EN UTFLYKT TILL ANTIPODER.

STRÖDDA RESEMINNEN

AF

DON ANÓNIMO.

HELSINGFORS.
G. W. EDLUNDS FÖRLAG.

[G. E. von Alfthan]

EN UTFLYKT TILL ANTIPODER.

STRÖDDA RESEMINNEN

AF

DON ANÓNIMO.

HELSINGFORS 1887.
G. W. EDLUNDS FÖRLAG.

HELSINGFORS,
J. C. FRENCKELL & SON, 1887.

Inledning.

Hvilka pröfningar undergår man ej på långväga resor.. Man kommer till grundlig insikt i att liksom jorden „blott ett piller är i rymden“ så äfven ens fosterland i bredd med andra, och man själf till slut endast en försvinnande atom.

Helsingfors i Mars 1887.

Don Anónimo.

I.

Hädan, åter bort från fädernetorfvan.

Köpenhamn. — Bruxelles. — London.

Farväl hustru och barn, släktingar, vänner och landsmän! Oemotståndligt skrufvar den finländska ångarens propell det väldiga skrofvet genom de från Östersjön rullande branta vågorna.

Oktober 1886.

Vårt undangömda land, så anmärkningsvärdt och dock så föga beaktadt, ser man ej mer en skymt utaf. . .

Sirius' skicklige kapten och trygge, humoristiske styrman fullgjorde hvardera sin sak på bästa vis, såväl under stormen i början af färden öfver Östersjön, som ock senare, då vi under det vackraste väder löpte in i Öresund och kastade ankar i viken invid „kongens smukke bye“ Kjöbenhavn.

Af Skandinaviens fyra „stora“ städer, Stockholm, Göteborg, Kristiania och Köpenhamn, är den sista ovilkorligen den största och ståtligaste, utom att den förefaller vara den „gemytligaste“. Historiens sägner och Andersens sagor gjuta öfver den en poetisk dager. Politiken i våra dagar kastar åter öfver Köpenhamn en skugga liknande den, som förefaller sväfva öfver vår egen kära hufvudstad, Helsingfors.

Medan våra stamfränder och gamla bekanta svenskarne af vällefnad och brist på bekymmer synas försjunkna i dåsighet, samt norrmännen i brist på sysselsättning „koka soppor på spikar", bråka danskarne af alla krafter för lifvet — alldeles som vi i Finland.

Danskarne äro de vi för ögonblicket borde förnya bekantskapen med. Af samma skäl äro vi med dem underkastade lika faror på samma sätt från olika håll.

Vi taga in på Toldbodens vinhus, ett enkelt men snygt och trefligt, äkta skandinaviskt värdshus, kanske litet efter i tiden, men desto mera omspunnet af all Andersens sagopoesi. Därifrån bege vi oss öfver slottsplatsen förbi Kristiansborgs förkolnade stenmurar, som vemodigt vittna om förgängligheten af skandinavisk storhet och om modern småaktighet. Vi gå vidare hän längs lifliga Brede gader, Öster- och Vestergader, längs täcka „Volder" med palats vid palats samt lummiga bokar, förbi järnvägsstationen ända ned till Norre Faremogsgade, der vår nordpolsfarare Nordqvists bolagist Hovgaard i ett af husen har sin boning. Sedan vandra vi tillbaka till parken kring kastellet och titta litet på „den tappre landssoldat", vända slutligen ned till hamnen, betala vår skärf och kasta en blick i „kameran", der man i en halfcirkel ser otaliga skepp, hvita segel, skyar af rök från röd-hvita skorstenar och uppe vid marinvarfven danske män, hvilka ifrigt bråka, som om Holgers ande åter lifvade dem. Sedan träda vi ut, höra däjlige „piger" vid godt humör „snakke dansk" och roddarpojken sjunga en liten visa, hvari refrängen utgör „ned med Estrup"; men detta torde de göra endast till tidsfördrif, ty Estrup är ju en imposant figur, på hårstrået lik vår egen nya premier i senaten. . . .

Då Ida Aalberg ej spelar i qväll på Dagmarteatern, får man väl lof ge patriotismen på båten — en sak som ju nuförtiden här och hvar helt behändigt går för sig — och i stället begifva sig till Panopticum för att beskåda

den värkligen storartade, efter franske arkitekten Babins naturtrogna teckningar och Plinii den yngres beskrifningar målade Pompeji förstöring vid Vesuvii utbrott den 24 augusti 79. Sedan gå vi, efter tiden medger, till den midtemot nationalkaféet belägna cirkus. Här uppträda hvarken apor, clowner eller hästar, ingen ridt vare sig i högre eller lägre skolan — då cirkus för närvarande var i Hamburg, så var den stora amfiteatern förvandlad till — promenadkonsert, riktigare: sittkonsert, ty publikens talrikhet tillät icke några promenader. Hjältarna för kvällen voro otvifvelaktigt de kanske ännu på slaflistan enrollerade negrerna, nubierna och etiopierna, hvilka iklädda pittoreska nationaldräkter bildade en utmärkt egyptisk militärorkester. En lång, gänglig figur — möjligen en f. d. eunuck — anförde musiken med säkerhet och utan alla sedvanliga, öfverflödiga krumbukter. Då „Kong Kristian stod vid höijen mast“ uppstämdes som sista nummer, uppsteg publiken, och ett frenetiskt jubel hälsade nationalsången.

Dock, nu ljuder ånghvisslan från den gamla sjöjungfrun Aurora, en pendant till vår f. d. Viktoria, och man hinner jämt och nätt till kajen för att följa med till Kiel, järnkanslerns sista feta munsbit vid hans frukosttripp norrut. Sic transit gloria mundi! „Les jours de fête sont passés“ för de skandinaviska bygderna och deras folk. Pandoras ask med oenighetens frön har förvandlat de skandinaviska länderna till trampade möss, de som varit „ett rytande lejon“. Olof v. Dalin skref en humoristisk kria om fyra möss och skulle väl finna änne därtill ännu. — — — — — —

Bruxelles är en angenäm stad; ett helt Paris möter våra blickar på flere af de stora gatorna, kallade „boulevarder“, ehuru man mångenstädes ej ser skymten af ett trä. Snygt och rent är det äfven (om också icke betraktadt från skandinavisk synpunkt). Här och hvar ser man monument och statyer, ty på senare tider hafva belgierna så att säga uppeldat sin patriotism till en synner-

ligt hög grad, ja därhän att de t. ex. efter att dock en längre tid hafva låtit sin konung vara ensam om saken nu t. o. m. utsträkt patriotismen ända till den nybildade Kongostaten, hvars vordna internationella karaktär under år 1886 antagit en nästan uteslutande belgisk prägel. Tilsvidare torde därför Kongostaten vara så godt som stängd för icke belgiska platssökande, och hvad affärerna på Kongofloden beträffar, kan man antaga att deras tid ännu icke så snart stundar, då regeringen lider brist på resurser och hyllar, efter hvad man för mig uppgifvit, — gunstlingsprotektionssystemet. Dessutom tillkomma ännu andra fakta, hvilka man kan förstå, då man hör att den svenska löjtnanten Gleerup, som så käkt genomvandrade Afrika, inlät sig på denna vågade expedition, efter att en längre tid hafva blifvit lämnad utan alt understöd å sin aflägsna station, så att han slutligen höll på att svälta ihjäl. Man måste emellertid antaga att stationen haft vissa anslag m. m. De dugliga männen Wester och Juhlin Dannfelt (af hvilka den senare kvarblifver i Afrika ännu ett par år) torde föga kunna rosa marknaden, isynnerhet i betraktande af de förtjänster de inlagt och den nytta de beredt associationen.

Apropos M. Juhlin Dannfelt, så måste man gifva det erkännandet åt hans bref från Kongo till en svensk tidning, att de äro såväl bra redigerade som sanningsenliga och sakrika, så när som på författarens möjligen nog stora konsideration för kritik af vissa åtgärder af bolaget.

Men vi vilja återgå till det blifvande Kongos moderland, det lilla Belgien. En sak, som genast föll mig i ögonen, var den broderlighet, som numera tyckes råda emellan fransk-talande och flamländare. Ehuru flamländskan öfver alt stod, så att säga, skrifven blott på afvigsidan, hörde jag aldrig något ogillande öfver inskriptionen på någon officiell inrättning, bodlokal eller dylikt. De vidsträkta relationer som franskan, hufvudstadens och den

bildade klassens språk medför gör att flamländskan frivilligt håller sig i skuggan, ehuru den själf är gammal och äger en ansedd literatur. — — — — — — — — — — —

För öfrigt är det trångt i Belgien. Dubbelt större än detta lilla land är mången possessionats jord i Syd-Amerika.

Men medan den sydamerikanska hidalgon endast har en boskapshjord och några herdar till undersåter, så har Belgien fem och en half miljon innevånare, hvilka söka öfverglänsa hvarandra i flit och idoghet. Det är väl därför landet är odladt alt igenom och fabriksskorstenarna nästan tyckas tränga ut hvarandra; det är väl därför teatrarna äro fulla af folk (af teatrar finnes väl ett tiotal endast i Bruxelles); därför som man ser alla möjliga affärsbranscher blomstra, bl. a. den evigt bestående spetsindustrin. Men i följd af öfverbefolkningen ser man också mången blek, hungrande „nuna" och otaliga lättsinnigt trippande kjolväsen, de där icke bekymra sig om morgondagen — ja, en slik talrik skara ser man väl annars blott i en viss ruskig trakt af Hamburg.

Uti Belgien, synnerligen i hufvudstaden, är det intressant att iakttaga de smärre staternas på senare tider vid alla såväl möjliga som omöjliga tillfällen framträdande något tillskrufvade patriotism. Ett fenomen för resten lätt förklarligt, ty i dessa dagar, då eröfringspolitiken står i sitt bästa flor, då den starkares våldsrätt genom några penndrag får namn och värdighet af mellanfolkligt fördrag; i vår tid, då egoismen kommit till den största heder och ändamålet hälgar medlen, — i dag och jämväl i morgon måste den svage göra så mycket buller af sig, som blott rimligtvis är möjligt, annars råkar han lätt ut för missödet att förklaras död, åtminstone utsättes han ovilkorligen för den nya födelsens bad.

I följd af ofvan anförda orsaker är Belgien för tillfället och torde länge varit ett de nationelles, de stora ta-

lens, dekorationernas och konungslighetens land, det sistnämda oaktadt hvarje enskild medborgare otvifvelaktigt är tämligen utpräglad republikan. Man kokar soppa på hvarje spik och söker indraga Belgien i alt hvad som förehafves — följ blott med processen Van der Smissen! Och hvad sägs om sådana företag som belgiernas spekulationer vid den af Stanley upptäkta jättefloden Kongo? Det säkra är att det prydliga och vackra Bruxelles för ögonblicket gömmer en betydligt större, ännu i linda befintlig del företagsamhet och patriotism, än för närvarande hela Skandinavien. När skall den tiden stunda, då äfven vi i vår vrå begripa att vi längesedan sofvit julen ut? Vi uti Finland borde sannerligen mera följa med händelserna ute i världen. Platoniskt intresse i öfverflöd hysa vi väl för dem, men därmed hinner man ej långt i väg.

Den gamla S:t Gudule katedralen, som med en ålderdrings bekymmerfulla blick öfver de nya tidernas rastlösa värksamhet skådar hän öfver Bruxelles' tak och spiror, på den förgylda kupolen af det nya justitiepalatset; — S:t Gudule skall utan tvifvel småningom glömma huru riddare och tärnor engång vigdes med stor högtidlighet under dess dom och i stället med förnöjelse — då Bruxelles endera dagen förvandlas till sjöstad — räkna antalet in och utgående fartyg från och till Kongo. — Det vore ju rätt rogligt om Nikolaikyrkans klockringare under en fridfull begrafningsringning skulle från Helsingfors hamnar höra det brummande ljudet af stora finska ångares signalpipor eller om han mellan ringningarna skulle skönja icke endast jungfrur med näsduken kring psalmboken utan väldiga järnfartyg, jättesvanor, som flugit långa vägar — med bomull från Kongo och fruset kött från Buenos Aires. Den gamle „klockarefar" skulle förvisso skrapa sig bakom örat och inse att det ändå inte är så farligt med höga tullar vid Terijoki gränsen eller med ropet på illa använda räntor vid egen härd. . . . .

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Från Köpenhamn förde oss, som nämdt, den gamla ångaren Aurora till Kiel. Ombord befunno sig, utom besättningen och befälet, några s. k. starka karlar, d. v. s. män, hvilkas uppgift i lifvet består i upplyftandet af stora klot och järnstänger, vidare några i tunna sjalar höljda, frysande kuplettsångerskor, ett par individer, som oafbrutet profvade innehållet af medförda stora flaskor, undertecknad och slutligen såsom akterdäckspassagerare ett hundratal enorma svin.

Som man ser var sällskapet blandadt. Under natten gick Östersjön i höga vågor. Ibland syntes fyrarna från de danska öarna. Vid midnattstid framträdde månen och i dess bleka sken glimmade mystiskt de höga kalkklipporna på Möens klint. Det intressantaste af alt voro dock de stora svinen, om ock deras känsloyttringar vid en och annan kastning af vågen ljödo något hemska. Denna djurtransport vittnade om en företagsamhetsanda i sydligare Skandinavien, hvarom vi i Finland knapt kunna göra oss en föreställning. — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

En resa från Ostende till Dover och en dylik från New-haven till Dieppe erbjuda begge samma skådespel: svallgång i kanalen, eleganta och ytterst snabbgående poståugare; på den förra passagen hemresande engelska lorder och ladies, kanske blott gentlemän och misser; på den senare andra söner och döttrar af Albion, begifvande sig bort från sin disiga ö till länder med klarare himmel. Ibland dem några eleganta, sympatiska parisare, som någon tid vistats i London för att anställa jämförelser och för att lära sig det svåra engelska uttalet.

London är världens största stad, det vet hvar och en. Husen äro i allmänhet lägre än i Paris, hvilket förklarar de enorma afstånden, som dock jämförelsevis lätt till-

ryggaläggas, tack vare de järnbanor, som genomlöpa staden kors och tvärs, från det ena trafikcentrum till det andra. London är en i det hela sund vistelseort. Stenkolsröken dödar bakterierna. Treflig är den ej. Ständig smuts på gatorna, ständig dimma, en brungrå färgton på byggnaderna — alt detta förefaller dystert. Själfva Parlamentshuset, Westminster Abbey och British Museum med alla deras minnen göra ett ängsligt intryck. Ja, man får spleen t. o. m. efter ett besök i Kungliga aqvariet, ehuru ändamålet med dess skapelse torde varit alldeles annat. Ett storartadt etablissement är det dock, såsom alt i London; teater, balett, konsertsal, butiker, restauranter, målskjutningsbana, lindansare och akrobater, alt inrymmes under samma enorma tak. Och mellan alt detta ett brokigt vimmel af ficktjufvar, ladies, nyfikna främlingar och äkta „cockneys“.

Intressantast föreföll mig, ej Oxford Street eller Portland place eller Regentspark och Primrose Hill — den senare liknar närmast en finsk kalfhage — icke häller Sommerset house, S:t George Hospital eller ens Kristallpalatset, men väl Zoologiska trägården. Häpnadsväkkande, med insikt inrättad bär zoologiska trägården i London sannerligen ett vackert vittnesbörd om engelsmännens världsvälde och, må vi tillägga det, deras rikedom, ty ensamt flodhästens underhåll är ingen småsak.

Haverstock Hill är den högsta och kanske trefligaste af Londons stadsdelar. Hvarje hus har sin egen trägård åt gårdssidan. I ett hus af denna stadsdel bor den högtvärderade generalkonsuln Juhlin Dannfelt, hos hvilken för tillfället befann sig fröken L*, en syster till en af våra mest kända patrioter.

Det stora London inger oss respekt för det mäktiga och gedigna i britternas natur, men å andra sidan anställer man ovilkorligen betraktelser öfver alt det elände, en sådan stor stad kan inrymma. Medan S:t Paulsdomens

klockor ringa till mässan, sönderstyckar man en ung kvinna och kastar de blodiga kvarlefvorna i Thames. Medan „Mylord“ och „Mylady“ ljudlöst rulla i sin med guttaperkahjul försedda kabriolett, förespänd med ett par fullblodshästar, kan en stackars syndare samtidigt hängas å någon fängelsegård, för det han af förtviflan, efter att fåfängt hafva sökt arbetsförtjänst, till hustrus och barns räddning brutit sig in i en bagarbod. Att stjäla är visserligen förkastligt äfven då det sker af nödtvång, men svårare förbrytelser gifvas, hvilka borde beläggas med långt strängare straff.

Under en veckas vistelse i „städernas stad“ kan man ej intränga i alla dess innersta mysterier. Dock framvisar äfven den minsta eftertanke ett faktum, gemensamt för alla de stora världsstäderna och kännetecknande den nuvarande civilisationen. Jag menar den alt mera hopade välmågan på några händer och det stigande förakt, den rike börjar hysa för de fattiga — ja en rikare för den, som mindre äger. I slutet af vårt sekel är ej mera fråga om en persons individuella företräden; det är för de tjocka plånböckerna man böjer sig — bokstafligen för plånboken, ej för personen. . . Skulle detta åtminstone inses af respektive adinterims börsägare, kunde måhända småningom vissa sidor af dessa människors karaktär tänkas med tiden blifva utplånade. . . Specielt i England torde det vara mykket säkrare att vara en miljonärs lakej, hund eller häst, än att innehafva egenskap af en „pennyless“ man med full rätt att sjunga refrängen: „en britt blir aldrig slaf“ — fast på själfva fattighuset.

Det är bäst att icke här nedskrifva alt om London, ty om beskrifningen öfver Paris, Rom, Aten, Konstantinopel skulle taga hela böcker i anspråk och erfordra långa förstudier, så skulle en skildring af London med alt hvad däri „rör sig, lefver och har sin varelse“ och alt hvad därifrån utstrålar och alt hvad däraf absorberas bestämdt fylla tjocka tomer.

Men nu skola vi ändtligen i väg ned till antipoderna och skaka ifrån oss alla olika intryck från Westminster Abbeys mystiska grafskrifter till tunneln under kanalen.

II.

Oceanlif.

Ocean, världshaf — detta ord uttalar någonting det mest storartade och oändliga jordens natur innebär. Man slås af häpnad vid minsta eftertanke. Ett högt torn, en kalifornisk tall, en alpspets injaga fruktan. Stora skaldevärk, sköna alster af penna och mäjsel framtvinga suckar af beklämning eller fröjd. Historiens minnesrunor värka upplyftande och högstämdt. Ofattbara uppfinningar, filosofins forskningar och naturforskarnes upptäkter bringa oss i förvåning. En ännu osläkt blodtörst öfverväldigar oss med fasa. Reflexionen öfver världsaltets omätlighet och tidernas evighet frammanar en obeskriflig sinnesstämning.

Hvilket fruktlöst begrundande vållar icke idén om det oändliga i alla dess riktningar, som här på jordens yta bäst afbildas just genom anblicken af oceanen, den utan återvändo i dyningar sig hvälfvande oceanen! Saimens mikroskopiska fjärdar, östersjöputten, ja hela kejsardömet och världsdelarna äro ju rent lappri emot världshafvets kolossala yta, på hvilken de så att säga simma.

Hvilken kraft kan mäta sig med dessa himlen stormande böljor, när de skummande af raseri nedslå alt i sin väg och ryta med stämmor uppvägande tusende lejons!

Hvilken tafla står väl att jämföras med den kalla oceanens grågröna böljor och dess skinande isbärg eller med den tropiska zonens djupblå, spegelblanka yta som, i det den långsamt häfver sig, sakta gungar de stora skeppen!

Hvilka hemlighetsfulla under döljas väl i det outgrundliga djupet? Endast vattenstrålen från hvalarnes näsborrar, ryggfenan af någon glupsk haj, hastigt framilande delfiner, det runda pansarbenet af en jättesköldpadda, en svärm silfverglänsande flygfiskar och boniters nattdanser bland fosforinfusorier i vattenytan gifva en aning om de ting dem man kanske aldrig får skåda i solljuset, innan planeten förintats.

Och dessa milslånga strimmor af gula alger, Sargossosjöns ogenomträngliga gräs och här och där en hvirfvel — kanske efter någon jättebläckfisk eller en stor hafsorm. Kanske kräla på oceanbottnet oaktadt det oerhörda vattentrycket ofantliga pansarklädda eller svampmjuka varelser från svunna formationer.

Kanske spillrorna af förgångna, sjunkna generationer och deras skapelser djupt därnere vittna om alltings förgänglighet och vanskligheten af hoppet på någontings evinnerliga bestånd.

Kalla honom Poseidon, Neptunus, Necken, fast Wäinämöinen, men det var den mäktigaste monark af alla, och de som låtit piska hafvet med kedjor bevisade endast, att de största snillen kunna begå de värsta dårskaper.

Huru intressant att studera oceanböljorna, då de äggade af vinden vredgadt torna sig mot skyn.

Tänken eder ett bärgigt landskap plötsligt försatt i en våldsam rörelse, hvarvid det ena bärget ständigt uppslukar det andra, för att strax själf vederfaras samma öde, medan de små kullarne och höjderna på vattenbärgens sluttningar samtidigt befinna sig i det vildaste uppror utan all ordning och sans.

Låten eder blick en solig morgonstund, då den mäk-

tige hafsguden sofver, under stiltjen sväfva ut i rymden och betrakten då oceanens leende anlete. Ofvantill lyser etern i dunkelblått och guld och molntappar färgas rosenröda af solens strålar, medan det genomskinliga saltvattnet i miljoner pärlor stänker mot skeppsbogen. Stora hafsdufvor hvila sig med uppåtsträkta vingar behagligt på vattenytan, under det att en och annan albatross majestätiskt kretsar mellan dyningarna och nästan rör vid vågen med vingspetsen. En skock tumlare närmar sig hastigt fulla af nyfikenhet och svärmar af flygfiskar fladdra framåt och skära vinklar i luften som värkliga fåglar.

Man uppfångar ett stönande ljud och ser en mötande ångare. Med kikaren urskiljer man huru det hälsas och huru det viftas med näsdukar och hattar, och man vinkar själf tillbaka.

Liksom kyrkklockan på land tonar emellan skogbeväxta backar, klingar, dock renare och mera stämningsfullt, skeppsgongongen.

En frisk känsla genomilar den bräckliga kroppshyddan och man fattar huru den småsinta människan på landbacken lätt blir en kråkvinkelssjäl. Här på däck och i kajutan är visst utrymmet mindre, men fältet, på hvilket man rör sig framåt, är oändligt fritt och stort.

I den af skvaller och förtal städse, af miasmer ofta uppfylda landtluften blir nog äfven det lugnaste sinnes jämvikt lätt rubbad. Civilisationens slående ytterligheter förslappa ofta den rike, tils han blir en stackare, och fördärfva den fattige ända ned till en rackare; — oceanens goda, friska atmosfär, ytterst salta bad och den sublima vidsträkta utsikten botar snart hvardera.

En oceanångare. Också ombord på en sådan ger sig skilnaden af olika kapitalstyrka tydligt tillkänna. De långa afstånden göra de i följd af den oerhörda konkurren-

sen relativt billiga oceanfärderna i det hela taget dock tämligen dyra.

Medan den europeiske turisten räknar vägsträckan i miltal af hundraden, — ifall han alls bekymrar sig om en beräkning, — så gälla på de stora världshafven endast tusenden af mil; medan man på land utgifver sina fyrkar med blott tiotal i sänder, så tvingas äfven den anspråkslösaste vid anträdande af en oceanresa att beskedligt ro fram med hundradetal.

Fordom förstod man — för en tjugo år tillbaka — med oceanskepp smäckra, för last och passagerare afsedda snabbseglande såkallade „Klipperfartyg"; numera frammanas mest bilden af en jättestor ångare. Äfven de äro vanligtvis inrättade såväl för frakt som resande och det så praktiskt och behändigt, att där man engång beskådat ett kotteri af näpna unga damer omkring den balanserande bordslampan, ser man vid ett annat tillfälle ingenting utom prässade bomullsbalar och mögliga tunnor.

Första klassen är i allmänhet i proportion till skeppets omfång nog rundligt tilltagen på de öfrigas bekostnad, men den klassen bor icke trångt på land häller . . . . Mjuka divaner, biblioteks och rökrum, luxuösa matsalar, prydda med blommor och konstvärk, luftiga sofkabiner för en, två eller fyra personer, badrum m. m. äro i regeln städse för handen.

Andra klassen, — som ofta saknas, — liknar något våra kustbåtars salonger — de skrålande herrarne ej att förglömma. Naturligtvis är utrymmet större.

Tredje klassen har hytter för sex à tio personer, halmmadrasser och ett midtelrum att begagnas till matsal och konversationsrum.

Mellandäcket slutligen, detta ryktbara mellandäck, som bringat olika färgade raser i beröring med hvarandra, som befolkat Nord Amerika med hvite och en dag skall hafva gjort det med öfriga delar af jordklotet, mellandäk-

ket är det stora rum midskeppsförut, där de flesta utvandrare från Europa tillbringa sin öfverfartstid, mellan bänkar med eller utan ryggstöd, med eller utan madrasser, hängmattor, öfver hvarandra stälda britsar, täcken, bolster, kappsäckar, kistor och knyten, ibland tillkommer vid någon anlöpningsort lådor och balar, stundom t. o. m. en eller annan häst, oxe eller ett får.

Några klipska firmor hafva indragit andra och tredje klass, skapat en s. k. „intermediaire“ med andra klassens pris och den tredjes vilkor; — slagit så att säga två flugor i en smäll.

Första klassens utmärkta kök är ej att tala om; hvad mellandäckskosten beträffar, varierar den emellan saltad skinka med ärter och ärter med salt skinka. Några rederier äro dock redligare. I alla fall kan utvandrare-maten karaktäriseras sålunda, att en vid mager kost van finländsk inhysing knapt nog blir fetare, medan en utsvulten italiensk lazzaroni låter sig väl smaka, men väl lika hungrig som han stigit ombord äfven stiger ur fartyget i land.

Hvar eder berättare sof, hvad han förtärde m. m. kan ju vara likgiltigt, hvarför han nu går att medels några enkla taflor afmåla lifvet på „de stora vattnen“.

Uti bihanget skall man finna, bland annat, förteckningar öfver de skilda ångbåtslinjerna jämte deras respektive afgifter.

En bild ur första klassens lif ombord.

För mitt minne står ännu denna härliga kväll. Stjärnorna glimtade ifrån det djupblå himlahvalfvet, och under den i zenit stående fullmånens glans glittrade vattenytan som gjuten i silfver, med en effekt, mångdubbelt förhöjd genom hafvets eget starka fosforsken. Från en estrad å akterdäckets öfverbyggnad ljöd en stämningsfull musik, utförd af skeppsseptetten. Hela akterdäck var eklä-

reradt med färgade lampor, och för att ej vilseleda mötande fartyg var relingen höljd med en segelduk, som inombords undanskymdes af en mängd krukväxter, palmer, tuyor, akacier och oleandrar. I rökrummen spelades kort, i trappgången schack, i stora salongen deklamerades och sjöngos melodier, ja riktiga arior, på alla möjliga språk. På „ofvandäck" trådde den resande ungdomen dansen så godt sig göra lät för dyningen, som aldrig lägger sig på de stora hafven. Utmed relingarne sutto, kring små fastsurrade bord, en del passagerare och intogo förfriskningar. Andra promenerade under glädtigt samspråk. Hvilka stolta gestalter! Hvilka lysande toaletter, sköna anleten och juvelprydda fingrar!

Se där denna intagande kreolska, omgifven af sprättar, — jag fruktar: tyska probenreitrar. Lutad mot en mast står en lång och styf engelsk lord med blå lorgnett, likgiltig uppsyn och med öfver bröstet korslagda armar de få ögonblick han ej bläddrar i sin Baedecker. Han hade väl varit någon vecka hemma och anträdde nu kanske sin tredje världsomsegling. Ej långt från babordsvanten sutto några lifligt gestikulerande franske journalister vid sin absint. Äfven om man icke vetat det, hörde man af deras hetsiga utrop: „Lefve Ferry! Ned med Boulanger! Lefve Boulanger! Ned med Ferry! Oui, monsieur. Död åt Grevy", att de voro tidningsmän och politiker. Då fransmännens entusiasm vid en gifven tidpunkt nådde en viss störande höjd, slätade lorden vid masten sina alnslånga polisonger, mumlade par gånger förnöjdt „Yes" „Yes" och befalde sedan lugnt en „steward" på hans bekostnad servera samtliga passagerare med „seltersvatten". Fransmännen ansågo sig genast förolämpade och lorden fick mottaga tre à fyra utmaningar. Då kaptenen förklarade att dueller voro förbjudna ombord, uppskref lorden med ytterligare ett flegmatiskt „Yes" i sin anteckningskladd: „På Madera, Teneriffa eller något annat ställe sårat, lemlästat eller dödat tre fransmän".

Ifrån märskorgen kan man med en enda blick öfverfara det stora sällskap, som är sysselsatt med att spela Blankosjöspelet par préference. Man försöker kasta till ringar hopfogade repstumpar på ett med numror försedt lutande plan. Ringarnes inre diameter är cirka 3 tum och den som först uppnått 100, enligt vissa bestämda föreskrifter, har segrat. Denna afton segrade en ung flicka, en strålande skön „terzeron“ från Brasilien. Hon var en fulländad världsdam, uppfostrad i en af Paris finaste pensioner. Hon ägde en tjusande sångröst och sades vara en begåfvad skaldinna på portugisiska. Likväl var hon blott slafvinna.

Inemot klockan 10 på kvällen blandades parfymdoften från de eleganta damerna med ångor ur kockens grytor. Då passadvinden jämt och nätt höll seglen svälda och fartyget gick tillräckligt stadigt, började stewarderna duka borden på vanligt „hôtel manér“. Korkar smälde och fanfarer följde på skeppskommendantens skål för damerna eller som de heta på sjön: sirener, najader, sjöjungfrur, sjönymfer o. s. v. Marschen ur „Faust“ afslutade oceansoarén.

Mellandäckslifvet.

Det var någonting sällsynt att i denna trakt, på denna tid vara utsatt för en hvirfvelstorm — taifun — och den gamla ekonomiförvaltaren, som farit på hundra skepp och hvilken vid förfrågan, hvar allestädes han varit, helt enkelt genmälde: „öfveralt på jordklotet“, skakade på hufvudet och mumlade något om att han ej sett maken på tio år. „Det kan dock ej räcka länge“, tillade han.

Emellertid rullade, stampade och krängde skutan så att äfven den stadigaste sjöbuss endast under „slingerbultar“ kunde röra sig på däck. Däcksluckor och kajutdörrar voro öfvertäkta med presenning, ty nästan hvarje bölja skvalade öfver. Mellan däcken eller i stora skepps-

rummet satt, stod eller famlade den stora utvandrarskaran omkring. Vid några oljelampors matta sken såg man att de flesta voro redan i sina fädernesland, Italien, Irland och — Herren vete hvarifrån de alla kommo, utpinade och utmärglade varelser. Här under däck var luften kväfvande och sjösjukans härjningar föreföllo fasliga. Braket af fogningarna, knakandet, rasslandet, bultningarna och stötarna voro rent af nervretande; då och då tyktes skeppet riktigt snurra, och bruset af vågorna eller åskans mullrande trängde hit ned igenom däckstiljorna, skrämde de unga och gjorde de äldre ännu mer beklämda.

En baskisk familj satt under lampan vid nedgångstrappan. Man märkte att det var oböjligt men tåligt folk. Mannen, en kämpagestalt, höll „lillan“ vaksamt på sina armar; kring modern, också hon ingen leksaksdocka, hade de öfriga barnen slingrat sig. Hon sågs skydda dem likt hönan sina kycklingar. På motsatta sidan sutto sammanprässade två spinkiga och klena figurer, med insjunkna kinder och hektisk glans i ögonen samt de valkiga händerna i kors öfver de magra, darrande benen. Man igenkände belgiska grufarbetare. Strax bredvid såg man de frodiga schweitziska tjänsteflickorna, ännu i går så glädtiga och röda som „krimska äppel“, i dag likbleka med tillslutna ögon. Rygg mot rygg på en kista sitter ett åldrigt äkta par. De slumra med sänkta hjässor. Gubbens brillor hafva skrunnit öfver näsan och fastnat i det grå skägget, och gummans glasögon ligga spända öfver pannan. Efter ett långt lif af vedermödor skola de, om Gud vill, snart återse barn och barnabarn i det nya, rikare hemmet. Rödnästa och fräkniga irländska månskensmän fraternisera vid ingången till „kolboxen“ med italienska kolleger från Abruzzo bärgen, medan whiskyflaskan går från mun till mun.

Några ganska välklädda tyska socialister betrakta tigande scenen framför dem, men vid en skarpare kräng-

ning förlorar en af dem tålamodet och utbrister i ett dundrande tal mot Europas bränvinspatroner, hvartill en ung herre, som i Paris förstört „sitt ägande“ jämte andras, och en gammal herre, hvilken haft vissa skäl att ej mera trifvas i London, ljudligt bifalla. En hvit, gift med en etiopiska, och en vacker spanska, gift med en ful negerkock, samt ännu ett otal andra tumla om hvarandra eller hålla sig krampaktigt vid något fastare föremål. Små barn sitta här och där i sina smutsiga paltor med otvättade ansikten och söka med sitt skrik öfverrösta det öfriga bullret. Båtsmannen ryter barskt åt en halfvuxen pojke, som tändt eld på sin pipa; och en lössluppen getabock ränner med nedböjdt hufvud mellan benen på en tjock holländsk bonde — den enda korpulenta af hela sällskapet.

I ett nu ljuder ett skott, ännu ett . . . . Villervallan ökas. Skeppsläkaren och en officer nedklifva försiktigt; snart berättas för den „högre societén“ i akterkajutan, att en man från Skandinavien skjutit sig och lämnat hustru och flere barn efter sig.

Härunder försvinner skeppsbogen i ett mötande vattenbärg och skummet stänker högt upp mot den väldiga skorstenen eller doppas akterdelen djupt i en vågdal för att nästa ögonblick höjas och låta propellern hvinande piska luften. Fartygets rödfärgade botten dyker upp än på ena än på andra sidan. Böljorna blifva högre och högre, oräkneliga vågor kämpa brusande mot hvarandra, för att sedan med dofva ljud återstudsa från skeppssidorna. Hafvet skummar som äggvitan under köksans vispel. Regnet faller i en oafbruten ström och vinden tjuter hemskt i riggen.

Redan lägger sig skymningens slöja öfver den vida vattenrymden, då några i oljerockar klädda matroser varsamt närma sig kommandohytten bärande på ett bräde ett i flaggduk insvept föremål. Vakthafvande officeren läser en bön och i nästa minut glider stoftet af självmördaren tyst ned i det omätbara djupet. Några hiskliga hafssköldpad-

dor, som kort förut setts resa sina oformliga hufvuden öfver en vågkam, dyka äfven ned. — — — — — — — —

Ännu rasa elementerna, men innan mörkrets inbrott hafva de för denna gång kämpat ut. Under det skönaste tropiska sommarväder fingo vi följande dag land i sikte.

Man anar att det är själfva den afrikanska kusten, men det är ej lätt att få reda uppå, förrän befälet tagit sina sextantobservationer, första gången kl. 9 f. m. och andra gången kl. 12 p. d.

III.

Oaser i vattenöknen.

Den sista återstoden af de nordiska vattnens kalla och råa luft hade nu gifvit vika för de näjders varma fläktar, där solen har sitt hus och hem. Redan strålar det väldiga moderklotet högt på firmamentet. Skeppet glider stadigt undan för ånga och fylda segel på den spårlösa, obanade våta vägen, mellan böljor som blott sällan bryta sig. Vattnet glittrar, de polerade koppar- och messingsrören öfver maskinrummet glimra, de mångfärgade glasen på kajuttaken skimra och de förgylda pilarne på masttopparna blixtra emot ögat på minsta vink af tropikens bländande Aurora.

Långt i fjärran vid horisonten resa sig bland solrök och blågrå dunster konturerna af Porto Santos och snart upptäcker man med kikare Monte Ruibo på själfva Madera.

Madera.

Tidigt på eftermiddagen strök vår stora ångare tätt förbi Porto Santos brant stupande stränder. Längre österut hade vi uppmärksammat en annan betydligare ö med höga bärg. Den lär heta Fogo eller Foro och säges vara försedd med en fyrbåk. Snart urskiljde man tydligare Maderas nordligare uddar, af hvilka en har en märkvärdig likhet med en fornromersk viadukt, med andra ord: en

människa utan öfverkropp, som bredbent stält sig på stranden ut mot sjön och vecklat kläderna omkring midjan. Man måste härvid tänka sig denna halfva människa mycket stor, så där 500 fot. Oceanvågorna plaska fritt mellan dess ben.

Några molntappar skymma stundtals solens skifva och skapa de mest säregna skuggbildningar på Porto Santos tvära, remnade bärgväggar.

Ett fruntimmer, som slagit vad, att skeppsmasterna i höjd öfvergingo Porto Santos fjällspetsar, ändrade mening, sedan vi lämnat ön bakom oss, samt erkände att hon grundligt misstagit sig, till stor glädje för den engelska lorden ombord, hvars förnämsta princip var den, att kvinnorna voro slafvar af det första intrycket. Den ädla lorden hade ännu flere principer vis à vis kvinnornas natur, men vi skola här förbigå dem och i stället försöka säga några ord om Madera öarnas.

Porto Santo är mest renommerad för det att den berömde Kolumbus därstädes vistats en tid, och att det var där han fick sin öfvertygelse om en kontinent västerut bekräftad genom den drifved af okända träslag, som efter en storm flöt upp på stranden.

Dånande far ankaret ned i „Funchals“ hamn. Ett flertal båtar kommer ilande emot oss. Dessa båtar hafva dubbla kölar för att icke kantra altför lätt. Halfnakne ynglingar och gossar erbjuda sig under stort oväsen och ännu fruktansvärdare meningsutbyte sinsemellan med ifriga gester att dyka under fartyget eller simma i alla möjliga riktningar för en engelsk halfshilling, den man kastar i vattnet och som af ungdomarna skickligt uppfångas t. o. m. från betydligt djup.

Under den yngre generationens slantfiskande, änträde de äldre „maderarene“ öfver relingen och utbjödo allehanda frukter äfvensom videstolar, halmhattar och andra produkter af öboernes slöjdkunnighet.

För första gången åto vi bananas; och det måste erkännas att deras fina vaniljarom ställer dem i främsta ledet bland smakliga frukter.

En leende, ja lockande syn erbjuda dessa tusentals fot höga, ömsom långsluttande, ömsom branta bärgsluttningar — med grönskande vingårdar, blommande bananasfält och tropiskt lummiga skogsdungar, medan mellan stadens hvita hus, med deras platta altan-tak, en och annan hög jättepalm eller sykomor skönjdes af ögat. Pittoreskt tedde sig ett halft dussin höjder, hvilka liknade stympade koner och sockertoppar, strax bakom den i en halfcirkel utmed stranden bygda staden. Fyrbåken stod på en hög klippspets och en annan klippa som i tiden möjligen varit starkt befäst bär namnet Züu. Där och hvar leda slingrande vägar ur besynnerliga triumfportar liknande byggnader hän till högre belägna hvita landthus.

Då sju af första klassens passagerare här landstiga — rikt folk som ämna tillbringa vintern här — herrar med magkatarr och bröstsjuka fruntimmer — men vi andra med annan destinationsort icke få lämna fartyget, begagna vi oss af uppehållet för att efter gjorda ögonkast åt alla håll, afbrutna af det tvärt inbrytande mörkret, sätta oss ned i vår vrå samt vid det ansträngande skenet från en mattslipad aflägsen glaslampa nedskrifva hvad vi hört och läst om dessa små men sköna världar, Madera och Teneriffa. Teneriffa hafva vi ej sett ännu, men går alt väl och vi förblifva flytande på vattnet, skall den berömda „Piken" visa sig för våra blickar i öfvermorgon.

Madera, Porto Santo och Fogo hafva i tiderna varit bebodda af en folkstam, hvilken af portugiserna tillintetgjordes genom att de satte eld på dessa öars stora skogar, som mest utgjordes af cedrar, ståtligare än själfva Libanons. Lyckligtvis hafva de sedermera därstädes planterat vinträn, och alla människor — i detta fall äfven våra landsmän, — känna till Madera vinet. Den lägre folk-

klassen är en hurtig ras men lefver i största elände. Hufvudfödan utgöres af bananas och batater. De rike äro håglösa och dryga — men däruti äro de ju icke ensamme i sitt släkte. — Rikast torde dock snart Maderas hotellvärdar blifva, ty antalet bröstpatienter som tillbringar vintern här tilltager hvarje år och i samma mån stegras prisen — som kvadraten på afstånden. Bärgspetsen Ruibo är alltid, och Madera ofta, höljd af dunster, så att skeppen emellanåt passera förbi ön utan att kunna upptäcka densamma. Ögruppen upptäktes 1419. Den är 650 verst från kusten och har ungefär 140,000 inbyggare. Funchal — hufvudorten — har 20,000.

Vida betydelsefullare är den Kanariska arkipelagen, känd för sina ypperliga sångfåglar, hvilka man för resten kan få höra kvittra på den afrikanska kontinenten. De „äktaste“ äro gråa och gröna, ej olika våra siskor. Öarna tillhöra Spanien och upptäktes 1395. Urinfödingarna voro märkligt nog af hög växt och alldeles blonda samt innehade en viss grad af civilisation. De enda öfverlefvande af denna ras, af hvilken vi sedermera sågo några individer, finnas på en af Gröna uddens öar, Bravo. Underliga sägner gå om denna stam, hvilka vi skola nämna i vår beskrifning af de hemlighetsfulla gröna öarna. „Guanechesarne“, så hette detta folk, föredraga döden framför slafveriet — det kan man ej säga i historien om alla folkslag — och utrotades äfven här till sista man. Endast några kvinnor skonades.

I närheten af hufvudstaden Santa Cruz, där vi landstiga, ser man ännu spår efter grafvar, påminnande om våra ättehögar. Tillochmed har man en historie om detta folk, som en gång lefvat lyckligt under sköna luftstreck, men numera är fullkomligt gömdt och glömdt. Ett ad notam för alla ärelystna själar! Den nuvarande befolkningen erbjuder knappast något annat af särskildt intresse, om ej det att turisten af den inläres formeln: 100 judar =

10 greker = 1 maderare, teneriffabo eller marockaner. Oarna äro fruktbara och vinet „Malvoisie“ dricker hvilken kännare som hälst rätt gärna. Lagerträn, cypresser, palmer och oranger samt praktfulla blomster fägna ögat och smeka luktorganet. . . . Men vi gå nog långt i vår beskrifning förrän vi ens skådat öarna. Dock, vi äro nu på väg, ty ångaren darrar under skrufvens kraftfulla borrande.

Teneriffa och Kanarieögruppen.

För att vara på Atlanten är sjögången obetydlig. Damerna äro krya och hafva hela dagen kastat brödskifvor i vattnet åt de kring akterskeppet kretsande hafsfåglarna. Färgteckningen på deras vingar är utomordentligt vacker, kolsvarta ränder och vingspetsar med bruna fläkkar på snöhvit botten. För resten äro de besynnerliga fåglar: med en kropp à la fiskmås och en förmåga att vrida hufvudet à la uggla, äga de en flykt likt dufvans och näbben formad som på en fiskljus. Märkligast förefööllo deras lifliga, åt alla håll skelande ögon, starkt erinrande om en viss smidig, gammal hofmans där hemma.

En mängd röster hördes från fördäck. Man hade ändtligen Teneriffas molnhöljda „pik“ för sina blickar. Redan dessförinnan hade någon ibland horisontens molnlager inbillat sig se skymten utaf ön Palma.

Solen framtittade på den mer och mer uppklarnande himlen och reflekterade emot de skyhöga, skrofliga och branta bärgen. Det vulkaniska ursprunget ger dem med deras kala toppar, hvassa ryggar och i ständigt dunkel befintliga, djupa skrefvor och remnor ett dystert utseende. „Pic de Eschlyde“ ser i sanning hemskt ut, man skulle tro sig genom tuben betrakta ett af bärgen på månen. Flyttar man sina ögon lägre ned, visar sig emellertid det tropiska klimatets välgörande inflytande. Det har framkallat grönska och växtlighet där annars kalk, skiffer och lava skulle förhindra det minsta lif.

Liksom Teneriffa är vida större till sitt omfång, äro äfven bärgen här högre och mera storartade än på Madera, ehuru i sin ordning gifvande efter för dem på S:t Antonio, tillhörande Gröna uddens arkipelag.

Turisten, som anländer hit för att bestiga Piken och Retama-platån, bör begynna sin vandring icke från Santa Cruz, där vårt skepp kastade ankar, för att intaga kol, utan från Orotovo.

Knapt hade vi ankommit, förrän ett stort antal båtar lade sig utmed skeppets sidor. Sedan Teneriffas „sundhetsnämd" i skepnad af en stolt herre med spruckna sömmar i ryggen och de delar af kostymen, där leder röra sig, förklarat oss friska, öfversvämmades däcket af den i båtarne förlagda Teneriffa mänskligheten — från granden ända ned till tiggerskan.

Vi, som här skulle ändra kurs och byta om skepp, begåfvo oss af i en halfdäckad slup med trekantiga latinska segel, men skrofvet påminnande om en mindre Pyterlaksk jala. Staden Santa Cruz är bygd lik Funchal utmed en halfcirkelformig bukt, men höjer sig kanske mer amfiteatraliskt.

Vi landade bakom ett slags stormbrytare och lyckades oaktadt slupens dans i vågsvallet efter några förtviflade försök få foten på fast mark.

Då en långväga sjöresande åter sätter sin fot på land, tycker han några ögonblick att allting gungar och rör sig som förut, samt beter sig följaktligen något komiskt. Han slänger onödigtvis med benen och fattar utan ringaste anledning tag i första människa han möter.

Efter en liten „lunch" i det för Teneriffa och dess 20,000 innebyggare nog grandiosa „Hôtel de Marine" vidtogo vi genast med vår promenad omkring i staden.

Det rådde det härligaste månsken och de smala men snygga gatorna med deras goda stenläggning, deras prydliga hvita hus, alla med balkonger och altaner, gröna

skärmar och gallervärk samt deras yppiga i full blomning stående träplanteringar tedde sig på ett sinnet mycket tilltalande sätt.

Under vandringen uppnådde vi högre upp i staden en veritabel boulevard, hvilken i afseende å träns och buskars mångfald och lummighet föga har någon rival i „våra esplanader“ i Helsingfors.

Utanför guvernörsresidenset porlade en springbrunn, hvars vattenstrålar än glittrade i månljuset, än öfverskuggades vid den ljumma nattvindens fläktar af pisang och kastanjers, fikonträns och magnoliers löfvärk.

I närheten upptäkte vi statyer utaf upptäckarne af ögruppen — utrotarne af den inhemska befolkningen — och andra „stora“ Teneriffa själar.

Vår väg ledde oss sedan utmed en af de äldre gatorna och där uppmärksammade vi några intressanta hus i morisk stil, med ornament och arabesker.

Butikerna voro förvånansvärdt renliga och för förhållandena rymligt tilltagna.

Man bör dock ihågkomma det tjog stora paketbåtar från alla världens kanter, hvilka hvarje månad anlöpa ön för att intaga kol och andra förråder.

Suez-kanalen har emellertid gjort såväl dessa som öfriga Atlantens ögrupper ett stort förfång.

Plötsligt hörde vi ljudet af hornmusik och skyndade efter vår „cicerone“ — en pojke, hvars hudfärg var omöjlig att bestämma, om man icke ville säga „gredelinbrun“ — i riktning åt tonsvallet.

Om tio minuter kunde vi lika gärna ha trott oss vara i en af Harun al Raschids trägårdar.

På en estrad, nästan undanskymd af pinmamer, akacieträn och palmer exekverade en militärorkester de mest omväxlande melodier — och spelade icke illa. Flertalet af musikanterna voro negrer, åtminstone mulatter. Björneborgska marschen spelade de icke. — — — — — —

I trägården rörde sig en liflig folkhop. I fönster, på balkonger och takaltaner sutto sköna senoritas i luftiga, sydländska aftondräkter, med en svart mantilla öfver hufvudet. Då och då blixtrade svarta ögon bakom den ständigt i rörelse stadda solfjädern.

Vi lunkade bort från platsen i högligen poetisk sinnesstämning, ytterligare ökad af åsynen utaf en värklig bard på guitarr, som på en enslig tvärgata höll serenad för en gammal herre i kalott, hvilken satt i ett fönster lugnt rökande sin cigarr. Barden måtte dock haft våra seklers praktiska sinne, ty bakom den gamle herrn syntes ett ögonblick — tvänne rörliga solfjädrar.

Då vi återkommo ned till hamnen sågo vi flere af vår gamla ångares unga herrar, utstyrda midt emellan pariser- och negermod, tämligen anstuckna försöka sig i „katjutscha" med Santa Cruz mamseller, hvilka tyktes roade af våra europeers otymplighet i den fotsdjupa sanden.

Samma natt inlöpte en af jordens största ångare Arabia, en engelsman, på sin färd emellan London och Kalifornien.

Följande morgon skulle vi göra vår öfverenskomna utflykt upp till bärgen. Vår cicerone — den mångfärgade pojken — kom ganska riktigt tidigt nog. Men vi hade vaknat redan vid soluppgången i följd af det stora antalet salutskott som denna vackra dag hälsade den uppgående solen.

Detta yttra vi blott på skämt, ty i vår tid råder icke en synnerlig respekt för himmelen. „Ni Dieu, ni maître" — den franske anarkistens valspråk, har af de lärde tyska naturfilosoferna med deras utpräglade sinnen för välsmakande mat och godt vin, rättare öl, småningom ändrats därhän: att man i kampen för tillvaran har „ingen Herre i himmelen", men desto flere „herrar" på jorden att göra med.

Det var således ej solen som hälsades — hvaruti otvifvelaktigt i alla fall legat något förnuftigt — utan var

det olika nationers krigsskepp och kadettfartyg, som ömsesidigt saluterade, och slutligen aflossade det lilla fortet skott för sig själft, alla krigsskepp samt tillochmed för en vanlig eländig kofferdiman, hvars ovanligt höga rigg möjligen ingaf fortkommendanten den föreställningen att kofferdiskutan var ett öfningsfartyg för ungt sjöfolk af någon ännu okänd nation.

Det är värkligen ej långt från det sublima till det löjliga. Några timmar efter saluterandet stodo vi ett tusental fot öfver stad, fästning och skepp njutande af det grannaste skådespel. Vår väg hade hittils löpt emellan, såsom man tykte, alldeles onödigtvis uppförda låga stenmurar. Då och då fäste man sin uppmärksamhet vid bakom murarne befintliga, välskötta majsåkrar, tobaks- och blommande bananasfält samt några rätt prydliga villor — kintas. — På återvägen, längs andra stigar, sågo vi en täppa planterad med sockerrör. —

Ciceronen utpekade äfven hvarest en ryktbar botanisk trägård underhölls på regeringens bekostnad.

Vår väg uppåt blef alt brantare och löpte mer och mer i zig-zag. Blomsterdoften som uppfylt luften — jag kände bland annat igen min hustrus älsklingsblomma heliotrop, ehuru den här växte som en stor buske — grönskande sluttningar, på hvilka vi här och där sett magra afrikanska bufflar beta, Teneriffa „formän" med några lastade mulor och några unga flickor med förfärligt stora korgar på hufvudet — alt hade vi lämnat nedanom oss och nu vandrade vi uti aska och gul pimpsten emellan ur vulkanerna utspydda lavablock alt högre och högre upp.

Middagstiden stodo vi upphettade och andfådda på en efter fickbarometerns anvisning väl 9,000 fot öfver vattenytan belägen bärgsklack..

Två hest skriande stora fåglar — hafsörnar? — hälsade vår ankomst, nöjda eller ej, ty hvem kan egentligen veta, hvad en annan menar med sitt prat!

Vi hade härifrån en tämligen vid utsikt åt alla håll. Men som det var fasligt hett, åtminstone 30 ° C., beslöto vi afbryta vår kanariska upptäktsresa. . . . Lägre ner hade blåsten lindrat kvalmet, men häruppe rådde fullständig vindstilla.

I det vi spände upp våra paraplyer intogo vi olika positioner emellan lava-blocken. Ciceronparfveln satte sig midt på en öppen plats, samt utgöt sig i beskrifningar öfver Teneriffas härligheter och afbröt sitt tal blott vid en och annan undersökning i de skröpliga trasor, som delvis täkte hans långa lemmar och magra lekamen. „Maderas och Ruibos obetydlighet“ i jämbredd med „Piken och Retama slätten på Teneriffa“, „Retama blommans ljufva vällukter“, själfva svafvellukten, som började ansätta våra näsborrar och strupar fann den lille patrioten icke sämre än „Retama blommans“. Några stycken bränd krita, dem vi fingrade om, blickade han uppå med ögon strålande af en sorts triumf öfver vår nyfikenhet, lycklig i sin starka självkänsla.

Vi hade förtärt våra smörgåsar och druckit ut vinbuteljen samt, hvad värre var, alla vattenflaskor.

Jag saknar ord att beskrifva det sceneris skönhet, som tedde sig för våra beundrande blickar. Kasanliks rosengårdar nedanför Schipkas väldiga sydbrant är ett intet i jämbredd med detta, och utsikten från det ryktbara „Horse-schoe“ vid Susquehannas källor i Alleghany bärgen är ett barnsligt lappri.

Solens bländande ljus hvilade öfver de skrofliga bärgstopparna, purprande molnen omkring de högsta af dem; det låg öfver det oändliga hafvet, öfver staden och skeppen i hamnen, hvilka föreföllo ej större än små slupar. Långt borta i en klyfta skönjde vi den skimrande röda takåsen af „Estancia de las Ingleses“ eller ett slags „gästgifvaregård“ för resande engelsmän, då de bestiga Piken, hvilket sker från andra sidan, från Orotovo.

Vemodsfullt ljödo någonstädes ifrån kyrk- eller klosterklockor och tonerna trängde upp till oss så fridfullt, så hjärtat renande.

Men snart skulle vi åter afsegla, ja tillochmed var skyndsamhet af nöden. Desto hällre emottaga vi efter en stunds vandring anbudet af en individ med utpräglad negerfysionomi och ullig lugg att i en stor korg, med ett bräde som underlag, förkorta vägen genom att „slinta ned" utför en sluttning på 300 fot och 40° vinkel. Vi voro karlar allesamman, men för ett blidt, vekt fruntimmer vore detta sätt att färdas ej att rekommendera. — — — —

Samma afton hade vi lupit emellan Ferro och Gomera, och Kanarieöarna snart därpå för alltid försvunnit ur vår åsyn.

S:t Vincent eller Gröna uddens öar.

Saken man förfäktar går framom personen, hvarför det torde vara likgiltigt, hvarifrån vi hamnade till Gröna uddens öar.

Vi hade således nu varit i självfaste Afrika, men en kortvarig vistelse å en kontinent och i en trakt, beskrifven af världens förnämsta resande och känd af alla bildade, lönar icke mödan här vidare orda om.

Ett, som står fast, är att dessa öar inom sitt sköte bära klaven till en af de mest hemlighetsfulla gåtor världen skådat — den förolyckade kontinenten „Atalantas" försvinnande. Här, om någonsin, kan man säga som skalden i de österländska sagorna: „Du bör icke blåsa upp dig, ty då spricker du!" Atalantas stora ö, denna mystiska värld, som engång blomstrat på den plats, där nu det såkallade Sargosso hafvets vattengräs höjes och sänkes af oceanen; Atalanta har sedan tusen år försvunnit i det omätliga djupet. Äfven i våra dagar försiggå hemska jordbäfningar, såsom senast de på Java och Ischia, och man kan ej veta, hvilka världsomhvälfningar förestå, men föga

kan en katastrof förliknas vid den, då en hel jämförelsevis kanske i civilisation långt hunnen världsdel försvann i oceanens bottenlösa afgrund. — Omsider hamnade vi vid Gröna uddens öar.

Dagen hade varit het, svetten hade „lackat“ utför panna och kinder. När solen står öfver hufvudet på en människa, som mera vant sig vid 20° köld, och ingen vindfläkt upprör hafvet, på en breddgrad af 15° N. L. — då, ja då lär man sig förstå, hvad hetta vill säga! Maskinen hade råkat i olag, och vi hade hela dagen länsat undan blott med segel för en vind som ej fans till. Middagstiden anropades — tvänne hajar. Kaptenen, en värdig engelsk gentleman, som led af spleen, dock mest under vindstilla, gaf order att söka fånga djuren „pour se distraire“. En väldig krok, på hvilken man fäst ett fläskstycke af fyra knytnäfvars storlek, kastades i hafvet. Nästa ögonblick hade man nöjet höra rasslet af kettingen och matrosernas muntra „him — hiss opp“, och igenom den öppnade relingsporten intågade snart den fruktansvärda fisk, som denna gång nappat på kroken. Besten visade sig sedermera mäta 16 fot i längd. Däcket knakade under stjärtens våldsamma slag, hvilken dock genast afhöggs af kocken, en praktisk man, som sedermera lade beslag äfven på underkäken och dess tandrad -- „till en spegelram åt sin käresta“ förklarade han. Ögonen äro själens spegel. Hvad hajens ögon vidkommer buro de spetsfundighetens och roflystnadens prägel. De anslogo mig icke. De ingåfvo mig en obehaglig förnimmelse af, jag visste ej hvad; vid närmare skärskådande fann jag den påminna om björnar, som innehafva förfallna växlar, protesterade af en bankir, en personlig antagonist af obekanta skäl, som ansett mitt värde mindre än noll — troligtvis i valuta — ett för honom fördelaktigt sätt att värdera människor. Solen stod som ett stort eldklot öfver horisonten för att strax därpå försvinna och skapa detta underbara färgspel på firmament och vattenyta, som trotsar

all beskrifning. I dessa trakter gifves ingen skymning, och knappast hade ropet „land förut“ förklingat, innan mörkrets slöja dolde detsamma för våra blickar.

Jag har sett åtskilliga undervärk af konst och natur, men intet torde kunna jämföras med den majestätiska syn, man njuter af, då man ligger i S:t Vincents hamn utanför staden Porte Grande. Tänken eder en fullständig cirkelperiferi med en radie på tio verst. En för alla stormar skyddad vattenyta, bekransad af land med skyhöga bärg på öfver 10,000 fot i höjd. I medelpunkten reser sig en klippa, på hvars spets man rest ett fyrtorn för att vägleda oceanvandraren i NO och SW då han skall gå in eller löpa ut igenom tämligen smala passager. Nio tiden om morgonen strålar Aurora öfver den tvära bärgrygg nedanom hvilken den näpna lilla staden ligger med sina, säreget nog för klimatet, icke platta, utan tugrenade tak. Det har regnat dagen förut och bärgen skifta i obeskrifliga rödbruna och gröna färgbrytningar, egendomliga för det tropiska Afrika, och kanske omöjliga att föreställa sig för dem, som endast skådat panoramat af nordens monotona fjäll. Här är äfven den hårdaste sten betäkt med mångfärgade lafvar, mossor och gräs, hvilka låta de högsta bärgstopparne framstå i en bjärt dager. Medan digra moln samlat sig kring topparne af S:t Antonio, ligger S:t Vincents ön i full och klar belysning. Tydligt skönjer man den del af bärgskedjan, som „på håret när“ liknar en människa på sarkofog. Engelsmännen nämna profilen „Nelson“, tyskarne „Blücher“ och fransmännen „Napoleon“. Undertecknad tillät sig i den finländska nationens namn — visserligen utan fullmakt — uppkalla densamma: „Den på rygg sofvande, något oppnästa finska bondflickan“.

Vid döpelsen dracks Antonio vin. Undertecknad bytte här om skepp och hade två dygn att „vifta på“. Att vi på 48 timmar gjort så många annotationer beror på en slump, slumpen af en fartygssammanstötning. Re-

dan vid ankomsten till hamnen tidigt på morgonen tedde sig för vår blick den sorgliga synen af två öfver vattenytan uppstickande skeppsmaster. Vår förste löjtnant hade varit andre officer på det undergångna „Denderah". Det var honom vi äfven hade att tacka för alla erhållna underrättelser angående öarna, ty han förestälde oss innan afresan för en af sina vänner, bosatt å ön S:t Vincent. „Denderah" hade lugnt legat för ankar, då ångaren „Rio" närmade sig. Vakten å Denderah hörde blott några utrop å Rio såsom: „Rodret lyder icke!" „Back med maskinen. Fäll ankaret!" — men det var för sent. Fem minuter därefter låg den smäckra chilifararen Denderah alldeles som i dag utanför Porte Grande. Lasten — silfverkvarts — värderad till 2 millioner mark blef upptagen af en engelsk dykarebåt. Passagerare och manskap förlorade alt. Lufttrycket hade krossat kajutor och gunrum. Det enda som flöt upp var ett fett svin och ett tiotal lefvande gäss och ankor, som på något sätt befriats ur buren. Människolif förspildes icke, då undsättning var nära till hands. — Ovilkorligen fattas man af reflexionen huru svårt det är att bygga upp och huru lätt att rifva ned! Hvilken tid, möda och hvilka kostnader för att bygga ett stort fartyg — en stöt, och det är ej mer!

För ögonblicket är S:t Vincents största betydelse dess egenskap af kolstation. Kolen äro här dock tre gånger dyrare än t. ex. på Teneriffa. Af gruppens samtliga öar är S:t Vincent utmärkt såsom residensö för guvernören och för att hysa hufvudstaden Porte Grande. Staden i fråga är för öfrigt den lustigaste stad i världen, oaktadt sitt afstånd af nära tusental verst till andra städer. „Hôtel Franco-Italiano" uppfyller alla en „gourmands" fordringar; dansen trås och glädjen står högt i tak alla kvällar hos den ena medborgaren eller den andra. Från denna danslusta måste man dock fritaga Hans excellens guvernören, öfversten — eller chefen för 8 fortsoldater —

och stenkolsbolagsagenten — öns miljonär och fader till tvänne eller trenne söta misser. Till undantagen kan man väl säga att äfven fyrvaktaren på den midt i hamnen belägna klippan hör.

S:t Antonio är störst och vattenrikast — hvilket här vill säga mycket, ty S:t Vincent har ingen vattentillgång, och några andra öar — en otillräcklig. Antonios kuststräckor äro bärgiga, sterila och ogästvänliga — men det inre höglandet, genom hvilket en liten flod smyger sig fram, är ytterst fruktbart och bjuder på alla dessa tropikens härligheter dem våra torpare väl aldrig få ens en aning om — inberäknadt kaffet, hvars kvalitet här är af bästa slag. S:t Jago har blomster. Fogo — ett himmelshögt och pittoreskt land — har boskap och ängar. Sall har salt, S:t Lucia har alt möjligt o. s. v. — men pärlan af alla är det lilla Bravo, ty där finnas vackra blåögda flickor. Bravo ligger längst ut i Atlanten och bildar en värld för sig. Dess innevånares lif skiljer sig i mycket från de andras. De äro äfven af en annan ras. Medan S:t Vincentarne äro en polyglottnation, med en hudfärg omöjlig att bestämma, ofta växlande i alla nyanser, så äro Bravo människorna — „rena vikingar“ till utseendet. Lotsar och fiskare till yrket, med kvinnor af en mild och huslig karaktär, äro Bravoerne i besittning af egna nationella legender och följa troget sina traditionella seder. Vi sågo tre af denna nations män och en ung flicka på 8 à 10 år Högväxta, ljuslockiga och blåögda förena de ett frimodigt utseende med ett allvar i uppförandet, fullkomligt afstikkande från deras grannars. Skada är att hela nationen uppgår blott till några hundratal.

Den äldsta af männen fick jag språksam medels några cigarrer och en flaska Antonio vin. Hotellvärden fungerade som — translator. Ett stort land, sade han och utsträkte armen mot Vestindien, har sjunkit ned i oceanen. Det var bärgigt och hade många vulkaner, af

hvilka en var så våldsam att marken städse darrade lång väg från densamma. Landet var tätt befolkadt och odladt som en trägård. — Men folket var mycket lättsinnigt. En dag kommo dit stora skepp med krokodilhufvuden — (Drakar?) — och fyrkantiga segel. Skeppens höfding tykte om landet och folket, i stället för att kriga med dem gifte han sig med konungens syster. Sedermera lät han döda den infödde kungen och regerade ensam. Ännu några gånger kommo skepp till landet, men de blefvo alla brända och besättningarne blandade sig med öfolket. Det var blott de små öarnes befolkningar som fingo hålla fartyg för fisket, men äfven de voro förbjudna begifva sig längre ut än „en“ dagsresa från sitt land. Denna lag hade stiftats, emedan en gång en konung hade utrustat skepp och själf begifvit sig i väg för att se om det också funnes andra länder i hafvet. Men de återkommo aldrig. Andra hade skickats att söka dem. De blefvo äfven för alltid borta. —

Nu var det tusen år sedan. En dag eller en natt började det stora bärget spruta eld och aska, och hela marken gick i vågor samt fick djupa remnor, dit oceanvågorna instörtade med ett rysligt dån. Därunder gick hafvet i jätteböljor. Landet sjönk så småningom och de få öfverlefvande, som i sina farkoster lyckats besegra vattnets samtidiga raseri, flydde åt alla håll. Våra förfäder kommo hit till dessa då obebodda öar, och vi, på den yttersta ön, äro de enda öfverlefvande af detta folk. —

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

Mannen talade med en viss entusiasm och hans röst bar öfvertygelsens stämpel. Emellertid skrattade hotellvärden-tolken och sade — „de äro galna, med sitt förnäma ursprung, dessa Bravomän“.

Hela saken är den, att deras ljusa lockar och blå ögon härleda sig från de norska hvalfångarne.

Härmed må vara huru som hälst. Faktum är, att de forna innevånarne på Teneriffa, guanechesarne, voro af samma typ som bravoiterna. — På ett ställe af den brasilianska kusten och på ön Trinidad råkar man detta folk. Afven historien förtäljer ej allenast om det försvunna „Atalanta“ men om ljusa människor af en ovanlig typ, som ibland blifvit vinddrifne till Afrika. Engång hittade man ju på Portugals kust, förrän Amerika upptäktes, en på stranden kastad stor kanot, med liket af en sådan „krithvit“ kvinna på bottnet.

Månne icke de ryktbara „Incas“ i Peru voro af denna hvita ras!

För att få ett begrepp om detta folks utseende bör man tänka sig växten och profilen samt hufvudskålsbildningen af ett vanligt „rödskinn“ med hans stripiga svarta hår. Skilnaden består blott i att det röda skinnet utbytes mot ett hvitt, som „pappret“ på hvilket detta skrifves, och att det långa stripiga svarta håret utväxlas mot ett kort ullikt, likt negerns, men ljust och mjukt, som den vänaste dalkullas. Nu finnes af Atalantas sköna ängder blott Sargosso gräset, en mystisk fläck i oceanen, samt Bravos några sagotäljare. Gömdt, glömdt. —

IV.

Monte Vidéo.

November 1886.

Vi seglade icke mera under samma himmel, fastän vi ännu plöjde samma haf. Stenbockens vändkrets var öfverskriden. Månen lyser uti konstellationen Orion, hvilken tindrar rakt öfver hjässan. Rigel och Sirius framsticka märkbart. Vi se ett färre antal stjärnor, men flere af större storlek och glans, än på den norra hemisfärens himmel. Tjusande te sig tvänne skenbart mycket små, men ändå ofantligt klart gnistrande stjärnor mot söder, alldeles invid hvarandra. Plejaderna blixtra som diamanter på den skönas barm och planeterna synas närmare. Tvänne nebulosor skönjas med blotta ögat och under dem reser sig „Södra korset“ mer och mer ur sin första, sneda ställning.

Endast öfver det okända Patagonien tyckes himlahvalfvet tomt, så när som på några röda slocknande solar. . . .

Vi äro nu fjärran från Afrika och den stora flod som vattnar och göder dess inre, de förra mörka månbärgsdistrikten, hvilka genom karlakarlarna Livingstone och Stanley nu framdragits i ljuset.

En vacker förmiddag kunde vi en stund iakttaga de

höga skogbeväxta höjder, som i en sträcka löpa längs brasilianska kusten ända ifrån Rio Janeiro, där på en af dem kejsaren-filosofen vanligtvis vistas.

Måntro han, kejsaren, omgifven af alt sitt rikes praktfulla natur ännu någongång för sitt minne framkallar bilden af vårt „Mon repos“ — i hvilken park han så förtjustes under sin resa genom vårt land.

Kejsaren af Brasilien är vår tids „gamle på bärget“ — uti visdom, ehuru ingalunda uti grymhet och makt. Tronarftagarinnan, prinsessan af Eu, lär däremot äga vissa grymma instinkter.

Gungande på böljan glider skeppet framdrifvet af den oförtrutet arbetande skrufven utmed den sydamerikanska kusten. Med blotta ögat urskilja vi den låga, gula emellanåt något kullriga sandtunga, som skiljer „Lagunas de las Patas“ från Atlanten. — Om vi icke missminna oss var denna sandiga strand en af dem, den berömde Darvin beträdde med sin fot och där han först uppmärksammade den underliga sammansättningen af sten, trärot och mask, fast förenade tillsammans.

Det må låta besynnerligt men tanken ilar hän öfver tusental af mil och stannar i vårt eget kära fosterland, där man gärna såge de olika partierna lika fast förenade, desto hällre som de ju ändå icke bestå af så heterogena element. . . . .

Det var solsken och vackert väder då vi kastade ankaret på Monte Vidéos redd.

Anblicken af Monte Vidéo är väl icke så storartad i afseende å naturen; men mängden af farkoster af olika slag, och åsynen af den stora omkring en S-formad bukt belägna staden, med dess hvita hus och porslinskupoler glimrande i solbaddet, samt det högt belägna fästet Cetro åt söder, är dock öfvermåttan ståtlig.

Det närmast kusterna belägna landet är flakt och sandigt, men den vida större delen af Uruguay är, om

icke bärgig, så dock betäkt af stora, trälösa höjder, hvilkas fruktbara sluttningar utgöra saftiga betesfält för miljoner af hästar och mulor, utom åt talrika nötkreatur och får. Klimatet är varmt, men drägligt och mindre omväxlande än „Pampans“, hvarest sommarens alt förlamande hetta under vintern utbytes mot en ofta bitande kyla. Anmärkas måste emellertid att Pampans klimat är hälsosammare; och hettan afbrytes tidt och ofta af välgörande, luften rensande åskoväder (Pamperas), sommartid (Januari), och kölden af blida värmande nordliga vindar under vintern (Juli). Emellertid har sanitetskommissionen gjort sin rund och vi hafva rättighet landstiga på några dagar.

Inpackade i ett slags kuttrar, större delen försedda med latinska trekantiga segel, och stundtals öfversköljda af den genom strömdraget skapade tvära svallvågen, hamna vi ändtligen vid möljan under tullhuset.

Det första vi hörde under intagandet af vår frukost på kaféet „Frankrike-Italien-Spanien“ var beskrifningen öfver en nyligen försiggången revolution. Presidenten Santos, en f. d. panchoman, som tyranniskt herskat under elfva år med den påföljd att han själf ensam kan ställa upp en bank, men staten totalt blifvit ruinerad, presidenten Santos hade blifvit skjuten genom kindbenen af en ung löjtnant. Löjtnanten skjöt sig genast för pannan, men äfven Santos tvangs att abdikera — till förmån för den tredje af ett militärt triumvirat, generalen Tajes, hvilken ännu ej varit i tillfälle njuta af maktens sötma.

Här gifvas annars tvänne politiska partier, den röda och den hvita rosen, hvilka turvis barrikadera gatorna för hvarandra. Förgäfves forskade man efter deras respektive principer. De torde vara „liberala“ eller konservativa alt efter dagens lösen — såsom öfveralt.

Vi „präjades“ så för vår enkla frukost att vi tykte teneriffaborna hafva varit „rena englar“ och negrernas „affärsknep“ bara barnsligheter.

Samma erfarenhet gjordes sedermera å vårt nattlogis. Hotellvärden lofvade oss allting till ofattligt billigt pris, men andra dagen tog han sin provision, anförande så många logiska och filosofiska argument på ett sätt, som gjorde det omöjligt för oss att öppna munnen af lutter förvåning. „Mina kära vänner“ sade han med värdigt allvar, „I anländen i går och afresen i dag, detta gör två dagar; men då I så sent begifven er i väg, kan jag icke få rummet mera uthyrdt, hvilket gör fulla tre dagar“.

Ehuru Monte Vidéo torde äga sina appellationsdomstolar, är deras möjliga oväld och kraft af intet värde för resande, hvilka måste begifva sig af i språng för att ej försumma ångbåten.

Monte Vidéos gator hafva icke den regelmässighet som Buenos Aires eller den goda staden Uleåborgs. Äfven stenläggningen lämnar mycket öfrigt att önska. Vi undantaga de värkligen praktfulla bulevarder, som gå från och till oafhängighetsplatsen. Europeiskt „fina“ äro äfven Paseo de Molino, Mercedes och andra gator. Ett äfven nordamerikanskt bruk är att de förmögna skocka sig tillsammans på samma gata. New-York har sin „Fiftyavenue“, medan Monte Vidéo äger „Paseo de Molino“. Är det för att underlätta taxeringsnämden eller för att få tillägga på visitkortet „de“ Paseo de Molino eller för att slippa de fattiges åsyn — hvem vet.

Husraderna äro låga i jämbredd med europeiska och nordamerikanska. Balkonger finnas till öfverflöd och de platta taken äro försedda med altaner och balustrader. Då månen sprider sitt sken ifrån det stjärnbeströdda firmamentet, gå alla, som hafva sinne för det „sköna“, och blicka upp mot taken, hvarest hvita händer fläkta med solfjädrar, och så många solfjädrar, lika många sköna sennoritas med svällande barm och blixtrande svarta ögon framskymta ofvan takrännorna.

Det, som vidare „sticker en i ögonen" under en promenad, är byggnadernas mångfaldiga form och skapnad såväl utåt gatan som inne på gården. Fasaden är vanligen uppförd af marmor, porfyr eller annan sten och utmärker sig för sin präktiga trappa. Gårdarna bestå af större eller mindre trägårdar, hvilka äro värkligt hemtrefliga med sina lummiga, tropiska växter, springbrunnar och konstvärk, dessa senare emellanåt nog bizarra, antagligen beroende på mecenatens därvidlag något dunkla begrepp.

Här mellan blommor och kaskadernas pärlor dallra och bryta sig elektriska ljustrimmor fram, dämpade af röda och gröna glas, spridande ett hemlighetsfullt skimmer öfver de i sina luftiga, brokiga dräkter på mjuka divaner utsträkta sennoritas, bländande främlingen, som tycker sig blicka in i en trolsk févärld.

Häpen betraktar man den storartade användning det elektriska ljuset och — hästjärnvägen vunnit här, i det fjärran belägna aflägsna Patagoniens gräsmarker. Hvad hästjärnvägen angår, funno vi sedermera att Buenos Aires tagit lofven af tillochmed sin äldre, mera poetiskt stämda och därför klenare uppvuxna syster au de là la Plata — Monte Vidéo.

Buenos Aires kan värkligen nämnas „spårvägsstaden", liksom både Uruguay och Argentinien kunna kallas „djurpino- och slakteri-anstalter". Man har någongång hört talas om en efemär tillvara af en djurskyddsförening i dessa näjder, men hvar, det har ingen reda på. Undrar just, under hvilka känslor en „småfågelsvän" vistades „sous ces parages".

Ytterligheterna möta hvarandra i dessa näjder. Bäst man lunkat på en bred gata, belyst af himmelshöga elektriska pelare, viker man in på en smal stråt, fantastiskt eklärerad à la ett turkiskt harem, med olika färgade lampor, spända tvärs öfver gatan i en halfbåge. Eller har man knapt hunnit springa åt sidan för en ljudlöst fram-

ilande kabriolett med eldiga rasdjur, guttaperkahjul och kusk i det brokigaste livré, så står man ansikte mot ansikte med en trasig „pancho excellenza“ och hans med två stora mulor och en buffel förespända, på ofantliga hjuldon upplyftade kärrvagn af förgångna seklers skråarbete. Hemma har jag icke märkt det, men här får man de mest olika djur till enigt samarbete vid en tistelstång: hästar, mulor, oxar, åsnor och borickor. De ljusbruna mulorna värderas mest vid arbete, och kolsvarta eller hvita hästar för lyxåkning.

Den svenske konsuln B*, en mångbepröfvad man med högt socialt anseende å orten, hvilken noga tycks hafva följt med vårt lands öden ända till dem af senaste data, hade vänligheten inbjuda oss såväl i sin angenäma familj som därefter till teatern San Felipe.

Det var på denna teater vår landsman, sångaren F. Forstén hade uppträdt. Teatern var draperad i rödt med guld samt föreföll mycket rymlig, beroende på en praktisk anordning, hvarigenom logeraderna uppburos af smala gjutna järnpelare, hvilka hvarken togo stort rum i anspråk eller „skymde synkretsen“ — en viktig sak för att unga och ogifta medelålders fruntimmer, enkor ej att nämna, ofta skola besöka publika nöjen och med förlof äfven — kyrkor.

Man spelade: Kapten Grants barn på forskningsfärd efter sin försvunna „papà“, en dramatisering af Jules Vernes roman.

Skeppsläkarens roll utfördes med stor putslustighet af en artist med det för en spanjor något säregna namnet: Manckéll. En mängd „indianer“ såg man naturligtvis på tiljan och en värklig indianska utförde en graciös solodans, den smidigaste och originellaste vi härintils åskådat.

Den nakna värklighetens oerhörda tragedi, för hvilken man fått ögonen öppna genom våra dagars alt mer stigande intresse för lösning af de sociala spörsmålen

d. v. s. det elände massan af mänskligheten är sjunken uti, eller kanske endast ett alt mer ökadt behof af förströelser och skratt på aftonkvisten efter dagens bitterheter och enformiga arbete göra att blott den rikaste och relativt bekymmerfriaste delen af publiken numera går upp på sorgespel, den öfvervägande största begär komedier och lustspel, åtminstone vacker musik och sång; operetter och resestycken törstar och hungrar man mest efter, hvarför teatern denna kväll också var proppfull.

Här kunde kanske omnämnas att en djupt estetisk och allvarsam teaterdirektör i en af de europeiska världsstäderna, som uteslutande offrat sitt lif åt de förnämligare klassiska och moderna tragedierna, bringad till „ruinens brant“, på gamla dagar gjorde lycka, tvärtemot sina öfvertygelser, medels i scen sättande af dekorationsstycket „Jorden rundt på icke åtta timmar“, samt den glada operetten „Korporalen som förföljde pigor“.

Estetikens ofta egenmäktiga påståenden, musiklärans ibland orediga teorier och kassans städse orimliga kraf hade samtliga någorlunda tillgodosetts uti pjesen i fråga. Maskinisten var kvickare, plastiken var mera mimisk och mimiken mindre monoton än hos oss. Dekorationerna praktfulla.

Under representationen samt mellan akterna förtärdes kolossala kvantiteter bakelser och konfekt samt druckos limonader — refrescas. — Frukter voro förbjudna för kolerans skull, som tilsvidare dock endast härjat å vissa orter vid Parana flodens nedre lopp.

Någonting anmärkningsvärdt för den spanska ridderligheten mot damer var den uteslutande för fruntimmer reserverade logeraden — ett bruk, som ju icke våra teatrar behöfde skämmas för att införa, och hvilket ger isynnerhet unga, ogifta damer möjlighet att ensamma besöka teatern.

Då vi lämnat det Monte Vidéanska Thaliatemplet

och tackat vår värd och hans charmanta fru, gingo vi, den landsflyktige tysken R* och jag, till ett kafé på konstitutionsplatsen, där en talrik militärorkester samma kväll utfört stor konsert. Alt var dock redan slut och alla butiker stängda. Något förbluffade hörde vi på en gata trumpetstötar och strax därpå marscherade en bataljon väl inöfvade soldater af alla färgnyanser från krithvitt till ebenholzsvart under en „stormtakt" förbi oss. Några män hade brinnande facklor på sina bajonetter. Icke utan skäl tyktes uppträdet oss något mystiskt. Återstoden af den tid, vi ännu hade till förfogande, egnades till besök i parlamentsbyggnaden och katedralen.

Uruguays parlament består af två kamrar. I afseende å antal kamrar torde vårt land vara rikast utrustadt, och i deras „stånds"-indelning alldeles ensamt, men hvart land har sina plägseder och vår landtdag uppfyller alla skäliga fordringar, såvida blott prästerna flyttades öfver till första ståndet — i händelse de icke skulle föredraga blifva upptagna direkte till himmelen. De „hedervärda" och lärarepersonalen inom det nuvarande prästeståndet borde åter försättas i tillfälle att „prata mindre och höra mera" — bland våra fiffiga borgare. Det engelska representationssättet vederbörligen modifieradt är väl dock det bästa och skulle lämpligast kunna införas hos oss. Våra ultra fennomaners representativa drömmars realiserande skulle icke passa i stycket hos oss, såvida man ej redan är mogen för att med berådt mod — begå självmord!

Uti Monte Vidéo sitta ministrar på „grönt siden", senatorer på „rödt" och de deputerade — las deputados på „schagg". Publiken har sina behof tillfredsstälda på ett par slitna träbänkar, terrassformigt stälda i ett mörkt hörn af hvarje sessionsrum.

Anmärkningsvärdt är att stadens fängelse för landstrykare och lösdrifverskor befinner sig i själfva parlamentshuset, bevakadt af ett kompani soldater med påskruf-

vade bajonetter. Vaktmästaren, en mulatt, upplyste om att det var en anordning af en fordomtida praktisk president. Han plirade och skefvade därvid stygt med ögonen och hans läppar rörde sig ofrivilligt. Vi tolkade i tankarne hans tysta förklaring . . . . att den praktiske presidenten därvid hållit äfven oppositionen i nådig åtanke.

Vi hafva vistats i vår jords två stora republiker, de Förenta staterna i Nordamerika och i Frankrike, och varna i all anspråkslöshet enhvar för att i våra dagars republiker se några idealstater. Desto mindre bör man inbilla sig att staterna i Sydamerika af republik hafva annat än det illusoriska namnet.

I en ordnad konstitutionell monarki står regenten öfver förhållandena, håller massan i tukt och Herrans förmaning och bereder, äfven i eget intresse, den personliga förtjänsten tillfälle till värksamhet. Några familjers öfvervägande betydelse bringar här ett välgörande inflytande öfver mängdens afundsjuka och grällystnad. I våra dagars stora republiker äro däremot „de rike“ despotiske tyranner, och de fattige trälar — fria blott på krogen. Ingen frågar *hvem* och *hurudan* är han — endast *hvad* är han *värd* i kontanter.

I de sydamerikanska staterna är det desto värre som där blott finnes ett fåtal — de där hafva „plenty of money“ — den andra delen är mutad af de förra — under det att den tredje och största delen — gaucher och emigranter lefva „fänadens lif“.

Katedralkyrkan påminner till det yttre nog mycket om rådhuset i en viss cirkelrund stad i Finland, innantill är den dock särdeles praktfull. Det som mest framstod var naturligtvis Frälsarens bild vid altarrunden. En slik hemsk realism hade jag förr ej kunnat tänka mig. Kristi kropp var alldeles nedblodad, köttet hängde i flisor och hans anletes smärtfulla uttryck — — — — — — — —

Jungfru Maria stod med alla möjliga hälgon uti kyrkans sidoskepp. Hon hade en „gloria“ kring hufvudet och var för resten utstyrd i en dyrbar sammetsklädning med hvitt halsbräm, ej alldeles olik de typer af Maria Stuart man skådat på scenen i Shakespeares eller Schillers dramer.

Utomordentligt effektfull var kyrkans porslinsdom med dess freskomålningar samt de jättehöga fönstren med deras mångfärgade glasrutor.

En fet pater rymdes knappast i en biktstol, utanför hvilken ett välklädt fruntimmer i sorgdok snyftande låg på knä.

Då vi stego ur kyrkan begynte dess många och flerstämmiga klockor „harmoniskt“ ringa orgeltoner och en vacker chorsång gjorde sitt till, men ändå ila vi känslolösa bort, ty vi skulle om ett par timmar afsegla öfver Laplata mynnet till Monte Vidéos med stora steg uppåtgående rival Buenos-Aires — en fruktad och hatad medtäflare.

Luften var laddad med politik, och innan vi ännu satt foten på skeppsdäcket hade man hunnit inviga oss i att Santos skulle till Europa med sina sjuka kinder och sina realiserade miljoner.

Märkligt var att den afsatte tyrannen, hvilken föranledt de bästa familjernas utflyttning ur landet — skulle med en sådan pomp och ståt afhysas, d. v. s. åtföljas till sitt fartyg under alla en potentat tillkommande ärebetygelser. — Musiken skulle ljuda, ministrar och senatorer marschera i ett tåg och fruntimren vifta med näsdukar . . Men det är väl ett „nytt mod“ i sitt slag. Rumelioterna behandlade ju sin pascha i Filippopel ungefär på samma sätt.

Vi hade ännu nog tid på oss för att söka svalka genom ett uppfriskande bad. Åtföljda af svenske konsuln B*:s älskvärde unge son — den äldre är juris doktor och god vän med Uruguays premier minister — begåfvo vi oss

till badanstalten, som påminde om våra siminrättningar, ehuru den för den stora vågen och floden blifvit uppförd högre än våra trampolintorn. Höga och smala trappor ledde ned till hafsbottnet, där de fästats med tyngder eller ankaren. Var det nu en inbillning att man skulle sluka i vattnet befintliga kolerabaciller, var det fruktan för hajar eller leddes ens tankar omedvetet till Brunnsparken, altnog icke utan en känsla af beklämning plaskade man ibland muntra äldre och yngre Monte Vidéan-er och -skor.

V.

Buenos-Aires och argentinska förhållanden.

Snart kunde vi ej mera i nattens dunkel se hvarken det elektriska ljusets reflexer från Monte Videos oathängighetspalats eller „Flores“ starka fyr, utan bröto med stäfven in i mörkret, efterlämnande en bred silfverfåra i La Platas bruna vatten. Under natten nådde vi ett illa lysande fyrskepp och snart därefter kom en lots ombord.

November 1886.

Efter en den grannaste soluppgång fingo vi syn på den talrika mängd af stora fartyg, som redan ett tiotal mil från den argentinska metropolen ligga spridda i La Plata viken, hvart man än vänder hufvudet.

Det töfvar ej länge så sänkes äfven vårt ankare ned i djupet och oceanångaren utsläpper med ett starkt hväsande ljud all för aflossning af frakt och gods öfverflödig ånga.

En upphissad gul flagga kallade en liten ångare till vår sida, trappan nedfäldes och längs densamma uppstego ett par argentinska herrar — sanitets och tulltjänstemän — bägge i mycket utpyntade uniformer och bärande stora mustascher och yfviga, nedåt i en spets utlöpande skägg — „argentinska skägg“.

De uppträdde med mycken värdighet, promenerade en stund på akterdäck, sjåpade sig för damerna, drucko en flaska vin med skeppets befälhafvare och förklarade slutligen: oss allesammans försatta i karantän. Detta stred, tykte åtminstone vi, emot logiken, då alla voro friska och tvärtom just de själfva kunde betraktas som kolerasmittade. Hvad var att göra — lagen måste följas, synnerligast de lagar sanitets, tull och censurämbetsmän föreskrifva.

Det rådde en stund en formlig veklagan, och de uniformerade herrarnes motståndskraft emot de än snyftande, än småleende vackra fruntimren var sannerligen beundransvärd.

Någon vis har uttalat att lagarne egentligen skrifvas för att sedan kringgås. — Efter mycket parlamenterande, en mindre ordväxling och flere flaskor vin lyckades kaptenen och skeppsdoktorn värkligen i sina förenade ansträngningar.

Första och andra klassens passagerare, hästar, hundar, kattor jämte andra möjliga och omöjliga djur befriades från karantänen och fingo rättighet att genast med en under tiden anländ mindre ångare afgå till staden.

De arma emigranterna åter, som, sedan de hemma hela lifvet slitit och släpat, därefter under en lång sjöresa med en kost nästan att förakta sett sina krafter ytterligare nedgå, dessa arma människor kommo nu ur askan i elden samt blefvo anmodade att utan vidare invändningar laga sig färdiga att med en annalkande ångare afresa till ön Martin Garcia.

Martin Garcia är i våra dagar förvisso ett af de mest sorgliga ljud ett mänskligt öra kan uppfånga.

Hvad är Martin Garcia? Det är en liten sandig ö några timmars färd från Buenos Aires. På dessa låga sandbackar har under senaste tid hopats mera jordiskt elände än man annars råkar på inom ett helt rikes lan-

damären. Officielt bär denna ö namn af karantänstation Den innehåller en jättestor barack för emigranter, ett fängelse och bostäder för tjänstemän. Tjänstemännens boningar äro omgifna af trägårdar, tillkomna genom förbrytares och „emigranters“ tvungna arbete.

I den stora baracken sammanträngas stundom under samma tak ända till 7,000 människor. Inom en afplankning har man låtsat bestämma en plats för kvinnorna.

För att gifva en föreställning om förhållandena under detta stora tak torde det vara lämpligast hänvisa till sjöromaners beskrifningar öfver de forna slafskeppens inredning, utseende och öfriga i dem förekommande omständigheter, så när som på att slafvarne voro fjättrade i kedjor och emigranterna i vanliga fall få röra sig fritt så pass mycket utrymmet det medgifver.

„Tramvays“ utkörda hästar bildade hufvudfödan, och vinet, sade man, smakade möjligtvis som rödt ammoniakbläck — nåja tvättvatten fans tillräckligt i floden — men den för närvarande rasande koleran — — — — — — —

Och hvar angrepos dessa stackars emigranter af kolera, dysenteri och tyfus, om icke just på karantänstationen. . . .

Dessutom förefans på änsagde holme en liten smånätt krog, där man mot fabulösa pris erhöll ganska dräglig mat, vin och öl.

Emellanåt baddade solen så hett, så hett, och ibland trängde värkliga slagregn igenom det bristfälliga taket. — Ångbåtsrederierna och agenterna äro oskyldiga till alt detta, likaså regeringen, utan faller ansvaret på embetsmännen. Där förelåg ett fält för de mest rasande fennomanerna att hacka uppå — i stället för på våra dugliga tjänstemän.

Lyckligtvis hörde vi sedermera och läste äfven i tidningarna, att Martin Garcias dåliga rykte kommit till argentinska regeringens kännedom, och sin plikt likmätigt

skyndade äfven ministern L* till ort och ställe. Han fann förhållandena visserligen icke i allo tillfredsställande, men dock ej på långt när så rysansvärda — och icke underligt, ty natten förut hade emigranterna inskeppats och förts i land; — golfven hade skurats; de sjuke lågo välbestälda på stadens olika sjukhus; fångarne voro i sina celler och icke i trägårdarne, den lilla krogen hade spårlöst försvunnit från jordens yta, och en samma morgon anländ emigrantflock hade blifvit hyggligt bemött och väl född, samt utgöt sig nu i tacksägelser för den något snopne ministern och de bakom hans rygg i mjugg skrattande Martin Garcia myndigheterna.

Härutaf ser man hvad alt inspektörer få reda på och inspektioner tjäna till. En sorgfällig uppfostran, en ädel andes ingjutande i folk och individer torde utgöra den säkraste garantin.

Småningom närma vi oss den flacka kuststräcka vid La Plata, på hvilken, ej långt från Parana flodens utflöde, den uppgående handelsstjärnan Buenos Aires hvilar, resande sig med otaliga kupoler, spiror och takbalustrader öfver den bakom liggande oändliga grässlätten, Pampa, eller som den nämnes af infödingarne: „El Campo“.

Österut i en vinkel löper „Buca“ stranden. Buca är ett slags förstad eller hamn, begagnad mest af segelfartyg. Den ter sig helt „gemytligt“ där den visar sina hvita hus och otaliga skeppsmaster emellan gröna lunder, men den „ter“ sig blott så, ty Buca är så att säga fattigkvarteret — och der rasar koleran värst för ögonblicket.

Långa, något slamsigt uppförda trämöljor och höga bryggor möta främst den nyanlände. Gyttjebottnen är synlig under dem och äfven längre ut är vattnet så grundt att den lilla ångaren eller segelkuttern måste fälla ankaret bland en mängd andra dylika och aflämna passagerarne jämte lasten åt vanliga roddbåtar. Dessa tränga sig i stort antal omkring oss, och snart uppkommer den hisk-

ligaste trängsel, stoj och oväsen. Än har en dam fallit i sjön, då hon skulle taga steget från ångbåten i slupen; än har någons kappsäck ramlat i sjön och gungar sakta mot stranden under ägarens förbittrade utgjutelser. På alla håll och kanter disputeras. De fyra enkla räknesätten prakti-seras med roddarne, hvilka gynnade af naturförhållandena och styrelsens skrala åtgärder eller brist på resurser för kajernas reglering väl känna till intresseräkning samt kunna äfven i öfrigt räknas bland världens mest raffinerade spets-bofvar.

Ändtligen har man blifvit satt i land, där man genast kommer i en ny penningemördande skärseld, nämligen i händerna på bärarne, som, så vanskligt det låter, otvifvelaktigt uppnått en ännu större grad af roflystnad. Utan iakttagande af försiktighetsmått kan man lätt få betala de femtio stegen till tullhuset med lika många finska mark.

Efter en tämligen noggrann undersökning af tullherrar går man vidare, omsvärmad af „hotell-rännare“. Man tycker säkrast är bäst och tager in på „Hôtel Europa“. Folk med obegränsad kredit hafva det bekvämast på det luxuösa „Hotel de la Paix“; medan emigranter lättast finna sig på det nära belägna „Hotel du Midi“, hvars värdsfolk äro hederligt folk — åtminstone i argentinsk bemärkelse.

Vi vistas en vecka i staden, innan vi begifva oss af på vår utflykt till det inre af de „confedererade staterna“, och skola på de följande bladen så godt vi kunna beskrifva den. Nordamerikanarens praktiska sinnelag har hos argentinarne nått den högsta kulminationspunkt i mera än ett hänseende, ehuru under något olika former.

Hufvudstaden är indelad i jämna kvadrater — kadras — och gatorna skära hvarandra regelbundet med långa smala linjer. Hvarje kadra är en kvadratkilometer. De mot floden vinkelräta gatorna bära samma benämning,

hvaremot de med floden parallela på hvardera sidan om den midt genom staden löpande „Rivadavia“ gatan — Rivadavia, en f. d. president — bära olika namn. De flesta Calles — uttalas Kâljés — hafva uppkallats efter hjältar ur frihetskrigen med Spanien eller inbördesstriderna; andra efter olika provinser och platser i Sydamerika. „Plaza Victoria“, där Rivadavia begynner vid flodstranden, är Buenos Aires „Senatstorg“. Det är en rymlig plats med jämförelsevis bättre stenläggning, monumentala byggnader och med en ellipsformad plantering af något tvinande fjäderpalmer. Icke långt härifrån på vägen till „Konstitutionsplatsen“ — „Plaza Concepcion“ — anträffas det en „hel kadra“ omfattande posthuset. Jag har för min del intet emot postvärket där hemma, om icke att det hyllar principen „sakta men säkert“ och ändå ibland aldrig hinner fram, men vid en blick på „posthuset“ i Helsingfors och en därefter anstäld jämförelse med dylika byggnader annanstädes, främst med det i Buenos Aires, den talrika tjänstepersonalen äfven tagen i betraktande, måste man, om äfven mot sin vilja, medgifva, att vi också hvad postetablissements inrättande beträffar ännu icke kommit ur barnskorna på långt när. —

Utom de ofvannämda finnas i Buenos Aires ännu flere andra öppna kadras, alla med träplanteringar, hvilka däremot saknas på de vanliga gatorna.

Kaserner ligga vid flere af dessa platser och man misstager sig högeligen, i händelse man föresätter sig att skryta med Europas erfarenhet i „krigskonsten“ — om det nu är något att skryta med. . . .

Sydamerikanarne förstå sig på mördande medels svärd och skjutvapen, på och utan kommando, lika väl som trots någon gardist.

Vid „Plaza Marthas“ kaserner sutto vi en sval eftermiddag och iakttogo, dolda bakom en fingerpalms breda blad, huru en „mönstring“ pågick.

Soldaterna här äro som sagdt inga krigare att förakta. I förbigående nämdt bör man icke häller inbilla sig detta om de nordamerikanska staternas frivilliga arméer, hvilka vi sett slå „gevär till fot“ med ändå mera „elegans“ än gardestrupper i Europa.

Soldaternas i Argentinien sociala ställning är i olika afseenden mycket varierande. Utom tjänsten röra de sig med hvita kragar och manschetter. Hemma hos sig: les jours de fête sont passés. — Där är det bäst att hålla sinnena vakna och nerverna spända — annars vankas det „bastunad“ och händelsevis också ett pistolskott, åtföljdt af några „nationales“ bortbärningskostnad till närmsta kamrat i ledet. Detta låter något hemskt, men man bör härvid erinra sig att soldatesken är värfvad och till största delen utgöres af en kvadruppelallians bestående utaf inhemska lassokastare, — från Brasilien förrymda negerslafvar, irländska „moonlighter“ och italienska „sbirrer“, mulatter, chinchas m. fl. Därför har det också inträffat att självfva öfversten fått — revancheprygel.

Emellanåt inkommer bland detta afskum af alla länders afskum någon individ — „par hasard eller par intention“, — som är i besittning af rikare själsanlag, större världskännedom och mera bildning, men hvars karaktärs hufvuddrag öfverensstämma med de öfriges.

Smärre eller större händelser inträffa och mannen ifråga beklädes med officerskepin.

Det är då denne man och icke hans vanligen godmodigare och bekvämare kolleger från „Escuella militares“ som en dag blir — president.

Alla presidenter äro dock icke generaler, man har också „doktorer“ — om hvilka senare längre fram.

Men vi sitta bakom en fingerpalms solfjäderlika blad och iakttaga gången af en kompanimönstring.

Kompaniet står uppstäldt — icke efter färg — utan efter växt och enligt författning, med signalister och trum-

slagare på „vänstra“ flanken och något slags fanbärare på den högra.

Medan en åldrig sergeant, med röda och gula märken och galoner, vridande mustascher och pipskägg går fram och tillbaka utmed fronten, stå „gemene man“ orörliga likt bildstoder. Officerarne sitta längre bort och intaga i allsköns lugn sitt mâté, lorgnetterande i esplanaden promenerande sennoritas alldeles som hos oss, så när som på — matéet i stället för kognak.

Plötsligt spärrar den gamle sergeanten ögonen utåt en gata och gör tecken åt en utanför porten gående skildtvakt.

En musikkår utträder, föregången af en takten slående, jättestor tamburmajor, samt marscherar, under en dundrande melodi, framför det uppstälda kompaniet

„Generalen“, som torde „försummat sig“, kommer härvid, åtföljd af ett par adjutanter skyndsamt långsmed trottoaren och riktar sina steg rakt på de „maté“ drickande officerarne. Dessa resa sig och skaka turvis hand med „generalen“. Medan generalen sätter sig och intager en kopp maté, gå officerarne till sina platser. Generalen framträder och håller ett tal till kompaniet, af detta hälsadt med odeladt bifall. En „öfverste“ spatserar bakom manskapets ryggar och säger här och hvar några ord i örat på karlarne, af hvilka ord dessa ytterligare tyckas entusiasmeras.

Generalen intager olika positioner, såsom med händerna korslagda i sidan, i byxfickorna „comme chez nous“ — under detta dånar musiken och kompaniet utför evolutioner, icke så illa, alls icke så illa . . . . tils detsamma, åtföljdt af musik, officerare och slutligen sin genral, försvinner genom porten till kaserngården. — — — — —

Jag kan icke borga för hvad denna parad egentligen skulle föreställa — men den var i många fall fullt militärisk. Generalerna liksom öfrige storheter äro i allmänhet

här mycket styfva och stolta, så att den vi sågo måtte varit en riktigt folklig man, såvida han ej för ögonblicket hade något särskildt i kikaren — man kan icke så noga veta.

Vi hafva ordat så mycket om soldater, att våra tankar ovilkorligen ledas äfven till den med dem befryndade „polisen“.

Soldater och poliser hafva i dessa länder i så fall en synonym bemärkelse som „säkerhetens betryggare“ äro sammansatta af lika vådliga, om icke ännu sämre element.

Det är icke värdt nattetid anropa en polis, ty det sannolika resultatet är att man i stället för att blifva hjälpt gemensamt med sin vedersakare, isynnerhet då man med dålig spanska dokumenterar sig som en främling, utan vidare förpassas till häktet. På en hvissling af en slik konstapel uppträda ögonblickligt dussintal af hans medhjälpare. Vi tvungos engång med handklofvar om pulsarne följa gentlemän af detta slag till „butkan“, hvarest vi åtskilliga timmar voro försatta i tillfälle studera en talrik skara af „les misérables d'ici“. Vårt brott bestod i att tutiden på natten förfråga oss angående vägen till hotellet!

Dessa åtgärder af polisen stå i sammanhang med en lösepenning växlande från 5 till 20 nationaler — (1 national = 4 fm. 75 p.) — hvilken om morgonen utan vidare chikan öppnar porten till fängelset. Den som icke äger några nationaler kan däremot råka ut för vidare obehag, oftast får han dock nöja sig med ett visst antal sparkar och slag — vid befrielsestunden. Alla saker hafva åtminstone två sidor, och man måste rättvist erkänna, att just Buenos Aireska polisens „radikalism och energi“ gör staden ganska säker, oaktadt de tallösa emigranter som stryka genom orten. En viss fru uti Wiborg kunde icke hafva bättre handtlangare i sina idealiserade reformer för utrotandet af nattsvärmeriet, än just dessa poliser: „vigilantes“. Under våra vandringar uti staden fäste vi oss vid de mycket bättre än hos oss upplysta kaféerna, af ibland

riktiga jättedimensioner. Sålunda sågo vi vid gatan „Cangallo“ en lokal med fyratioåtta biljarder i samma rum. Butikerna och magasinen mäta sig med hvilka stora städers som hälst, och somliga öfverträffa deras. Man förvånas öfver butikägarnes uppfinningsförmåga att ådraga sig kundernas uppmärksamhet. Rakstugornas och badhusens innehafvare måtte förenat sig om att blifva rika i hast, så dyra äro de och sådana „puffare“.

Här hafva näringsfrihetens vänner ett rikt studiefält. Fransmännen få icke bedömas efter Voltaire, tyskarne icke efter Humboldt eller amerikanarne efter Washington. Stora män upptäcka sanna och rätta principer, på hvilka man har att stödja sig — men man får härvid ej glömma att det därjämte gifves folk utan några principer alls, en rätt talrik skara. När nu en samvetslös individ begagnar sig af den fullkomliga näringsfriheten, så sker det på så sätt: Han gör affärer i alt hvad som bär sig — och som den bästa affären i våra dagar är en väl anordnad „krogrörelse“ — så har man lika många krogar som tillsammans andra affärer, d. v. s. hvarje butik är en krog.

Om „frihet från alla skrankor“ gynnar ett större antal människor att hederligt lifnära sig, må altså lämnas därhän. . . .

Byggnadskonsten i Buenos Aires kan sägas baserad på en mångfald af insikter — litet i hvarje. En fin konstnärlig smak må man ej vänta af dessa uti „Indian“-strider uppvuxna eller från Europa invandrade efter penningar hungrande och törstande individer. Man längtar blott efter penningar, och när man ändtligen har dem, vill man hafva ännu mera eller är man för gammal och slö att kunna försätta själens strängar i deras finaste dallring — det må nu vara i musik, poesi eller plastisk konst. — Man förblir uteslutande en penningesjäl.

Med alt detta är största delen af husen dyrbara byggnader, uti hvilka marmor och andra stenarter utgöra

hufvudbeståndsdelar, oaktadt sten ingenstädes kostar så mycket som här.

Hvad tegel och murbruk beträffar stå såväl material som mästare betydligt efter våra.

Liksom i Monte Vidéo har nästan hvarje hus sin gård förvandlad till det prydligaste växthus, med den evinnerliga gröna eller röda lampan spridande ett vemodsfullt skimmer igenom den af aromatiska vällukter uppfylda luften.

Om aftnarne kan man få se familjens fruntimmerspersonal samlad under taklampan, i pittoreska ställningar emellan växternas stora blad — drickande maté'et eller rêfrescan.

Ehuru vi i New-Orléans skådat en tillstymmelse härtill, bar detta mod där, på långt när ej denna utpräglade form. Tänken eder blomman af landets ungdom af båda könen — damerna gå i höga hattar samt ännu högre „turnyrer" och i utstofferade luxuösa sommardräkter med talrika påfästade briljanter, i skockar på tio eller flere, trippande längs de mest trafikerade gatorna under ett evigt fläktande med solfjädern. — Herrarne åter stå i splitternya kostymer med kråsnålar och runda halmhattar, omvecklade med ett grant lysande band, lutade mot husväggarne, hälsande, bockande och lorgnetterande de förbidefilerande sköna af alla kulörer.

De brokiga toaletterna, de längs väggarne radade herrarnes lifliga „gester", månskenet och den sena timmen kom en resande engelsman att anteckna: „I Buenos Aires lefver man på gatan".

— „Calle Flôrida" erbjuder ett rörligt lif emellan 6 och 10 på kvällen.

Utom „ungdoms defiladen" ser man äldre folk i vagnar; fullsatta hästjärnvägsvaggoner draga förbi under kuskarnes ifriga trumpetande. Ryttare „i högre skolan" och ryttare på „borickor" med mjölkkärl skvalpande på hvardera sidan om djuret. Panchokarlar ledande några kor, åtföljda af kalfvar med fastbundna mular. — Kon mjölkar hvarken

här eller i Afrika utan att kalfven hålles i närheten. — Bärare med oerhörda kistor öfver axeln. Poliser med sina hvita skor och sirliga uniformer. Feta patrar med giriga blickar. Unga affärsmän med skygga. Sjömän, emigrantfamiljer med många barn, gapande i hörnen. Gauchor ledande sina små „cimarraner“; demimondedamer och ficktjufvar.

Vill man därför vara i ostörd ro måste man välja den heta middagsstunden. Alt förefaller då ganska öde och tomt och man råkar icke i fara att observeras af andra än de evinnerliga i hvarje hörn posterande oftanämda poliskoryféerna.

Med engelska Stanleyhattar på hufvudet och på kroppen så litet som möjligt, gjorde vi en dag en promenad ut till parken och kyrkogården vid „Recoléta“. På vägen komma vi i närheten af den kolerasmittade Uruguaygatan, där den korsar Paraguay, vi göra en krok och passera öfver „Plaza general Lavalle“ till den under förskönande befintliga träbevuxna plan, bakom hvilken marinskolan — Escuella navale — med dess tvänne i en trägård uppresta, fullriggade master, söker skapa sjöhjältar åt en nation, som dock egentligen ännu icke kan sägas äga någon egentlig krigsflotta, ehuru visserligen en större än vi i Finland, våra lotsångare oberäknade. Vid tillfället sågo vi en skymt af en „professor“ samt några elever, som sutto i riggen på en af masterna, ätande apelsiner i skydd af ett utspändt segel. Vi gingo därifrån till ett af torgen — „Mercados“. Mercados äro med glastak försedda kadras, utgörande flere med galler afskilda rum. Kött, fisk, köksväxter och frukt säljes här vid olika marmordiskar. Renligheten lämnade ett och hvarje öfrigt att önska — men likväl såge man dess värre gärna ett Mercado's öfverflyttning till salutorget i Helsingfors.

Vi uppstego i en spårvagn och anlände efter en god stunds färd till afstigningsstället för „Recoléta“, äfven kal-

lad: parken af den 3 Februari. Sommartid äro spårvagnarne luftiga åkdon med tak och gardiner, medan man vintertid föredrager vanliga glaskupéer. Hästarne äro under alla årstider magra, andfådda, illa behandlade och tvingas oftast in i ett vildt galopp, med risk att bryta benen uti tallösa „gröpter", som regn och bristande uppsikt bildat på gatan.

Enformigt låter kuskarnas ideliga trumpetande, och konduktören måste vara en mycket vig person, för att med en smal järnstör i rättan tid kunna växla om de hvarandra esomoftast i olika riktningar och vinklar skärande spårskenorna.

Vi sågo för första gången i Buenos Aires en asyl för gammalt, medellöst folk och veko strax därpå in på kyrkogården „en vogue", den vid Recoléta parken. De döda argentinarnes eller pseudoargentinarnes sista hvilostad på denna jorden är i tidens smak — den är mycket dyrbar och mycket tråkig. Marmorkiosker och granitpelare tätt vid hvarandra. De dödas gator gå i räta vinklar, som de lefvandes, de bestå sig blott en excellentare stenläggning. Ett studierum för skulptörer, men af föga intresse till och med för ett rikt „hjärta". En isande rysning genomilar en midt under solbaddet. Hvar fattiga „hjärtan" begrafva sin sorg, vete Herran!

Nordamerikanarna med all sin materialism blifva dock poetiska efter döden och vilja hvila i det gröna under någon tårpil, tuya eller Eucalyptus, i parklika anläggningar med blomdoft och grönskande lindar, utan vaktmästare eller gärden, där de kunna hysa hoppet att, om äfven bortglömda af släktingar och vänner, åtminstone nyfikna främlingar skola läsa deras i sten ristade bedrifter. Ja dessa väldiga obelisker och små marmorhus, på yankee manér prydda med afbildningar af Charons båt, Troja borgens eröfring, Dianas jakter, Rycher med benrangel o. s. v. — de saknas här, man ser endast väldiga kala obe-

lisker med någon braskande inskription. Dyrt, men bekvämt och hastigt. Äfven Stambuls borgare, ehuru deras grafvårdar ligga midt ibland de lefvandes boningar, hafva hvar sitt lilla rum och sina susande cypresser. Recolétas „cimenterion“ är däremot sammanpackad, som i Westminster Abbey, ehuru det finnes rum nog på Pampan!

Vi gå ned för flodsluttningen och inträda i stadsparken „Recoléta“. Naturen, understödd af mänsklig uppfinningsförmåga jämte all den stora fåfänga, som ju ligger i botten på amerikanismen, hafva här i förening med konst, värklig konst, inom ett litet område med tillhjälp af det milda klimatet skapat rena undervärk.

Buenos Aires har visserligen — i motsats till oss — ett geografiskt institut och äfven sällskap à la „Flora och Fauna fennica“, men icke förty var det någon simpel praktisk själ förbehållet att förstå sätta „alt på ett bräde“ inom den trånga ramen af den tjusande Recoléta parken.

Recoléta är en angenäm promenadplats med underjordiska grottor, dammar och bryggor, en zoologisk trägård med guanakos, strutsar och svanor och tillika en botanisk, med drakblodsträn och arabiska kaktus. Det skulle tillfredsställa både nytta, nöje och patriotisk stolthet, om vi i Helsingfors en dag kunde få ihop ett Recoléta.

Vi återvände till fots och sågo därvid ännu en märkvärdighet. Någon rik, engelsk gentleman hade vistats en tid i Argentinien samt därunder lagt märke till medborgarnes ifriga bemödanden att icke allenast häfda sitt lands ställning som självständig stat utan äfven visa sig som en skild nation. Däraf äfven en uppkommen önskan att skapa något i sitt slag eget och tillika imponerande. Med rätta ansåg engelsmannen dessa sträfvanden bero blott på fåfängans impulser.

Recolétas luxuösa regeringspalats och annat uppfördes med folkets knappa tillgångar, som från de föregående decenniernas öfverflöd knapt ägde i behåll sina „poncho

och calconcillas“. Engelsmannen, som haft något att skaffa med järnvägars projektion, inlade sitt varnande ord, ehuru utan resultat.

Efter sin afresa hämnas den originella Albionsonen på ett sätt, hvarigenom han åtminstone får förlöjliga deras från den spanska rasen ärfda och i den något ytliga argentinska penningearistokratins krets till en onaturlig gräns drifva böjelsen för pomp och ståt.

Så har man berättat, vi sågo ju blott huset och gården. — Han sände en skicklig arkitekt, hvilken fått i uppdrag att nära Recoléta uppbygga ett hus samt inreda en gårdsplan på det praktfullaste, men med en i ögonen fallande, löjlig ståt. Äfven vi stodo slagna af förvåning. En springbrunn porlade „under“ en klippa, på hvilken en bur med papegojor befann sig. Blomsterrabatter hade grästorfven ofvanpå en garnering af blommor. Huset, i schweitzisk villastil, var fullklottradt med kinesiska drakar och andra egendomliga prydnader, och så vidare. Förgyllningar, granna sirater, de mest lysande färger, utan det ringaste afseende fästadt vid Dietrichsons råd angående harmonin. Och sedan plötsligt — en naken, förvittrad tegelstensmur efter någon af Dickens beskrifningar ur Londons tjufkvarter. På ett ställe torde med hieroglyfer varit ristadt: „känn dig själf“. — En gammal engelsk tjänare sopade gångarne, utan att bry sig om de retade argentinarnes frågor.

Likväl äro Argentiniens och Buenos Aires stjärnor i uppåtgående, och snart skola Kongolandet och något „Buenos Aires“ vid dess mynne äfven de se sin sol gå upp. För vår del önskade vi underdånigast att äfven Finlands teleskopiskt ännu knappast skönjbara drabant snarast möjligast månde lysa med starkare glans. . . .

I morgon skall det bära af för att studera hvete och kornfält — och iakttaga ett och hvarje annat — långt i det inre af Sydamerika.

Innan vi dock gå att skildra våra äfventyr i landsorten, skola vi ännu tillägga några ord om hvad vi erforo eller uppsnappade angående några förhållanden i Argentinien, särskildt Buenos Aireska.

Buenos Aires omfattar en yta af 4,675 hektarer och har en blandad befolkning på ungefär 350,000 själar, utom genomvandrande emigrantskaror. Folkräkningen 1882 uppgaf 293,000. Staden styres af borgmästare och råd d. v. s. municipalitet. Staden invärkar intellektuelt och politiskt på det öfriga landet, mer än själfva Paris uppå Frankrike eller Helsingfors på Finland. Den, som är herre öfver hufvudstaden, är det äfven öfver landet. Enskilda provinsguvernörer göra väl då och då sitt bästa för att störa detta förhållande men lyckas sällan. Tillika måste Buenos Aires alt ännu anses som den enda ort — om vi undantaga det berömda astronomiska observatoriet i Cordoba, där en värklig civilisation och förfining förekommer. Staden har ett femtiotal folkskolor, af hvilka „fyratio“ uppfördes sistlidet år, värkliga praktbyggnader af stora dimensioner och antagligen med kostnadsförslaget drygt tilltaget. Universitetet har tre fakulteter — det i Cordoba endast två — nämligen primo: en benämd „den socialjuridiska, secundo: den medicinska och tertio: en fysisk matematisk.

Liksom lärdomsanstalterna vittna äfven de andra ganska talrika vetenskapliga, literära och välgörenhetsinrättningarna mera om god vilja och nationell fåfänga än om värklig kunskap och grundlighet. Men alla äro barn i början. Argentinarna äro det ännu i flere hänseenden — en sak som kanske är bättre än vår europeiska ålderdomssvaghet. För fattigvården är intet tillgjordt, hvilket har sin enkla grund uti att fattiga ej existera under detta goda klimat och denna lifliga arbetsrörelse, men existerar en „kilukalle“, får han skylla sig själf. „La misère est quelque chose d'affreux là bas“. En asyl för blinda och

ålderdomssvaga hafva vi likväl fått sikte på och äfven på ett — hittebarnshus. Det är värkligen förvånansvärdt att Helsingfors icke har sitt — åtminstone i teorin. Sannerligen fördomarna äro mänsklighetens förbannelser. Förtviflade mödrar komma hvarje år i en alt mera stigande skala — på tukthus för barnamord — och fäderna döma dem. Ett hittebarnshus betalar nog snart omkostnaderna. Huru många dugliga, ja store män hafva icke Londons barnuppfostringsanstalter gifvit England! Är det förenligt med sann kristendom att af en pryd skenhelighetsanda glömma barmhertighetsdygden mot oskyldige, små stakkare. Hällre må man lämna de självförvållade drinkarne åt sitt öde.

Hvad yttre anständighet och relativt äfven inre angår, mäta sig Buenos Airiterna med eho det månde vara. Våra esplanadscener kikar man fåfängt efter på härvarande bulevarder.

Liksom i hela Sydamerika visar sig äfven här det spanska arfvet i form af en utbildad om äfven titellös aristokrati och en ofta till löjlighet drifven etikett och ceremoniväsen. Visiter göras efter alla konstens regler, uniformer pråla och äfven ordnar dingla på stolta bröst.

Det är så där icke riktigt väl emellan afkomlingarna af den gamla spanska adeln „estanciererna“ eller jordägarne och de emigrerade uppkomlingarne — affärsmännen — bankirerna. Dag för dag torde dessa senare dock vinna fältet, som allestädes i dessa storborgerliga samhällen. All självkänsla frånräknad föreföllo dock de argentinska aristokraterna och Buenos Aires penningefurstar — det lilla vi sågo af dem — rätt sympatiska.

Tjänstemännen — denna käpphäst under ett parti hos oss, hvilket påtagligen icke rest mycket omkring på jorden och pröfvat hvad ordet tjänsteman „kan betyda“. Tjänstemännen i Ryssland, Amerika, Argentinien. . . .

Domarene, dessa högtbetrodda ämbetsmän, i vissa länder omskrikna för sin falhet, äro i Argentinien sänkta i Lethes böljor. Skälen för att ingen människa talar om dem må vara hvilka som hälst, men glömda äro de, och ingalunda springer man här så lätt till tings som hos oss, det skulle icke bära sig. Dessutom „time is money", och man har ej tid. Man sysslar med annat än gräl.

Post och telegrafvärket äro här förenade. Hvilket ideal! Deras värksamhet är svår att klandra. „Avec le moins possible faire le plus possible" är ingen lätt sak i nya länder med små resurser men städse växande behof.

Doktorerna — tvänne species. Läkarena stå på få undantag när — såväl hvad manligt mod beträffar som i medicinska och kirurgiska kunskaper — under all kritik, säges det. Det är ledsamt se deras klenmodighet och okunnighet under denna koleraepidemi. Det var en läkare i Rosario, som lär låtit muta sig af ett italienskt skepp, hvilket haft ett femtiotal dödsfall ombord — och nu dö tusental.

Då vi berätta sådana saker om läkarne, anse vi oss skyldige ännu engång upprepa att det gifves lysande undantag. För öfrigt behöfver man icke tro att läkaren, hvars yrke visserligen är ett af de mödosammaste och mest invecklade, i alla andra trakter af jorden alltid skall vara begåfvad med en hjältes mod, en ärkeängels dygder, eller att nödvändigtvis hvarje medicinare — i andra trakter — tillfyllestgörande satt sig in i sin vetenskap. . . .

Vi tillåta oss nu att yttra något om de „lagfarne" doktorerna. På sätt och vis äro de „ett unikum" för Sydamerika. I deras begrepp af domare känna vi dem ytterst litet, såsom redan blifvit nämdt. I sin egenskap af „politikusar" äro de däremot „famösa".

I hvarje revolution förekommer en „doktor" framför, bakom eller i bredd med „generalen". Ibland äro flere generaler och doktorer tillsammans i rörelse. Dessa gent-

lemän kunna sägas vara lika oåtskiljaktiga som präriugglan från biskatscha-hunden. Den föregående presidenten var en general Julio Roca, den nuvarande är Rocas nevö, en doktor Xuarez Selman. Vanligtvis är dock en general president och en doktor premierminister. Här är det öfverhufvudtaget af mindre betydelse, men i somliga andra länder kunde ett slikt intimt förbund blott leda till folkens bästa. . . .

På allra sista tiden hafva här börjat uppdyka president-kandidater med den sväfvande titeln „direktörer", t. ex. ledaren för oppositionen „Rocha".

Löjtnanterna. Vi hafva redan berört de militära förhållandena, kunna blott tillägga att „löjtnanterna" emellanåt äro kolsvarta, för hvilken underrättelse vi ödmjukast bedja de nådiga damerna om ursäkt. Ibland dem förekomma f. d. europeiska officerare — isynnerhet vid militärskolorna och staben. En del unga män af landets bästa familjer torde äfven på något sätt förvärfvat sig rang och värdighet af löjtnant, tillochmed kapten. Detta, säger man, egentligen för att undvika den under oroliga tider möjligtvis inträffande fatala oturen att varda „prässad" till soldat. Utländingar bära här gärna i följd däraf städse ett konsulatsbevis i rockfickan.

Någon egentlig värnepliktslag gifves väl icke, men i stället den farliga lagen „att taga hvad man får och hvar man får", då det kniper.

Passlösa individer, som råkat i trassel med myndigheterna, samt andra olyckskandidater instoppas hastigt och lustigt i rullorna, och det är icke värdt åberopa internationella förbindelser, såvida de ej t. ex. sträcka sig så högt som till — Bismarck — ett namn som mycket respekteras.

Man har sett exempel på att individer som råkat ut för obehag åkallat Bismarck, då de genast lämnats i ro. Det hände nyligen en — fransman.

Förbigående de stora hotellägarne och restauratörerne, omnämna vi här den „stora sociala ställning“ krogvärdarne innehafva. Af hvad förut yttrats om näringsfriheten i landet anar man sig lätt till förhållandet, och ännu mera inser man det, då vi bifoga att en „Gaucho“ för en duktig sup nog kan förmås skära af en så smal hals — som en människas.

Vetenskapen odlas till största delen genom lån från gamla Europa. Astronomen Gould var länge bosatt i Cordoba och bland andra vistas f. n. i Buenos-Aires zoologerna Burmeister och svenske liffländaren Carlos Berg, jämte andra lärda utländingar anstälda vid olika lärda inrättningar.

Industrin befinner sig i sin linda, om den alls existerar, medan de största en gros affärerna drifvas med utländska kapital, äfven svenska och norska. I spetsen för en af de förnämsta inhemska firmorna och tillika innehafvare af Buenos Aires största ångbåtskontor äro ryska och svenska generalkonsulerna, till börden norrmän, bröderna Christophersen. Don Pedro är gift med baronessan Alvéar, ättling af en gammal spansk släkt och som bland sina förfäder räknar en af de sydamerikanska frihetshjältarne, general Alvéar. Brodren är Buenos Aires nuvarande borgmästare. En Christophersen, gift med generalkonsul Juhlin-Dannfelts dotter, är svensk generalkonsul i Antwerpen, och ännu en broder leder en af de största affärerna i Monte Vidéo.

Hvad literaturen angår har den på senare tider visat en lyftning och omfattas med ett intresse hvarom man hos oss knapt kan fatta föreställning. Novellisten och historikern „general“ Mitra m. fl. samt åtskilliga framstående tidningsmän kunde väl för oss i Finland tjäna som exempel. Men så hafva äfven böcker en åtgång och tidningar ett prenumerantantal utan all jämförelse med det hos oss — detta ehuru vi tillhöra det civiliserade Europa, och Ar-

gentiniens innevånareantal föga öfverstiger tre miljoner, hvaraf massan dessutom utgöres af okunniga emigranter, gauchor och indianer. Törhända ligger orsaken i att, medan de beryktade engelska kaffehusen spelade ut sin roll i slutet af förra århundradet, våra kafferep alt ännu fylla sin plats som nyhetsförkunnare jämte det att lån af böcker, utan återhämtningsskyldighet, fortfarande är „en vogue“. Kanske äfven våra literatörer själfva äro skulden. Skrifver man, om än huru vackert, om just ingenting, eller skrifver man inte alls, möjligtvis ännu söker att förhindra andra att göra det — nog går ju literaturen då framåt med jättesteg. Bokhandlarne tvingas „spara på styfvern“ då de se sina rikhaltiga lager multna på lager, och författarne våga just ej gärna komma fram med sina observationer, såvida de ej förut rådfrågat sig med en mängd själfgjorda eller värkliga auktoriteter, korporationer, censur o. s. v.

Det där språket att det ej bär sig vara endast literatör låter, med förlof: famost — hvarför ej lika gärna vara bara det ena eller andra i någon annan gren af mänsklig kulturvärksamhet. . . .

Järnvägarne ägas mest af engelska bolag.

Farhastigheten är medelmåttig, men så gå äfven tågen sin gilla gång — små amerikanska säregenheter icke att beakta. Något besynnerligt är stadgandet att bolagen icke svara för passagerararegodset, om det icke tillrättafinnes af ägaren. Detta föranleder nervösa fruntimmer att på hvarje station „titta“ efter sina saker, hvilket „tittande“ vållar hvarjehanda störingar på stationerna äfvensom uppehåll.

Landets myntenhet är pappersnationalen. Nationalen är en aflång papperslapp, lika stor som ryska rubeln, men hvit med blå inskrift. Liksom rubeln har nationalen en oerhörd oscillationsförmåga. Det gifves dock ännu kolorerade nationaler och de större mynten, d. v. s. sedlarne

af större valör, äro mycket konstnärligt trykta på ett varaktigt och segt papper. Nationalerna äro indelade i centaras. 5 centaras lika med 25 penni är redan af papper. — Det är värkligt en ironi af ödet att detta land skall heta „Silfverland" och icke hafva ens så mycket som 25 penni silfver, guldet skola vi då ej ens tala om . . . guldsmeder och juvelerare saknas ej därför. . . .

Flere privata banker hafva här sedelutgifningsrätt. Om deras hvalf äro lika toma på metallisk valuta som nationalbankens säges vara det — kan man väl ej så lätt få reda på.

Denna pappersmyntfot och denna tvångskurs hafva visserligen sina risker, men argentinarne hafva godt mod, friska krafter och ett bördigt land med ett mildt klimat, utan någon „buse" att frukta för.

Vi våga oss nu på de stora affärsmännen, hvilka — inhemska eller inflyttade — väl icke kunna fritagas från vanliga mänskliga svagheter eller fel som specielt vidlåda „De store affärsmännen", — men utan tvifvel äro de, jämte de stora godsägarne, afkomlingarne af den gamla spanska adeln, för närvarande det sundaste och gedignaste element inom de ledande argentinska kretsarne.

Den vanliga börssvindeln, intriger vid inköp af jord m. m. sådant finna vi öfveralt på jorden. Otvifvelaktigt är det dock förkastligt att man försålt enorma jordlotter, och blott för ett spottpris, åt priviligierade spekulanter jämte det man infört tvångskurs i papper.

Men hvem tänker icke i våra dagar på sig själf främst! Individer, som nationer. — Lärdomen — i detta ords vidsträktare bemärkelse — är naturligtvis icke i allmänhet de argentinska herrarnes starka sida. Vi hafva redan plåderat om här befintliga herrar doktorer.

Skolor finnas af hvarje slag — märkligt nog är det öfvervägande antalet inrättade för fruntimmer — efter olika nationella mönster. Enligt en sagesman inrättades

endast senaste år i metropolen fyratio nya folkskolor. Jättebyggnader med kolonner och portaler samt äfven — mycket dyra. Vi nämde redan om dem.

Universiteten här i Buenos och i Cordoba — liksom i Monte Vidéo — äro små, oansenliga hus men med vakkert målade skyltar. Anslag för professorer och vaktmästare förekomma äfven. Studenter finnas väl också. Men universitetslifvet har från gamla tider sina mysterier, och det är ej så lätt för en utanför stående få den fast tillslutna dörren att öppnas på glänt. — — — — — — —

Vanliga fina herrar tyckas ganska okunniga. — Sverge hörde vi behandlas som italiensk koloni. — Italien är nämligen det land argentinarne för ögonblicket tro hela världen hvälfver sig omkring, hvilket beror på de stora italienska ångarne och deras talrika skaror af emigranter. Mycken förundran råder öfver att Bismarck ej är italienare. — Att tala om Finland vore att prata för döfva öron.

Då penningen lätt förtjänas — ett oundgängligt vilkor för främlingen är att känna spanska om han vill lykkas i affärer — då penningen lätt förtjänas, är äfven penningeomsättningen liflig. Ja man kan kalla argentinarne riktiga slösare. De kasta bort penningar på kaféer, kläder, nöjen, lyxartiklar, vackra hästar och vackra fruntimmer. Intet bekymmer för morgondagen — ehuru intet hopp om „pensioner“ vinkar från fjärran.

Gamle bankirer lära dock vara klokare, här som annanstädes.

Gourmander kan man icke kalla argentinarne, den förtjänsten lära generationerna erhållit i arf från stamföräldrarnes dåliga kost i Spanien och Italien, tvärtom föredraga de se fylda fat, men ge oss mycket efter i bruket af „fylda flaskor“.

Engelsmannen samlar penningen för att resa, „yankeen“ för att samla ännu mera däraf, fransmannen för att äta godt, tysken för sitt ölbehof, ryssen för att spela,

svensken för att föra bud på gator och i klubbar, men argentinaren för att genast göra sig af med den, hvilket åter kan bero af någon ärfd glädtighet öfver att hafva nått ett mål, som för stamföräldrarne i moderlanden varit en komplett omöjlighet, det att förtjäna pengar öfver behofven för stunden.

Argentinarne — ifrån Buenos Aires effendin ända ned till fårvaktaren på Patagoniens gränser — äro därför ett ganska „gemytligt" folk — men på sitt eget sätt — d. v. s. de äro glada sällskapsbröder och gästfria ute i vildmarken.

Vid alla andra sammanträffanden uti lifvet äro de värda „Caballeras" — rika som fattige — mycket ceremoniösa, och äfven den simple Gauchon håller strängt på sin improviserade etikett, annorlunda uttrykt: den maskerade egoismen.

Den enorma lyxen i toalettväg nödvändiggöres af att man rör sig ute i stora sällskap — ofta visar sig. — Något trefvet hemlif är därför ej att vänta. — Äfven skalden sade: „I milda luftstreck behöfvas inga brasor".

Man går om morgonen ut i sina affärer. Kommer hem till frukosten kl. 12 p. d. Lägger sig att sofva ett par timmar under middagshettan. Klär sig fin till middagen kl. 7 e. m. — Och efter måltiden går man åter ut och flanerar. Herrn går till vännerna på biljardsalen. Frun far till något „maté-rep", och döttrarna spatsera upp och ned „Calle Florida", för att sedan hamna på teatern. Hvad ungherrarne hafva för sig, vete Herren, hemma hållas de icke.

VI.

Järnvägsfärder och hetsridter öfver Pampas. Skandinaver vid Tandil och Mennoniter i närheten af Azul.

När hufvudet är uppfyldt af funderingar för morgondagen och oron ökas vid tanken på aflägsenheten från fäderneslandet; när man finner sig ensam, öfvergifven så att säga af Gud och hela världen, midt uti en stor världsstad, metropolen i ett nytt land, bland ett ungt folk, hvilket med stolt tillförsikt ser framtiden an; när man sedan låter en här af minnen defilera igenom hjärnan, fattas man af en onämbar bitterhet emot sig själf och icke utan — äfven emot andra; men — oemotståndligt taga idealen åter sin makt, känslorna flöda öfver, man tror sig ha plikter att fylla — och sådana af de mest olika slag, och bäst det är kommer förståndet till hjälp, man laddar sig med energi jämte en smula oförskämdhet, biter ihop tänderna samt beger sig åstad likgiltigt hvart, blott man räddas ur sysslolösheten och förintelsen. . . .

December 1886.

Vid ett sådant tillfälle gick jag till emigrantkontoret. Emigrantkommissarien Don N*-z var en liten liflig man med brillor och grå mustascher, som till punkt och pricka lik-

nade en landsman. Denne artige gentleman hänvisade mig till en annan herre å byrån, uti hvilken jag, helt häpen, åter trodde mig se en gengångare af en „maffe“ därhemma.

Naturen är värkligen nyckfull i sina anordningar. Äfven förut hade i främmande länder personer råkat i min väg, som helt och hållet eller delvis påminde om bekanta storheter eller goda vänner.

Efter att hafva lyssnat till en tredje högre tjänstemans utläggning af argentinska regeringens sympati och välvilja för skandinaviska invandringar och, sedan jag relaterat om storfurstendömet Finland — äfven för finländska, erhöll jag vid framvisande af herr generalkonsul C*:s rekommendationsbref fribiljett att resa med järnväg eller ångbåt hvarthän jag behagade. Generalkonsul C* är en ädel och fint aristokratisk personlighet, hvilken i Buenos Aires åtnjuter allmän aktning och hvars godhet mot mig aldrig skall utplånas. Don P. C* är för öfrigt gift med en sennorita tillhörande en af landets förnämsta familjer. Mångmiljonären, den gamle herrn af svensk härkomst Don T*:qvist, och den vänlige skeppsmäklaren herr E*:d skola ej häller någonsin glömmas.

Såvida det icke är kände engelske citymän eller lorder, kan för öfrigt hvilken främling som hälst, att ej tala om värklige utvandrare, förskaffa sig fribiljett med järnväg eller ångbåt till den punkt af de „Förenade staterna vid La Plata“ han själf bestämmer. En visserligen liberal och human åtgärd af republikens regering, som, jämte en annan sådan hvilken tillstädjer fritt kvarter och fri kost under en vecka åt hvarje nyanländ — på det enkom därför af regeringen uppförda „Hôtel des Emigrants“, tyder på välvilja för invandrare.

Jag fick min fribiljett, och nu skulle det bära af in i föga kända trakter, icke så mycket mindre hemlighetsfulla än själfva det inre Afrikas.

Hotellvärden lurade mig och jag försummade en dag. Andfådd rusade jag till den en „legua“ aflägsna registreringsbyrån, ej långt från „anellanida bulevarden“. Ingen tjänsteman var ännu på stället och jag hade en god timmes tid att åse huru några murare arbetade på en tegelvägg. Såväl tegel som murbruk äro gjorda af ett slags röd, klibbig mylla, utan den ringaste tillsats af lera, hvilken man här fåfängt skulle leta efter. Teglen voro ganska smala och illa gjorda samt vårdslöst brända och hemskt var att iakttaga murens ringa tjocklek. Klimatet sätter visst icke något hinder i vägen, men så händer också, som engång skall hafva skett, att en arg häst sparkat ikull ett helt hus — byggnadens dimensioner äro mig dock obekanta.

Ändtligen ankom tjänstemannen. En fryntlig man hvars händer och linne icke på länge sett tvål och vatten samt med armbågar och knäveck på sin dräkt slitna ända till genomskinlighet. — „Som man går klädd blir man hädd“ — af andra, själf visade tjänstemannen en skara trasige italienare med en värdig gest på dörren, inbjudande dem sätta sig ned på trappan. Jag, som tagit på mig min hälgdagsdräkt, blef däremot nådigt inviterad att taga plats vid bordet och bjöds tillochmed på en cigarett. . . . Jag framsade mitt ärende — att få ny datum tecknad på min fribiljett. —

Efter ett par hm, no och si, signore — beviljades min ansökan. Ämbetsmannen gaf mig sin otvättade hand och yttrade förbindligt „Between gentlemen“. Men hvad gjorde det att handen var otvättad, blott det var en vänlig hand och endast tillhörde en herre af det skrot och korn vi därhemma tror jag nämna „vaktmästare“. Jag bockade mig, tackade och försvann för att utkommen på gatan råka ut för den sandstorm hvilken som bäst utöser sig öfver den argentinska metropolen. Sanden yrar om knutarne värre än snön hos oss. Pampans bördiga jord är nämligen öf-

vertäkt af ett lager lös sand närmast under gräsrötterna, och när nu „Pamperan“ kommer ilande öfver den vida slätten, så är det blott underligt, att ej alt lefvande blir bländadt — kanske är det för att den sällan räcker länge. . . .

Sand och gräshoppar betraktas här som människans värsta fiender — för ögonblicket tillkommer den från Italien importerade koleran. Klimatet är för öfrigt det skönaste och sundaste i världen isynnerhet söderut, i Patagonien.

De norra provinserna lida stundtals af hettan — men äro i allmänhet befriade från sumpfebrar. Märkligt nog är äfven den tropiskt varma „Grand Choko“ vid flodernas öfversvämningar dock sumpig, ända därhän att den bildar ett enda vidlyftigt moras. Skulle det vara „Eucalyptus“ träet som växer här likt al i Finland, befintligheten af petroleumkällor eller något annat — de lärde hafva nog sökt besvara frågan, men på sitt vanliga, klyftiga sätt à la oraklet i Delfi.

Norra Sydamerika visar dock härvidlag släktskap med sin svarta nabo — men vi skola dyka ned, för att åter anhålla om företräde, ombord å en argentinsk järnvägsvaggon. —

En färd på järnväg.

Å „Plaza concepcions“ stora ut- och invändigt ståtliga järnvägsstation rörde sig en massa folk under porthvalfven, som åtskiljde af- och uppstigningsplatformerna. Kupéerna likna våra och äro alla inrättade för genomgång. Stationschefen, en rödlett engelsman, vinkar med handen, det ringer i en klocka, lokomotivföraren hvisslar och så rullar man åstad, jag tror utan att öfverdrifva — „vers l'inconnu“.

I Nordamerikas Förenta stater är tågets konduktör hufvudman och stationscheferne, åtminstone på de smärre

stationerna, endast hans handtlangare. Där hvisslar någon i ensliga skogstrakter eller på den öde prärin helt enkelt mellan fingren, och i. och med detsamma rulla hjulen i full fart, här går det ordentligt till som hos oss och — lika långsamt. —

Medan tåget rasslade i väg framstod först dunkelt, sedan tydligare, minnet af längesedan förgångna intryck ifrån Rysslands stepper, prärin ikring Michigan, öfra Mississippi och Missouri. Nu ilade man öfver den oändliga Pampan. Sådant är det mänskliga lifvet. Fullt af illusioner och därefter af ramlade luftslott. Man vill vara en vän, och behandlas som en fiende. Man inbillar sig vara själfförsakande och principfast, då man plötsligt underrättas om att man är den hänsynslösaste egoist. Och sedan tvärtom. Är man någongång ett „riktigt fä", så händer att världen säger: Rätt gjordt, håll bara inte upp! — att som jag älska bärg och städse af ödet sändas till lågland. . . .

Vi voro ännu icke långt från hufvudstaden. Den evinnerliga slätten omväxlar med täcka planteringar af „Eucalyptus" eller feberträet, akacie och palmer, mellan hvilkas lummiga kronor och stora blad tidt och ofta vackra hvitmenade och af murgrön omslingrade villor framsticka, med blomsterrabatter, marmorbyster ibland tuijor, och i solskenet gnistrande stänk ur fantastiskt konstruerade springbrunnar. Herrar med dryga miner och den oundvikliga kråsnålen i skjortbröstet och sköna signoras med ännu oumbärligare solfjädrar och det hvita sidendoket kokett draperadt öfver hufvud och axlar — skymta förbi. Små hvita barn i vagnar framskuffades af negresser i urringade koftor, och stora, svarta negerpojkar med hvitt grinande tänder, ulliga hufvuden och trasiga byxor som klappa med händerna — skymta förbi.

Så kommo stora med ståltråd inhägnade ängar besådda med luzerngräs och hafre, medan slåttermaskiner med tiotal hästar ila öfver deras blommande, för vinden

vajande ytor, eller uppfånga andra maskiner det redan torra grönfodret och uppstapla det i jättestora stackar, högre än kyrkor, med tillhjälp af karlar på långa stegar och skrattande kvinnor med korta kjolar och runda hattar.

Vi ila förbi hundar och kattor och tuppar och gäss — som skymta förbi. Man ser långa alléer af sydlänska pilar som föra upp till någon enslig estancia. Vida omkring synes ej annat än vattenputtar och linien af telegrafstolpar. Hägrar och storkar, pelikaner och änder flyga skriande undan, skrämda af bantågets brus. Stora flockar af hästar, nötkreatur och får, och ensamma galopperande Gauchor, klädda i „pancho“ med vida „calconcillas“, stirrade förvånade på den framrusande ånghästen.

Då och då såg man ridande kvinnor utan fruktan sprängande i kapp med ångan. På breda, ohyggligt dammande landsvägar rörde sig långsamt oerhörda foror förespända med ett dussintal oxar. Emellanåt rullade, pilsnabt, stora skrindor på höga hjul efter mulor i fyrsprång. Själfva rusa vi alt vidare, brusa, ila framåt med svindlande fart.

Stationshusen härnere äro mycket prydligare än man ser dem mångenstädes; synnerligast äro de smakfulla och hemtrefliga i jämförelse med de nordamerikanska. Det fördelaktiga klimatet lönar snart äfven den minsta ansträngning i afseende å träplanteringar. Ehuru Pampan, eller efter indianernes fördrifvande „kampen“, förut saknade trän, har den nu öfveralt små skogsdungar och skulle redan hafva stora skogar, om icke den oerhördt talrika boskapen förstörde de uppväxande plantorna, ty styrelsen har ifrigt befordrat skogsuppdragningen.

Förtrollande holmar i gräshafvet voro några små städer och stationerna. Bland dem Zamâra. Stationschefen var en lugn, välmående person med ett jovialiskt yttre. Promenerande fram och tillbaka utmed tåget hvisslade han på en liten melodi och kastade sina ögon, un-

der ett muntert minspel, än på de ur kupéfönstren utböjda passagerarne, än på sin bastanta gemål af mestizras, som obekymrad af stojet på perrongen ifrigt ansade pomeransträn och rensade ogräs från i full blom stående geranier och camelior. Tre små barn, som sågo ut att vara trillingar, höllo henne i den hvita underkjolen.

Ju längre söderut vi komma från Buenos Aires, desto mera försvinna spåren efter europeiskt „high life“. Det enda vi så att säga hafva kvar utaf det äro några fina herrskap på tåget. Det hade tillkommit så mycket halfherrar och gauchor att det fina herrskapet för all säkerhet reserverat en hel kupé för sig. Ja, fina voro de. Doften af parfymer utträngde blommornas vällukter. Damerna hade hela den spansk-indianska rasens yttre företräden, den intagande gratien, den retande bysten, de eldiga stora ögonen och det långa ramsvarta håret, som blifvit mjukt och lent under tidernas lopp och genom flerfaldiga förädlingar. Fråga blott icke dessa fröknar om de kunna skilja den nordliga hemisfärens stjärnhimmel från den södras. Antagligen söka de äfven länge Paris på kartan, och Aristoteles och Alexander af Macedonien hafva de bestämdt icke hört talas om, än mindre tänka de på valen till kammare och senat. — Och hvartill — i dessa näjder, der kampen för tillvaran är så lätt och kvinnans uppgift består i ej att lindra mannens vedermödor, men i att dämpa och mildra hans passioner....

Den slaviska rasen vilja vi lämna åsido. Dess motsats den anglo-germaniska likaså. Hvad åter den germaniska-teutoniska ras, af hvilken äfven vi ju hafva den största mängd blodkulor, hvad germanismen och främst skandinavismen beträffar, så visserligen har den sidor, hvilka göra att man hälst är uppvuxen samt gärna till dödedag njuter af alla dess höga kulturs företräden — men huru mycket hafva vi ändå icke att afundas de latinska folken. Deras entusiasm, hos oss för ögonblicket slocknad, deras

älskvärdhet och uppoffrande vänskap, där hos oss möter butterhet och fult förtal, och så hålla de ihop, nästan som engelsmännen, medan vi i Finland t. ex. sällan råka två män, ja man och kvinna, som draga ett. . . .

Särskildt förtjänar framhållas de sydamerikanska folkens spansk-indianska grace. Hvilken oförliknelig syn att se en ung gauchoflicka, draperande sin röda yllekjortel på ett behagfullt sätt kring den smidiga midjan, kasta den ofta dyrbara lamapanchon öfver skuldrorna och sedan med en enda elastisk rörelse svinga sig upp på den frustande och stampande hästens rygg. I nästa ögonblick spränger hon hän med fladdrande hår och tindrande ögon, och i det följande är hon utom synhåll. — — — — —

I emigrantvaggonen går det lifligt till. Alla äro fulla af glädtighet och af ljufva förhoppningar, hvilka i början alldeles och sedermera till en stor del naturligtvis skola — svikas.

Jag hade genom hettan och kvalmet i vaggonen och dammet som rykte i alla vinklar och vrår åsamkat mig en hufvudvärk omöjlig att lida, samt stannade därför öfver natten i den likt en svamp uppvuxna staden „Chascomus". Chascomus ligger ej långt från föreningspunkten för järnbanorna: den ena till Bahia Blanka, den andra till Xyarez. Staden påminte mig lifligt om dess „confratrar" på den norra världshalfvans prärier. Detsamma var förhållandet med de öfriga nya Pampastäderna.

Belägen på en kulle i närheten af en sakta rinnande å, med trän planterade på de långa och breda gatorna, omgafs den af för vinden vajande majs och hvetefält. Endast byggnadssättet var mycket afvikande från det i Nordamerika brukliga, beroende på det olika klimatet och de hvarandra så olika rasernas natur.

Tidigt på morgonen sutto vi åter bakom den flåsande ånghästen. Dagen var om möjligt ännu hetare. Termometern visade i vaggonen 41 ^{0} Celcius, fast alla dör-

rar och fönster voro öppnade. Vi ila oafbrutet framåt och det börjar småningom blifva kyligare. Sedan vi rullat öfver järnbron vid Rio Salados, ansågs klimatet jämförligt med norra Italiens. Patagonien har Danmarks luftstreck och är ej häller en så ogästvänlig näjd man ända hittils förestält sig. Tillochmed nordliga Eldslandet och Magellans sund äro lyckligare lottade än vårt land i klimatologiskt afseende. Det är blott Cap Horn som är kusligt och ogästvänligt.

Nu se vi Tandilbärgen där de afteckna sig mot horisonten. Tandilbärgen bestå af kalksten och skiffer. De gå i en båge öfver Pampan söderut till floden „Salicechicos“ källor och uppnå sin högsta höjd nära Bahia Blanka. Bärgskedjan heter där Pillahuinco, Carunstan, Ventana m. m.

I en kitteldal ligger staden Tandil, hvilken hyser det enda skandinaviska samhälle af hälst någon betydelse här i Södra amerika. Flere svenska, danska och norska landtgårdar ligga i närheten. Äfven vid kusten, någonstädes i närheten af Cabo corientes, har man ett par skandinaviska nybyggen. I Tandil och omnäjden utgöres det öfvervägande antalet främlingar af danskar, vid pass femhundra eller flere.

Vi nalkas bärgens branter och se herdarne brådskande jaga fårskockarna till inhägnader af eucalyptus. Uret visar 5 på eftermiddagen men solen är redan totalt försvunnen bakom den tunga åskmolnsvägg som stiger högre och högre ifrån Pampan. Snart är hela himmelen mulen och ett mörker inträder, som gör det svårt särskilja personerna i vaggonen.

Nästa minut bryter „Pamperan“ lös. Åskan mullrar under ett fasligt eko mellan de branta bärgväggarne, som återkasta ljudet långt ut öfver grässlätten. Blixtarne ljunga utan återvändo, teende sig som stora kägelklot. Regnet smattrade med en af mig förut ohörd styrka mot tak och

fönster. Vindens häftighet var sådan att man kände fruktan för att tåget skulle stjälpa. Midt under alt detta oljud stannade vi på bangården i Tandil.

Det hälde ned så att man hann blifva genomvåt på den lilla sträckan ifrån stationen till stället, hvarest ett tiotal hyrkuskar uppehöllo sig. — Minsann höll jag ej på att säga „isvoschik", så vidrigt och dumt detta ord än låter på svenska, och kanske ännu värre på finska.

Reformer och nya åskådningssätt hafva värkligen en viss svårighet hos oss att bana sig fram. De må nu inte „isvoschika" därhemma tils vanan blir halfva naturen, och med en vana komma andra i släptåg.

Här borta, långt inne i Sydamerika blef jag försatt i tillfälle på vanlig svenska ropa „hyrkusk ohoj!" En dansk herre som tjänstgjorde vid stationen, underrättade mig att bland vagnägarne voro några danskar och en svensk. Riktigt, kom icke just svensken fram med sina af vatten drypande hästar och vagn. Vagnen var af en gammal fason och har jag aldrig i vida världen sett en make till densamma om icke i ärade staden Tavastehus.

Tavastehus kom mig i sinnet och jag sade småleende, under det vi begåfvo oss af i god fart och längs en god väg: „En sådan här tung tingest har jag sett förut i Finland". —

„Finland — mitäs perkele — Hämeestä minäki olen tullut tänne" — utbrast karlen.

„I Jesu namn — ni är finländare, — nå och svenskan?"

— „Den har ja' lärt mej här' först".

— „Såå — tänkte jag — den saken kunde bror gjort undan där hemma".

I Nordamerika träffade jag i tiden hundradetal finländare, som därstädes lärt sig svenska. Jag måste erkänna att jag äfven råkat på svenskar därsammastädes hvilka kunde finska.

Dock jag hade således råkat en landsman — för resten en förrymd sjöman — hvilken med sin inbesparade hyra hamnat hit och etablerat sig som forman. Jag kunde då icke underrätta honom — hvad jag sedermera upptäkte, att några andra finländare — två undan värneplikten flyktade vasagossar också befunno sig i denna trakt, ehuru längre inåt, på Kampen.

Finnen drifven af samma kulturinstinkter söker alltid i främmande länder upp skandinaver. Skulle vår fruktansvärde Kaikus redaktion engång göra en utflykt längre bort och „utan statsanslag", skulle den säkert efter återkomsten vara den blidast sinnade af alla mot svenskar och svensk kultur.

Huru skulle största delen af våra emigranter och sjömän sluta om de icke öfveralt kunde uppsöka och med sympati varda emottagna inom små, men säkra skandinaviska element. Hvilket skulle undertecknads öde hafva blifvit då han gjort sina många ensliga resor — med resurser uti ingen proportion till distanserna och den ständiga rörelsen — om han icke städse vid behof mött den „skandinaviska sympatin", som välvilligt räkt honom handen. Nej — mina kära landsmän, — plugga på bara med finskan — men glöm inte bort er svenska.

Skandinaverna bland Tandilbärgen.

Tandil ligger så hemtrefligt mellan sina bärg. Den af eder som varit i Rovaniemi kan göra sig en föreställning om dess utseende, om han dock subtraherar bort insjöns spegelyta och i stället låter några små bärgsfloders smala strimmor blänka och skimra; om han i stället för Rovaniemi stugor tänker sig en stad på 8 à 9,000 innevånare.

Tandil är icke fullt tjugo år gammal, men för den åldern ganska försigkommen. Gatorna äro ännu icke sten-

lagda och stadsparken är endast i görning. Dock har man redan rest murarne till en teater. Skolor har man sedan länge tillbaka — tillochmed ett fruntimmersgymnasium.

I allmänhet är en spansk-italiensk kolonis första omsorg uppförandet af en teater; — medan anglosaxen föredrager inrättandet af ett tidningstryckeri, ryssen en krog, fransmannen ett kafé, medan skandinaven börjar med att ikläda sig „den nyaste svarta omgången“.

— För en isolerad främling är det nöjsamt att om kvällen göra en promenad och därunder roa sig med att gissa hvilka hus hysa skandinaviska familjer — af tio gånger skall han nio gissa rätt — så mycket hemtrefnare te de sig genom fönsten med deras kring bordslampan församlade familje-medlemmar.

Tillsammans med den danske f. d. forstmästaren A. B* — hvilken blifvit kallad hit af några rika estancierer för att plantera trän på Pampan — gjorde vi en promenad till herr Per L*:s stora landtgård en legua från Tandil. En legua = 5 kilometer.

Herr L* hade hemma fört ett träget, men föga lönande bondelif. Utsatt för vissa intriger af trätgiriga grannar och af naturen djärf och företagsam beslöt han sig för att utvandra. Ödet förde honom till Sydamerika, där han mödosamt lifnärde sig, innan han lärde sig spanska och blef bekantare med förhållandena.

— „Det är ledsamt — yttrade han — att våra skandinaver mestendels flytta en om en, eller i små oordnade flockar. Tyskarne t. ex. sluta ett fast förbund och slita därför sällan så mycket „hund“ eller utsättas för så stora faror som män från Nordanlanden.“ — „För mig“, tillade han strykande sig om skägget, „är nöden öfver, men den som pröfvat, han tänker på andra“. „Våra regeringar uppmuntra ingen emigration“ — yttrade jag med ett juridiskt tonfall i rösten.

„Desto mera orsak för utvandrare att sluta sig tillsammans, svarade L* mig tort.

Vi besökte därefter hans bostad och ägor. Det var en stor och vacker egendom med täta, mognande hvetefält, korn och majsåkrar. Där voro stora blomsterfylda ängar och lummiga längesedan planterade skogar af pil och eucalyptus. Boningshuset var ett långt hvitrappadt envåningshus med regntak af den här begagnade refflade tunna zinkplåten. Framför huset var en frukt, blomster och köksträgård. Smala sandgångar slingrade sig behagligt emellan tuij-cypresser och akacieträn. Gröna skärmar för husets fönster och en veranda ökade hemtrefnaden.

Längre bort lågo uthusen i en fyrkant, och bakom dem kreatursinhägnaden. Endast mjölkkor hade blifvit hemdrifna — men också lika många kalfvar, dessa senare försedda med nosgrimmor. Liksom i Afrika gifva de inhemska djuren ingen mjölk utan kalfven i sin närmaste närhet. Fåfängt har man försökt „afvänja“ denna från ett par europeiska djur härstammande numera förvildade ras. Det enda botemedlet torde vara införskrifning af rastjurar från Europa, företrädesvis Ayrshire och Durham. Tillochmed försöket att hålla en och samma kalf städse hemma har misslyckats. Dessa steppdjurs fina sinnen låta sig ej bedragas. Vår vän herr L* hade på senare år slagit sig äfven på affärer. Ur honom tillhöriga nära belägna stenhöjder utsprängdes väldiga block, hvilka med bantåg släpades till de utmed järnvägen liggande städerna, ja ända till Buenos Aires i och för kajbyggnader. Tandilbärgen bestå egentligen endast af kalk och skiffer, men här i trakten gafs äfven ett slags gråspräcklig granit — ehuru vida sämre än den, som skapat våra fasta klippor.

L*:s barn återvända en af dagarne från Europa, där de varit uppfostrade hos släktingar i Köpenhamn. Glädjen skall stå högt i tak, och unga nyanlände ännu fattige danskars hjärtan klappa väl högt vid tanken på en möj-

lighet att göra ett godt parti — ty utom att de hemvändande giftvuxna döttrarna voro rika, hade man sagt dem vara vackra flickor. Icke utan att själfva vännen forstmästaren såg något fundersam ut, då det „snakkades" om flickornas behag i den stora danska boden invid Kyrkotorget i Tandil.

— „Ja, yttrade gamle L*, då jag tog afsked af honom, — „man skulle hafva det rätt bra nu, om man inte hällre vore hemma i Danmark".

— „Nå hvarför reser ni inte?" — genmälde jag.

— „Resa — nej — mina vänner ha' glömt mig, och jag mina vänner .... Ni ären lyckliga i Finland, som inte tvingas flytta ut ur landet", fortfor L*.

— „Lyckan är öfveralt eller ingenstädes" — invände jag och mumlade ofrivilligt. — Och hvad oss i Finland beträffar, så ... jag tänkte uttala något, men blef afbruten af den nyligen öfver Atlanten anlände unge prästmannen D* och hans fru, som i ett skramlande gammalt åkdon anlände från staden.

Huru de i den ensitsiga schäsen kunde få plats gemensamt, är en gåta, men hvad gör icke enigheten för undervärk i smekåren. Det unga prästerliga paret såg helt nöjdt ut med sin lott, så fjärran de än voro ifrån fädernesland, släkt och vänner.

Pliktkänsla, fädernesland, landsmän, släkt och vänner, hör månde detta alt till illusionernas område?

Det intressantaste i hela Tandil och den märkligaste — alkalden inbegripen — af hela befolkningen vida omkring densamma var dock ovilkorligt den gamle S* S* — en f. d. svensk marinsoldat. Hans lif har varit och är ännu en roman.

Efter att i unga år hafva insjuknat i gula febern i Rio kvarlämnades han af skeppet såsom död, åtminstone halfdöd. Hans sega natur kvicknade till ånyo och han utskrefs snart ur hospitalet som frisk. Därvidlag fattades

han af vandringslusta. Den härliga naturen pådrifver och äggar den yttermera. Efter de underbaraste ödets växlingar i Brasiliens inre uppdök han utan att själf riktigt veta på hvilket sätt och längs hvilka vägar en vacker dag vid Stilla oceanens kust i „Valparaiso“. „Det var ett skönt land och ett godt folk, bättre än här“, brummade gubben. Krig och örlog drefvo honom ut ånyo som båtsman på ett chilensiskt skepp. Fartyget strandade vid någon „punta“ i Patagonien.

Man kan misstänka att S* S* därefter en tid framåt i spetsen för vilda kamrater af alla nationer bedref något slags „icke legaliseradt näringsfång“ i trakten omkring de stora floderna Rio Negro och Rio Colorado. I alla fall hade bandet utvärkat sig af argentinska regeringen ett sorts „patent“ såsom „indianförföljare“. An skar man halsen af indianer eller skalperades i sin tur af indianerne.

En mörk natt närmade sig S* S* och hans „vänner“ till ett indianläger, hvars stam nyligen „korsfäst“ innebyggarne i en liten spansk koloni samt bortfört kvinnor och barn.

Den salpeterrika jordens gnistrande sken visade skaran den slingrande stigen igenom den täta skogen af sydamerikanska tallar. Men „Pehuencherna“ voro sina fiender för sluga.

— Just då dessa gjorde sig beredda att storma „de i sina wigwams sofvande“, blefvo de själfva anfallna i ryggen. — De af dem som ej föllo för tomahawker och bågar grepo till flykten. S* S* själf lyckades emellertid komma åt en god häst, svingade sig på dess rygg och, hvad bättre var, medtog en vacker, fången spansk flicka, som rusat ur en hydda och anropat honom om att få följa med. — Denna flicka var nu hans hustru, och vi hade nöjet af henne blifva bjudna på ett utmärkt „maté“ — „kaffe förstår hon sig icke uppå“, — mumlade S* S*.

Emellertid flydde S* S* med sitt så oförmodadt erhållna idéal. Efter en månads äfventyr anlände de till trakten af det nuvarande Tandil. Tandil var den tiden en ödemark, och indianerna kände sig som hemma där. Nu, efter generalen Julio Rocas fruktansvärda fälttåg emot dem, måste man resa långt in i landet för att få se en skymt af detta vilda, stolta folk.

Altnog S* S* bosatte sig på en af Tandil bärgens sluttningar och började idka en fördelaktig boskapshandel med uppspirande kolonier i närheten.

— „Den tiden — yttrade han — tillhörde marken alla, och boskapen likaså. Konsten var att fånga dem lefvande och sedan få dem tämda. Ty — gubben skakade på hufvudet — en vild hingst, fast den bara är en liten cimarran, är värre än en pampa-tjur, och Cayapernas höfding vid öfre Paraguay är ett godsint barn i bredd med en vredgad tjur“.

Hans hustru och en gaucho hvars lif han räddat voro hans medhjälpare. Hans välmåga steg år för år. „I inga länder tycka folk om att man har en stor och stark själ; gör man goda affärer råkar man lätt ut för förtalet, men har man en vacker och hurtig hustru här i trakten, så är man rent af hatad. Dessutom gjorde jag min „raucho“, mina åkertäppor och fångstresor efter eget hufvud, utan att fråga någon om råd — och det är ändå det allra värsta.

Nåväl, en dag hade jag varit norrut till Salado floden, ty torkan hade varit stark och jag antog att boskapen skulle vara vid floden för att släcka törsten.

Jag återkom hem och trodde jag mist förståndet, ty intet spår syntes af min raucho, och majsen var skuren från åkern, alt var brändt, förödt; min hustru röfvad, och min stackars dräng såg jag korsfäst och hackad af gamvråkar, utspänd på ett af de stora kärrhjulen. Först trodde jag det var indianerna, men snart ledde vissa omständig-

heter mig på andra tankar. „Det där hafva gauchorna på de nyanlända franska jordköparnes initiativ företagit". Och sedan den tiden ser du", sa' gubben och lade handen på min axel, „tål jag just inte människor — och de icke mig".

„Men er hustru?" tillät jag mig fråga.

„Min hustru", gubben skrattade så att pipan föll ur munnen, „hon är väl ingen Stockholms bleksotsfröken häller. Ser du", gubben steg upp och tog en stor knif från väggen, „den här pjesen gjorde slut på skurken, som tagit henne bak' sig på sadeln. Hon stack ihjäl „signoren", återtog våra penningar — ty signoren var hufvudmannen, och återvände till mig lika munter som förut."

„Men hvarför hyste de invandrande kolonisterna ett sådant agg till er?"

„Jo, ser du, han V*, som nu är miljonär i Köpenhamn, fast han förut var mjölnare här i byn, han och jag fingo höra att landet skulle säljas och delas. Som vi inte ville vara sämre än andra, så redo vi i väg till Buenos och togo vackra hästar med oss. Snart var den saken uppgjord, och vi återvände som possessionater. V* tog stället, där „staden" nu ligger, och lagade sin vattenkvarn vid bäcken därnere. Jag valde en annan trakt, med en större flod för fisket och några bärg för jakten, och det stället äger jag ännu. Men du förstår, landsman, hvarför V* är miljonär, samt att han var mjölnare och icke jägare liksom jag, det begriper du också!" Vi skrattade alla.

Till aftonen fingo vi skinka, ägg, smör och svenskt rågbröd. Rökte sedan pipa och beundrade solnedgången, huru bärgens klyftor färgades i olika halfdagrar och kastade sitt intagande rosenskimmer högt upp mot det rörliga blocket på Roca bärgets spets. Detta klippblock består af tusental kubikfot stenmassa samt hvilar emellan två af bärgstoppens spetsar på sina naturligt utskjutande, valsade axlar af sten, alldeles som en kyrkklocka. En

gosse kan försätta detsamma i rörelse, och när „pamperan“ ryter öfver den vida slätten och studsar med dån mot Tandilhöjderna, så gungar jätteblocket af och an, liksom vidrördt af bärgsanden. Flugorna surrade i den lilla trägården framför gubbens hus, och först sent skildes vi åt, sedan vi fått se hans båda vackra fullväxta flickor och svärsonen, en ej länge sedan anländ f. d. svensk artillerikorpral. Ja, flickor och militär — de passa ihop.

Jag trodde gubben var uttröttad af sin långa berättelse, men han följde oss på vägen och deklamerade till på köpet utantill långa stycken ur „Frithiofs saga“ och „Fänrik Stål“, så att forstmästarens och mina ögon ville tåras.

I kort galopp från Tandil till Azul.

En dag steg jag till häst för att göra en några vekkors ridt åt det inre af Sydamerika, mot Patagoniens gräns. Min väg löpte i kurvor, ty jag hade föresatt mig att besöka så många som möjligt af de i den uppgifna riktningen uppspirande kolonierna och större landtgårdarna — „estancias“ eller „establissementas“. —

Vissa dagar kunde det inträffa att jag befann mig ensam ute på gräshafvet utan förhoppning att anträffa medmänniskor. Då man är en främling och dessutom är det förherskande spanska språket mäktig blott till en mindre bråkdel, är det icke utan fara att meddela sig med första bästa individ. Gauchorna äro gästfriare än själfva araberna, om man uppträder med tillbörlig ståt eller goda förespråkare. Har däremot en isolerad främling „papper“ — det vill säga mynt, en vacker sadelmundering och „hela“, att ej tala om „nya“ kläder, då löper han tvifvelsutan vid minsta anledning säker risk att få knifven i sidan eller „lasson“ öfver halsen.

Hästen bry de sig mindre om, emedan det råder sådant öfverflöd på dessa djur att själfva tiggaren äger sin

gångare. Dessutom märkas djuren, d. v. s. brännas med ägarens bomärke, likt kosackernas, och vissa individer syssla med att irra omkring för att tillrättaskaffa förlupna kräk, hvarigenom stölder yttermera försvåras. Dessa karlar hafva det finaste sinne för alt hvad angår hästar. Utom ett ofantligt minne att hålla i hufvudet tusental med bomärken hafva de ett så utbildadt gehör, att de känna hästen på blotta ljudet af dess galopperande hofvar, äro så att säga „musikaliska hästkännare“. Den enda resursen med en stulen häst, såvida den icke aflägsnas altför långt från sin hemort — i alla fall den säkraste, är att sälja den till kringstrykande indiansällskap, hvilka äro sådana „liebhabrar“ af hästkött, att „den gödde kalfven“ hos dem med nöje utbytes mot „en gammal, utkörd skinkmärr“. Möjligtvis fästa indianer härvid ett visst afseende vid „kvantiteten“.

Längre fram skola vi tillåta oss en utgjutelse öfver hästar och nötkreatur, icke just i hänseende till deras förbindelse med kappkörningar eller utställningar, utan i sammanhang med beskrifningen öfver „slakterierna“ uti landet.

För att icke förvilla mig ute på den vida kampen, med dess likformiga kullar, små skogsdungar och vattenputtar, samt med uppmärksamheten fäst på nätternas inbrytande, mörkret och det föga trösterika i att händelsevis uppfånga ett ensligt glimtande ljus från en tvifvelaktig raucho, tvangs jag att låta nöjet vika för nyttan och göra mig så lätt på foten som möjligt. Jag kvarlämnade därför en del af mina effekter hos en nyförvärfvad vän, därjämte sålde jag öfverblifna, onyttiga saker samt tillbytte mig andra, som stundens behof mera påkallade.

Solen förgylde horisonten i den tidiga morgonstunden, då jag öppnade dörren till mitt lilla rum, som vettade åt „Fauda Milanos“ gårdsplan — rättare uttrykt: fruktträgård. En svärm små svarta fåglar motsvarande våra sparfvar prasslade kvittrande bland bärbuskarna och

några domherrar — gamla bekanta — sutto stadigt på pomeranstränas kvistar.

Påtändande min finska snugga gick jag ut samt satte mig på en liten bänk vid roten af ett redan åldrigt kastanjeträ.

Hotellmänniskor sofva långt inne på morgnarna, äfven i Sydamerika, och jag hade altså en stund att filosofera, förrän jag kunde utfå den portion kaffe och den klunk vin som skulle stärka mig för färden inåt Pampas.

Fåfängt söker man dock finna en brännpunkt till reflexionernas eviga cirkelgång. Hvarifrån har man kommit? Hvad gör man här? Hvart skall man åter hän? Tror någon sig vis nog att lösa lifvets gåta, han må nu lösa den på hvad sätt som hälst, förvisso kan på honom då användas Sokrates yttrande: att man tror sig vara vis utan att vara det. Nej, bäst är väl vara fatalist — jaka till intet, men lika för visst aldrig neka.

I sanning, människornas öden gestalta sig olika. Då somliga tillbringa sitt lif i en stoppad divan i största möjliga närhet till en flammande brasa i kaminen, traska andra ute i snöyran eller under hällregnet; medan mängdens lif mer eller mindre muntert ilar hän bland glada kamrater på klubben eller bland en samling af vänner i hemmen, vandrar den enslige resanden allena ute i vildmarken, glad om han undslipper vildars och rofdjurs sällskap.

Emellertid, om han ock känner sig öfvergifven, är han åtminstone fri från alt det skvaller, afund och förtal, som så ofta förbittra umgänget med människor.

Smyger sig en känsla af vemod öfver vandringsmannen, behöfver han blott blicka upp mot den oändliga stjärnerymden, hvarifrån tindrande hälsningar vinka om ett bättre, lycksaligare lif. . . .

Ja, i allmänhet friska resor upp kroppen och pigga så upp en, utom att själen under faror och äfventyr er-

håller en spänstighet, som man under ett evinnerligt sittande i ett trångt rum mellan fyra väggar knapt kan hysa en aning om.

De nordamerikanska koloniernas uppkomst och vidare betingelser hvilade, så vidt vi förmådde uppfatta det under vår vistelse vid Mississippis källor, på förhållanden utan tillämplighet eller nytta för oss.

Afrika förefaller altför svårt tillgängligt, altför fantastiskt och äfven för rikt; erfordrar förvisso större entusiasm och gröfre kapital än man har skäl att vänta sig af de våra.

Däremot har man nämt „terra Patagonica" såsom något efterfikansvärdt, ehuru underrättelserna om detsamma äro nog sväfvande, ej att undra öfver, då ju det lilla antal själar som kunna kalla sig „Patagoniska" föga dag som är se riktigt klart på tingen och äfven annars icke torde hafva „sina askar" ordnade.

Ändtligen hörde jag ljudet af galopperande hästar, och dammet, som yrde under deras hofvar, hvirflade högt upp, glänste i solskenet och trängde öfver den låga stenmuren åt gatan in i trägården, i mina ögon och näsborrar. Det var gauchos, som kommo in till staden med kött för slaktarene, och det var tjänsteflickor, som redo efter mjölk och färskt bagarebröd. Det var pojkar som sprängde i full carrière för att till „kampen" föra befallningar från husbönderna i staden till deras herdar på bygden, och det var flickor, som sakta trafvade med tvätt och byke ned till åstranden. Man lefver på hästryggen mer än i Sahara.

Äfven jag skulle en tid framåt lefva på samma sätt. Uret i „bodegan" hade redan slagit sju, då världens vackra dotter och ännu vackrare systerdotter trädde ut i trägården, iklädda luftiga sommarkostymer. Värden var en rik man och de unga damerna hade gått i skola och uppförde sig med en viss „air". Men i Amerika arbeta

alla, och efter att hafva gjort en liten sur min åt det håll, där jag satt under träet, började de vid fontänen flitigt diska undan tallrikar och koppar från den föregående aftonens middagsmåltid. Fruntimren hafva ständigt något att säga hvarandra. Åsynen af en långväga resande i dessa aflägsna trakter gör det täcka könet ännu pratsammare. Sydländska damer, isynnerhet amerikanska, äro dessutom mycket okonstlade och självständiga. Snart haglade en mängd frågor öfver mig.

Tallrikarna slamrade och vattnet plaskade däremellan, så att jag icke hörde hälften och icke hann besvara fjärdedelen af alt, hvad de önskade veta.

„Fruntimren i Europa lära vara mycket fina och stolta?" utgöt sig signora Dolores på ganska flytande franska.

„Hm". —

„Här äro karlarna nog grofva" — yttrade signora Graziella.

„Hm". —

„Om ni vore hälst någorlunda tillförlitlig, skulle jag taga just er till man" — återtog den förra.

„Det är smickrande".

„Inte för annat — men för att förarga de drumlingarne här på orten" — ifylde den andra.

„Jaså!"

„Hvad sorts kvinnor tycka edra män mest om — blonda eller brunetta?"

„Hm — rika, fruktar jag".

„Hos oss få vi stackars flickor bara några kjolar som hemgift — —"

„Ha, ha, ha". — Ett stormskratt, koketta blickar på en genom sin dörr utblickande resande och slutligen afsjungning af en liten stump om „karlarnas otillförlitlighet, elakhet och dumhet".

„Ni är kanske gift?" vidtog N:o 1.

„An sedan då?"

„Då är ni nog långt från er hustru, och så har ni väl barn?" genmäler N:o 2.

„Har ni inte barn, kan ni lika gärna taga er här en annan hustru. Eller skall ni flytta öfver hit?"

„Nej".

„Då reser ni väl för tidningar?"

— „Inte just..... För vänner måhända....."

„Jaså — vänner — karlar". De bägge donnornas röst ljöd smått hånfull.

— „Ni tron blott på kärlek, ni?"

Intet svar följde, samspråket afstannade och jag försjönk i grubbel öfver Pampas fröknarnas lediga sätt att föra konversationen, hvilken, som man hör, föga står efter våra damers under kotiljongen.

Under det lifliga tankeutbytet gick en tallrik eller tékopp sönder, hvilket vållade en ytterst häftig dispyt emellan de unga flickorna. Hvarjehanda insinuationer öfver den andras karaktär m. m. d. fäldes skoningslöst.

Härunder ankom min vän forstmästaren. De unga flickorna stodo med händerna på höfterna och stirrade på hvarandra med ögonen fulla af förakt och hån.

Vi smögo oss undan, och sedermera fick jag veta att de voro kära i samma man, en ung farmare, ett par leguas från staden.

En timme därefter skakade jag hand med några mig välönskande och varnande Tandil skandinaver och „stampade" sedan i kort galopp hän öfver den vida Pampan.

Bakom sadeln var fastgjord en stark säck, innehållande rent ylle och linne, några böcker och en läderregnrock.

Framför dinglade öfver hästnacken tvänne små påsar, den ena för tobaken, den andra spelande rollen af vägkostgömmare. På hufvudet bar jag en väldig engelsk solhatt af strå. På kroppen ylle och en tjock gul kamel-

hårs jacka — ett minne från finsk militärtjänst; på fötterna stora ryttarstöflar, som öfvertäkte benen. I ett flertal enkom inrättade fickor hade jag: karta, kompass, barometer, termometer, ur och pedometer, alla af minsta fickformat — sådana man för billigt pris kan förskaffa sig i Londons City, Leadenhall street.

En flaska med konjak och en med vatten, näsdukar, Fänrik Ståls sägner, Schulténs trigonometriska tabeller och Finlands statskalender, voilà.

Det var nationalfåfängan som dref den finska Pampasexpeditionen att vara så väl utrustad, ty under den visserligen ej altför korta sträcka, jag ensam ilade öfver Pampas, använde jag vanligtvis endast kompassen och — Statskalendern....

Rubikon var öfvergången, man hade kastat sig i äfventyr, icke för första gången, men kanske ödet ville för sista. Framtidens tillslutna urna är dock höljd af ovisshet. Då den 26:te är en bröllopsdag hoppas man på lycka.

En hetsridt öfver Pampan.

Det är icke genom en skön, romantisk bygd vi sträcka åstad. Icke utmed en väldig tropisk flod med yppig växtlighet och granna scenerier. Vi rida öfver ett omätligt gräshaf. Men likaväl som man misstager sig, om man tror oceanen vara en enda enformig vattenöken, likaväl misstager man sig, om man tror Pampasridter vara tråkiga. Det där beror dock på hvars och ens natur och iakttagelseförmåga.

I fjärran ser man här och där på långsluttande kullar hvitmenade jordrauchos med halmtak och omgifna af skogsdungar. Öfveralt resa sig högar, dem „biskatscha“ hunden uppkastar i vägen för folk och fä, med de små ugglorna sittande likt skildtvakter på deras toppar.

En flod slingrar sig långsamt rinnande in i ett träsk, uti hvilket talrika stora vadare viktigt promenera. Rapphöns och morkullor flyga hvarje minut upp från det höga gräset för att strax åter slå sig ned i det.

Oräkneliga boskapshjordar afbeta det färskaste gräset, och en flock hästar ilar hastigare än vinden öfver vägen som löper längs telegraftrådens stolpar. Några örnar flaxa med vingarne öfver en skock af legioner bräkande får, och öfver hela landskapet kastar solen en glödande belysning och månljuset bildar de färgrikaste schatteringar.

Pampan är ingalunda en enda plan yta utan går i stora vågor. De talrika små träsken och vattenpölarne bilda emellanåt riktiga kitteldalar och flodbäddarna äro brantstupande raviner. Oförmodadt kan man vid en större flod råka på ett pittoreskt ställe, som trotsar en jämförelse med hvilka finska backar som hälst. —

Fåfängt spanar man dock efter en enda sten. Hvilka fält för en viss sockens kyrkoherde, den store landtbrukaren att plöja uti, och huru lätt att dika!

Närmast städer, kolonier, stora estancias och större floder äro smärre skogar af pil, akacior och eucalyptus vanliga.

Här och där skådar blicken långa i räta linjer gående alléer af pil och poppel — likt dem hvilka växa på de holländska fördämningarne — planterade af regeringen eller enskilda patrioter. Denna skildring gäller dock mera sträckan från Tandil längs bärgen till Pillahuinco och Bahia Blanka, och så uppåt alt till självfva Buenos Aires. Längre västerut inåt „Terra nacionales de la Pampa“ och „Urre Lauqueh sjön“ i den stora vildmarken ser det redan annorlunda ut. Där kan man hundratal af mil endast skåda steppen, då den icke växlar med skogar af småväxt patagonisk tall. Jorden är oafbrutet fruktbar, ehuru den öfveralt täckes af ett lätt sandlager. Jag låter hästen beta

en stund, tager själf några smörgåsar, som nedsköljas med litet Pampas gölvatten.

För att dricka Pampas vattnet, de större flodernas och träskens undantaget, måste man medhafva en liten filtrérapparat. Den är mycket enkel — består af ett stenkol och ett däri stucket sugrör. Ranchos, estancias och kolonier hafva sina utmärkta brunnar, borrade på ett ofantligt djup.

Solen låg som ett rödt glödande klot öfver horisonten, då jag stannade Dorotillos hastiga galopp för att åse biskatschadjurens aftonlekar vid en af deras större kolonier.

Knappast sjunker solen under Pampans horisont, efterlämnande en halfdager mellan grässtråna, innan otaliga små ugglor uttrippa ur hålen under högarna. De små „Lechuz'arna“ — Pholeantyx — trippa åt alla håll, vrida sina hufvuden och utstöta ett hest pipande läte, där de kretsa i luften. Skymningen faller tätare på och en om en uttåga biskatscha medborgarna och placera sig ofvanom sin boning, intagande en afvaktande hållning. De kloka ögonen spela rundt ikring, medan de med framtassarna skrapa kroppen. De se närmast ut som bastarder af jätteharen och bäfvern. Biskatschornas — Sesleria — språng och form på hufvud påminna nämligen om harens, men luggen d. v. s. pälsen liknar bäfverns. Den nordamerikanska stamförvandten, Sesleria dactyloides, har värkligen någonting mera af hunden i sig — kallas äfven prärihund, samt ligger under vintrarna i dvala, hvilket däremot icke är fallet med biskatschorna.

Då ett slags större räf eller varg och kanske någongång äfven den väldiga puman under nätterna smyga sig omkring biskatschastäderna, ansåg jag det rådligast taga mitt nattkvarter på ett visst afstånd från dem. De omnämda rofdjuren torde dock vara utrotade i dessa näjder — men man bör tänka för sig och såvidt möjligt är und-

vika att blifva vare sig klöst, biten eller knifhuggen. Den senaste utsikten hade bestämt mig att de första nätterna och till dess jag mera kommit in i förhållandena logera med stjärnepällen som tak och sadeln till hufvudkudde.

Denna första natt på den vida kampen var jag dock så nervös att jag fick ingen blund i ögonen. Hästen betade fastbunden med lasson vid den i marken nedstuckna knifven, och jag satt nedhukad, grubblande öfver mycket, mellan himmel och jord, — specielt dock öfver det briljanta skådespel af de öfveralt, i luften, på grässtråna och utmed marken hoppande och flygande S:t Hans ormarne och eldflugorna. Då och då trodde man sig nästan blifva bränd af otaliga eldgnistor....

Morgonkylan och egen otålighet manade dock till frammarsch och snart hördes äfven Dorotillos afmätta hofslag, medan dess ryttare hvarje kvarttimme tände en vaxtändsticka för att iakttaga kompassnålens riktning.

För första och sista gången — ty af skadan blir man vis — tumlade Dorotillo och jag denna morgon — med sex ben i vädret ned uti en biskatschagrop.

Infödingarne spränga utan omak fram på slätten, ty deras skarpa öga märker alt i vägen, men en ovan kan mycket lätt bryta nacken af sig.

Genast efter soluppgången fick Dorotillo vada igenom ett ändlöst moras som hade ett djup af par aln i medeltal, ehuru bottengyttjan någongång föranledde att hästrygg och vattenbryn på ett hotande sätt närmade sig hvarandra. Efter det jag med kikaren upptäkt fast mark norrut, styrde vi kosan dit och skumpade snart med god fart i riktning af den i fjärran blånande „Rio Chapelifúu", en större flod med broöfvergång på halfva vägen mellan Tandil och Azul. Storkar och brokiga flamingos, pelikaner och stora svarta änder, som af oss blifvit oroade uti kärret, kretsade högt uppe i luften och erbjödo en besyr

nerlig anblick med det höga blå ofvan dem som fonddekoration. — En ren teatralisk effekt.

Mörkret hade inbrutit då jag uppnådde Chapelifûus branta bäddar. Nedåt floden tykte jag mig se någonting likt trän och byggnader. Lägrade mig till natten på en ut i floden skjutande stenhäll — den enda mineral jag sett på tre dagar — samt fästade hästen med lasson vid knifven på i pampan öfligt sätt. Jag insomnade tungt, men vaknade efter fyra timmar genomblött af ett hiskligt åskregn. Sådana större och mindre Pamperas komma och gå här ute på kampen, helt plötsligt och oförberedt. Gryningens bleka ljusning upplyste svagt horisonten, då jag, ledande Dorotillo efter mig, sökte hinna bron, som blifvit bygd för diligensen, hvilken engång i veckan går emellan Tandil och Azul.

Aldrig kan en småsak vålla en arm, syndig och genomvåt människa större svårighet än den jag utsattes för, just då jag trodde mig kunna uppnå det nu fullt skönjbara „Almazén", en med landthandel förenad gauchokrog, hvilken inbäddad bland lummiga valnötsträn, akacie och pilarter låg några hundra steg bakom bron vid en krökning af floden.

Det föremål, som gjorde mig en så stor förtret, var ett af de ståltrådsplank hvilka, alt som civilisationen gör insteg och äganderätten utvecklar sig, uppföras på slätten, hvars upphöjningar göra dem osynliga tils man är för nära att kunna häjda farten, innan man nästa ögonblick gjort en kullerbytta. Längre inåt finnas de naturligtvis icke. Det förargliga är att de stundom omfatta en ganska stor areal. Under närvarande omständigheter var detta ståltrådsnät begripligtvis det största obehag. Med skallrande tänder och dragande det motsträfviga djuret efter mig fick jag göra en krok på 4 à 5 kilometer. Vid sådana tillfällen utbildas karaktären och man lär sig tålamod. —

Detta ståltrådsgärde är för högt att sätta öfver med häst. Söndra detsamma vågar man icke isynnerhet så nära bostäder. Att åter lämna hästen söndagmorgon ensam, om äfven blott några steg ifrån sig, är icke rådligt, ty man mister lätt sina saker och sadeln, dem gauchorne äro mycket begifna på. Gauchorne resa nämligen redan tidigt om söndagen till krogen alldeles som våra bönder till kyrkan, och en god engelsk sadel är, i anseende till den totala frånvaran af all industriell värksamhet, lika dyr som tio goda hästar.

Då jag vid fullt dagsljus uppnådde landtgården var platsen utanför den park som omgaf husen redan öfverfyld af tjudrade „Caballas". Ifrån förstugan hördes sång och ljudet af illa stämda gitarrer och spruckna fioler. Argentinien är för det mesta befolkadt af en spansk-italiensk ras med starka indianska och tillochmed negerelement. Denna polyglottnation öfvar förfädrens såväl dygder som brott.

Graciösa som indianerna äro de musikaliska som södra Europas folk. Plastiken hafva de dock bättre hållit i minnet, med „tonernas harmoni" handskas de däremot helt och hållet på negerfason. . . . .

Vildar och halfciviliserade fordra sig emellan och än' mer af främlingen en ytterlig höflighet. Det är värkligen kuriöst att den raffinerade kulturen tål mera, man behöfver bara tänka på massan af våra fruars sätt att umgås med sina pigor eller ännu bättre herrarnes med drängarne. Jag inträdde därför med den stora stråhatten i handen och gjorde sirliga bugningar åt höger och vänster. Kring stora runda, omålade träbord sutto åtskilliga gestalter. Ansikten af de mest olika slag, några krithvita, andra röda, somliga nästan svarta, större delen bruna af väder och vind.

För gaucho-nationen torde en normaltyp vara svår att fastställa. Små svarta filthattar tyckas här vara på modet. Alla voro iklädda snygga hvita strumpor och

hvita skor af tyg med bastsulor; „calconcillas“ eller vida byxor af kattuner, tvill och kreton, samt den famosa „panchon“, en sjal med hål för hufvudet — kastad öfver skuldrorna.

Hvar och en har sin ridpiske — „rivêncka“ — som alldeles liknar kosackernas „knut“ — uti handen.

Sedan ett sådant sällskap fått sitt „quantum satis“ erbjuder det en kostlig anblick att se dem bearbeta hvarandra med rivênckorna, till dess salen är tom utan att värden besväras att köra ut dem. Jag nämner detta blott efter hörsägen, ty jag kom lyckligtvis ej själf någonsin på en slik „ungdomsdans“.

I ett hörn sutto de förut omnämda virtuoserne på fiol och gitarr. Midt på golfvet uppförde några individer groteska språng.

Jag närmade mig försiktigt värden, som med orubbligt lugn stod bakom sitt galler utminuterande varor, medan ett biträde maskinmässigt fullgjorde „utskänkningen“.

Landthandeln på pampan sker under andra betingelser än tillochmed i Afrika — hvarest negrernes godmodighet utgör en viss borgen.

Medels ett galler är butiken afskild från det större eller mindre rum där kunderna uppehålla sig. På min par veckors ridt såg jag blott ett undantag och det var i den ryska mennonit kolonin, men äfven där hade handelsmannen oaktadt mennoniternas kända „fredskärlek“ en revolver i nästan hvarje låda under disken.

Krogvärdarne bråka här i alla språk, hvarför jag äfven snart gjorde mig förstådd och blef inbjuden till det åt gården vettande andra gästrummet — för honoratiores.

Efter att hafva sugit på litet „mâté“, intagit en kraftig kötträtt och fått mina kläder torra gjorde jag en promenad uti den ganska vidlyftiga skogsdunge, som med sina i rader planterade trän ifrån „Pulperian“ sträkte sig ett godt stycke utför floden. Gräset växte yppigt på

flodsluttningen, prydt med vilda blomster. Några tama gäss kacklade ilsket då jag försökte på en utlagd planka gå öfver till en liten midt i floden befintlig holme, där jag sett några par alns långa krokodiler. Sedermera upplyste man dock mig att det var en art stora ödlor kallade „Teju“.

Jag återvände längs en annan stig och såg då en i strömfåran simmande orm, d. v. s. jag såg dess öfver vattnet höjda hufvud.

Pampan är annars nog rik på ormar, och de därstädes förekommande tistelfälten gör man klokast i att undvika, ty den taggiga växten ger tillflykt åt den mycket fruktade „Crotalus horridus“, som ofta når sina 8 fot i längd. Den fega men lömska „puman“ gör då och då ormen ett värdigt sällskap.

Jag stod som bäst och vattnade min Dorotillo, när jag såg dammet yra längs den af omnibusens hjul och de tunga linfororna uppkörda vägen. Några vagnar och en flock galopperande ryttare stannade en stund därpå ej långt från krogen i närheten af bron.

Kan man tänka sig min förvåning, då jag fann att de nyanlände voro skandinaver: danskar, norrmän och en svensk. Det var några ett tiotal leguas härifrån boende landtbrukare-arrendatorer, som med fruar och barn gjorde en „söndagslustfärd“ till den pittoreska Chapelifûu. Gästfritt emottagen tillbragte jag några angenäma stunder i deras vänliga sällskap.

Själen bland lustfararne var Fader L. L*, en sannerligen gemytlig f. d. dansk mjölnare. Det var en intelligent man och han sade mig flere gånger: — „Här i aflägsna länder komma vi skandinaver mycket bättre öfverens än hemma“. — Han underrättade mig äfven att några finnar från Vasa tjänade hos en arrendator O. P*, och att jag borde hinna till O. P*:s landtgård innan natten.

Där sutto vi i gröngräset, åto och drucko alldeles som Helsingforsborgarena på Kajsaniemi sluttningar. Det ena ögat måste man dock hålla fästadt på gauchorna, hvilka kanske ej ogärna utbytt sina „recados" mot ordentliga sadlar.

Vi blefvo alt mera lifvade. Fader L. L* — sparade ej på godt spanskt vin och fruarna undfägnade oss med kaffe och värkliga „strufvor". Tegnér, Runeberg och Andersén kommo åter och åter på tapeten, ja vi gingo elfva man starka arm i arm fram och tillbaka på bron och sjöngo med fulla lungor Björneborgska och alla möjliga nordiska marscher. Fast man hade sig en „liten stjärna", blef dock sinnet, gud vet hvarför, till slut något beklämdt, och som vårt lifvade upptåg tyktes hafva väkt uppmärksamhet, skildes vi åt. Fader L. L* och hans sällskap återvände till sina hem och undertecknad fortsatte sin galopp åt det motsatta hållet, inåt Sydamerika emot Patagoniens gränsmarker.

I det föregående har jag några gånger nämt ordet „arrendator".

„Arrendator" är ett i nya länder anmärkningsvärdt ord, och detta beror på att många emigranter, isynnerhet bland skandinaverna, hvilkas antal mot hundratusental i Nordamerika, här knappast uppgå till tusen — icke vilja köpa jord eller hafva svårigheter därtill, då det för dem ej gifves någon fast organisation att stödja sig på eller rådföra sig med i Buenos Aires, såsom det existerar för öfriga nationer därstädes. Dessutom hägrar för de flesta hoppet att få återvända hem med förmögenhet. Skandinaver med större social ställning höra ännu här till undantagen. Om vi frånse de kolossala firmorna C*:sen och T*:qvist i Buenos Aires, samt de välmående P. L* i Tandil och O. P* ute på Pampan, torde de fall då skandinaverna återvändt hem vara vida talrikare, t. ex. V*:gel, som efter ett äfventyrligt lif med gamle S. S*, nu bor i Köpenhamn som

miljonär, f. d. norske fiskaren R. O* m. fl. Några i landet anstälde lärde inberäkna vi ej häller, likasom vi ej nämna något om den talrika kohort som slumpen, äfventyrslustan eller vinstbegäret hitfört, för att gäckade på sina illusioner och hånade af lyckan dö eller i bästa fall stiga ombord på någon segelskuta vid Buca.

Herr L. L* yttrade upprepade gånger under samkvämet till mig: „Likväl skulle det för oss, skandinaver, var ett gyllne fält därnere i Patagonien, i den händelse vi vore många, sloge oss fast tillsammans och hade nödig utrustning samt understöd hemifrån. Emellertid äro vi oeniga och fördomarna i moderländerna alldeles för stora. Huru är det hos den gamle kamraten Finland? utropade L. L* slutligen. — „Mjuka tjänare" — tänkte jag och teg visligen. Arrendevilkoren äro dessutom så föga betungande, att det för närvarande lär vara särdeles lönande.

O. P*, som jag sedermera anträffade, betalade i arrende motsvarande 500 f:mark och skördade för öfver 50,000 f:mark. Förnekas kan icke att regeringen på senare tider torde varit något slapp samt till enskilda stora jordspekulanter försålt oerhörda sträckor jord. Ett icke fullt lagligt tillvägagående. Tilsvidare har man dock mera jord än spekulanter.

Vidare anser jag mig böra här påpeka att det i dessa tider är en lysande affär att köpa jord därnere. Man kan redan följande år sälja delar med god profit — utan att reflektera däröfver, hvilken vinst det kan utgöra att återsälja den om ett decennium.

Jag hade ridit i en båge, annars hade jag väl till natten kunnat hinna till Azul. I stället hamnade jag nu efter tre nätters kamperande ute i prärin till vännen O. P* — en f. d. svensk ångbåtsmaskinist. Han var icke själf hemma men hans hustru, en lång kvinna af baskisk härkomst, emottog mig på det vänligaste. Efter kvällsvarden fraterniserade jag med landsmännen från Vasa — två

unga blonda män af hurtig uppsyn och med städadt skick. — Vi sutto under stilla samspråk till långt öfver midnatt. Den halfva mån' sände oss ett vemodigt skimmer och eldflugorna dansade likt brinnande ögon på hexor och troll.

Mången anar lätt hvarom vi talade — om ett folk som „frös, svalt och segrade tillika", om den nuvarande ställningen därhemma — om kampen för tillvaran här i det främmande landet o. s. v. — Vid ett tillfälle ropade den ene Vasagossen med naiv uppriktighet:

— „Nog kunn'a vi slåss, fast vi lagade oss i väg undan värneplikten." —

„Stackars pojkar!"

Jag genmälde skämtsamt.

— „Se bara efter att ni hittar hem tillbaka."

Efter midnatt kom O. P*, Esquire, hemridande.

Det var ett sant nöje samtala med denne mångbepröfvade redlige man, som gaf mig de värdefullaste upplysningar om landet.

Efter hårda pröfningar hade lyckan slutligen lett emot honom — ty han vann „400,000" francs på nationallotteriet. Lotten hade han på en krog i Buenos Aires köpt af en sjöman för 5 nationaler. Tre veckor därpå drogs hans serie i ljuset, och nu stod han sig bättre än mången båld possessionat i Finland eller Sverge.

Följande förmiddag tillbragte vi med att studera de flere olika maskiner han hade för bedrifvandet af sitt landtbruk.

Jag har sysslat med landtbruk där hemma, och i Chikago-trakten har jag äfven varit — men ett sådant otal af delvis utaf ägaren själf konstruerade praktiska maskiner för alla upptänkliga behof hade jag dock hittils icke haft kunskap om.

Detta berodde kanske på att han varit maskinist till yrket. Emellertid — factum est — mannen skötte med

endast hustru och två Vasagossar hvetefält på ungefär trehundra acres.

— „Brådaste tiden måste jag visserligen taga hjälpfolk“ — tillade O. P* småleende.

Addio, goda herr O. P* med dina lofvande hvetefält, många maskiner, kalkoner, fasaner och praktiska sinne. Skulle vi hafva dig däruppe i vår vrå — eller rättare hundratusen sådana gubbar! —

Jag fortsatte ridten öfver den vida slätten igenom de efter åskregnen uppösta åarne och vattengölarne, förbi långsamt tågande foror, dragna af bufflar och lastade med lin, ibland tallösa hjordar: hästar, nötkreatur, svin och får. Jag såg att trakten var mera befolkad ty hvita estancias med sina alléer af eucalyptus och äfven gauchornas jordhyddor förekommo talrikare än eljes.

Jag förföljdes af de ganska närgångna „kuvitt-vidah“ fåglarne, en art tofsvipor af den afrikanska Sorcophorus arten, hvilka äro något mindre än kråkorna, men mycket oförskämdare. Öfveralt hvarest ett kräk störtat sutto stora gamvråkar, Caranchas eller Jaschoner.

Alt närmare och närmare kommo vi till Pampans Timbuktu: Azul. Dagen hade varit mulen, men en frisk vind som började blåsa skingrade molnen och senare på eftermiddagen upptäkte jag omsider långt borta skimrande hvita fläckar på grön botten. Det var de första husen i Azul och den dem omgifvande skogen.

Azul ligger jämförelsevis högre vid stranden af en flod som flyter norrut och utmynnar i ett träsk, beläget ej långt från Rio de Salados.

Jag lät rivênckan hvina och Dorotillo ökade i proportion därtill sin fart. Vattnet stänkte ur gölarne och där och hvar fick „cimarranen“ taga ett djärft skutt för att komma öfver af regnet skapade raviner. — Måtte icke vara någon njutning att åka med veckodiligensen emellan Tandil och Azul! Storkkavaljerer på ett ben och flamin-

go-damer på två, i brokiga toaletter, stirrade häpna flaxande med sina vingar efter oss. Några surmulna gauchor, som med fruntimmer sutto utanför sina tjäll, flaxade visserligen icke — men knöto i stället näfvarne. — Det var: främlingen — jordbrukaren hälsad af infödingen — nomaden, ty ensamt ströfvande „grubblare" begripa de sig väl ej uppå.

Jag skall på något ställe återkomma till gauchorna men vill här blott nämna att de på senare tider iakttagit en tämligen fiendtlig hållning mot främlingar, särskildt bofaste kolonister. — Det är ej häller att förundra sig öfver, ty detta folk, som har mer af nomaden och indianen uti sig, känner sin undergång nalkas i kapp med skördemaskiners och inhägnaders införande. Man får lättare en fullblodsindian till arbete än en gaucho.

Om någon är nyfiken närmare lära känna gauchor af det täcka könet, så kan jag med trygghet hänvisa till stackars fattiga torparhustrur på den rysk-karelska gränsen — med den skilnad likväl att dessa läsa i bok och ofta nog tvätta sig — två företräden dem gauchofruntimmerspersonalen icke besitter. De äro städse hemma, om de ej aflöst mannen, fadren eller brodren i herdeämbetet — medan denne ridit till krogen. För resten äro de trogna hustrur, stolta och tappra, rida med elegans, och besitta i allmänhet alla ett nomadiserande folks kvinnodygder.

Dorotillo flämtar starkt, men uppmuntras väl af att vi icke mera äro ensamme herrar på täppan, ty mjölkbud och rotfruktförsäljare rida i kapp med oss.

Man har icke mera hela kampen att hålla sig till, ty vägen löper emellan stängsel af lefvande buskar, bakom hvilka majs, hvete och hafre vaja för vinden.

Med solens sista strålar trängde vi in i staden efter att hafva nästan simmat öfver ett lågt af floden öfversvämmadt ställe.

Azuls gator äro icke stenlagda och därför mycket klibbiga, men i lyktorna brinner gas, och jag hör hvisslingen och bruset af bantåget till Bahia Blanka.

Den ena genomsvettig, den andre styf i lemmarne veko vi in på „Almacen de la union".

Azul är ett uppåtgående samhälle.

I Azul fans alla möjliga saker. Hotel de la Paz, hvars ägare, en fransman, kämpat vid Sebastopol och då redan fått veta att det fans ett Finland genom en fången officer, „finne i rysk tjänst" såsom de kallas. Hotel de la Paz var af första ordningen och likaså värdens dotter — en skön och älskvärd flicka.

Monsieur St* de L* rådde mig att aflägga ett besök hos det gamla franska paret f. d. markis P. K* „y Espasa" — hvilka innehade befattningarna af rektor och rektorska i stadens „Collegio de Sennoritas". Ett bättre råd kunde han icke hafva gifvit mig.

Det gamla herrskapet och deras förtjusande sjuttonåriga fröken dotter voro de vänligaste och finaste människor jag på länge sett. Att sann finhet nödvändigtvis går tillsammans med utsökt älskvärdhet är mer än säkert. „Noblesse oblige" icke allenast att bidraga till fosterlandets ära och välgång, vara beredd att dö för detsamma m. m., men adelskap förbinder äfven till att bemöta medborgare och främlingar med en bildade, goda och fina människohjärtan anstående älskvärdhet En sådan adel kan man fatta och värdera äfven utan närmare förvandtskap med penningar och ytligt prål.

Hr P. K* var född fransk markis och förstod att visa sina anor heder.

Det var härligt att denna ljumma sommarkväll — i December — efter en god middag få sitta i det vördnadsvärda parets under ett glastak befintliga praktfulla trägård eller collegiets skolgård.

Man ser här ofta i Argentinien såväl i Azul, Buenos Aires som Tucuman dessa med glastak försedda gårdar, en för skolors lekplaner kanske oundviklig försiktighetsåtgärd, då Pamperan fabricerar åskmoln med hällregn lika hastigt som de sedan åter försvinna. Glastaken äro försedda med gardiner à la en fotografatelier, som äfven lär ha ingifvit en af Albions originella söner tanken att i sin dagbok anteckna: „Inbyggarnes hufvudnäring är fotografin". Genom en sinnrik mekanism kan glastaket skjutas åt sidorna så att regnet får vattna trän, blomster och små gräslindor.

Midt på skolans borggård porlade en springbrunn och guldfiskar summo omkring i den.

Den unga damen spelade excellent piano, den gamla markisinnan berättade familjens öden, rektorn-markisen skildrade sydamerikanska förhållanden och annat ur hela vida världen. Jag som annars är en liflig och pratsam människa satt och teg, lyssnade och inbillade mig vara alt möjligt annat än det jag var och på en alldeles annan plats af jordklotet än där jag var.

Blommorna doftade och en ljusröd lampa spred under aftonen ett hemlighetsfullt skimmer öfver kautschukträns och solfjäderpalmens stora blad. Men alt har ju sin ända och jag tog farväl af de gamla och deras charmanta dotter för att återse dem nästa gång någonstädes — i andra världar.

Följande dag såldes Dorotillo på auktion med „intyg" och betsel. Öfriga saker tog jag med mig till Bahia Blanka.

Fyra à fem gauchor uppträdde som spekulanter — men ansågo „pappret med legitimationsmärket vara falskt" — hvilket det i själfva värket „*icke*" var. Slutligen togs hästen i beslag af en gammal metizkvinna för fm. 27. Skulle hon ej gifvit en så stor summa, fruktar jag valakken några ögonblick därefter förvandlats till läcker rost-

biff. På några ställen äro hästar nämligen dyrare, på andra fås de för en spottstyfver, en à två nationaler = 5 till 10 fm.

Solen baddade åter hett, och jag kände mig tung i hufvudet, hvilket gjorde att jag beslöt taga mig en lur. Knappast hade jag blundat några minuter förrän jag rusade upp fullkomligt bedöfvad. Saken blef genast tydliggjord. Hotellet var förenadt med Azuls teater, och en del af rummen befunno sig med amerikansk fyndighet — under första radens loger. För några dagar sedan hade från hufvudstaden hit anländt en impressario med orkester, operatrupp och balett. Mitt örongått befann sig alldeles i närheten af stora basun och trumman, och olyckligtvis började generalrepetitionen med en fruktansvärdt dånande galoppadmarsch. Då väggarne såsom engång nämts icke äro särdeles tjocka här i landet, så kan man lätt fatta sammanhanget.

I anledning af öfverståndna musikaliska lidanden hade sömnen totalt förgått, men en nervös värk i stället instält sig öfver ögonlocken. Jag beslöt att fördrifva tiden med att samla notiser om den bal, som i följd af orkesterns härvara snarligen skulle emanera hos en af stadens notabiliteter.

Efter den beskrifning, en å hotellet frukosterande Azul-ungherre — Signor Gorille — meddelade mig, stå balerna i Azul, då musik finnes till handa, i intet hänseende efter dem annanstädes, där publiken har fasoner och förstår sig på „high life“. Om mazurkan dansades, vet jag ej, men kanske består man sig en äkta „katjutscha“ . . . . .

VII.

Terra incognita Patagonica.

December 1886.

Bahia Blanka, hvilken de argentinske patrioterne nämna: „Sydamerikas Liverpool", består tilsvidare af en enda ordentlig gata jämte spridda hus här och där. Staden, som ligger vid en djup vik af Atlanten, är bebodd af representanter för alla nationer. Floden „Sausechico", vid hvilken högre upp det gamla Fort Argentino ligger, utmynnar här. Man känner att man befinner sig i ett gränsnäste, civilisationens eller det mänskliga urtillståndets. Norrut ligga några anmärkningsvärda kolonier.

Den ena är grundad af den bekante Buenos Aires miljonären af svensk härkomst T—qvist och den andra är den franska kolonin „Pigue". Bägge äro vid järnvägslinjen till Buenos Aires. I förbigående må nämnas att enskilde som tänka emigrera hit må påminna sig trenne saker. 1) Dessförinnan väl instudera spanskan. 2) Förse sig med ett mindre kapital. 3) Hvilket kapital de på ett år lägga åsido hos någon „tillförlitlig" man i Buenos Aires t. ex. generalkonsuln eller en viss af skandinaviske sjökaptener välkänd skeppsmäklare på Cuyogatan S. E*, norrman till börden.

I det moderna „Liverpools hamn" lågo några ångare och segelfartyg, medan ett par små bogserbåtar kilade

emellan fartygen — och en bortfuskad brygga eller mölja.

Hvad självfva Patagonien beträffar är landet ännu delvis höljdt i dunkel, så mycket vet man att det såväl hvad klimat som jordmån beträffar är mycket värdefullare än man hittils ansett.

Argentinska regeringen har med eller utan skäl förklarat detsamma förenadt med republiken samt har upprättat några forter och utrustat några expeditioner mot indianstammarna: „tehuelcher, moluches, puelches, araukanier och ugnas“. Så hette det senast att en viss Lista — guvernör öfver Patagonien — utrustat en expedition, och något slags slagsmål måtte äfven förefallit, men då på uppropet och löftet om en guiné per dag åtskillige äfventyrare begåfvo sig dit ned — funno de alt i djupaste hvardagsordning, d. v. s. en beväpnad neutralitet.

I stället för svärdet fingo äfventyrarne lof gripa fatt i murslefven eller andra redskap. Antagligen stå slika kvasikrig i närmaste samhand med beviljandet af anslag för dem. —

Administrationen i dessa trakter lär för öfrigt hafva sina egendomliga sidor. En skandinav som med ett sällskap andra emigranter lofvats gull och gröna skogar vid Rio Negros öfre lopp berättade mig att de blifvit fullständigt lurade samt länge fått lida det värsta i bärgstraktens skogar, och då de ändtligen lagat sig en flotta för att på densamma låta sig drifva ned med flodströmmen, i närheten af Fort Chimforo utaf regeringens — guvernörens — soldater hindrats fortsätta färden. Några djärfve män lyckades dock smyga sig igenom samt med tillhjälp af några indianer uppnå Bahia Blanka, hvarest de gingo ombord på en ångare. Fartyget var tyskt och kaptenen rapporterade in om förhållandet, hvarpå järnkanslern torde förhjälpt dem till deras fri och rättigheter, mer än

så, man gaf de hårdt pröfvade ännu litet „navodky". Alla emigranthopar i Patagonien hysa emellertid icke tyska eller engelska medborgare eller sådana ihärdiga och manhaftiga finska sjökaptener som herr S*, hvilken nu under ett år legat med skuta och besättning i Buenos Aires hamn efter att hafva „stämt till tings" republikens regering, af hvars skepp ett hade öfverseglat hans.

Central Afrika har sin gloria, i mer och mer lysande färger målad af skicklige och djärfve män. — Men man är väl därför icke hindrad att påstå det Patagonien, det illa kända eller rättare ökända Patagonien för speciellt nordiska män och kvinnor, främst för skandinaver och finländare, dem själfva ovetande, men icke desto mindre säkert, borde stråla med ännu större glans än det heta och osunda, om äfven så otroligt rika Afrika.

Patagonien är för resten ingalunda den fattiga sandöken eller har det sträfva klimat, som den allmänna sägen tillägger detsamma. Icke häller består det af en ändlös ful flacka, tvärtom täfla trakterna kring dess stora af bärg omkransade insjöar med Schweiz i skönhet, om de icke öfverbjuda det europeiska alplandet genom sin vegetations yppighet. De på Patagoniens norra gräns flytande stora floderna Rio Negro och Rio Colorado strömma visserligen i sitt nedre lopp genom en steril, starkt salpetersyrad jord, ja genom ren „salpeter", men deras öfre flöden mot gränsen till Chili äro natursköna, skogbeväxta och fruktbara. De öfriga stora patagoniska flodernas bäddar liksom landet i allmänhet äro väl mycket bättre än hos oss egnade för jordbruk och genom sina slätters saftiga gräs ännu lämpligare för boskapsskötsel än själfva Pampas. Alt här i världen beror dock på från hvilken synpunkt man tager saken Visserligen hafva resandes beskrifningar i allmänhet utfallit ogynsamt för Patagonien, särskildt att nämnas „Musters" berömda reseskildring på slutet af sextitalet, hvars omdömen icke luta till förmån

för landet, men med all respekt för Musters, en indisk sjöofficer, så kunde han lätt hafva blickat på landet och gjorde det äfven med all en engelsmans, synnerligen en engelsk sjöfarandes, bistra ögonkast. Hans glasögon — om han bar några — måste efter alt hvad man berättade mig om landet otvifvelaktigt haft en „imma“ öfver sig, efter Indiens soliga öfver alla anspråk rika näjder. Vi betrakta saken ifrån finsk synpunkt — och då våra premisser äro andra, torde äfven våra konklusioner utfalla på ett något annorlunda sätt.

För hugade läsares räkning omnämna vi här Musters resebeskrifning, den vi själfva inmundigat på engelska, men som är öfversatt till tyskan af I. E. A. Martin i Jena 1873: „Unter den Patagoniern, Wanderungen u. s. w. af Chaworth Musters“.

Att börja med erkänner just Musters upprepade gånger naturens skönhet, och trakterna norrom floden Chubuts källor nämner han till och med „paradisiska ängder“ i George alla afseenden.

Att Patagoniens växtvärld ej är Brasiliens, dess djurrikedoms mångfald ej det tropiska Afrikas, dess jords bördighet jämförlig med Indiens, dess mineralier Perus eller Bolivias och dess klimat Maderas, detta inser hvar och en redan däraf att jordens „store och kommerseråden“ ännu icke lagt embargo på det. — Men att landet för fattige finske torpare och löst folk därför vore att försmås är ännu icke afgjordt, tvärtom skola kanske snart „äfven bättre folk“ ifrån norden fatta de stora företräden i materielt hänseende Patagoniens luckra jord äger framför våra steniga klippor, de affärer som kunde göras till och från detta ännu så bortglömda land.

Jag sammanträffade söderom Carunstan bärgen med några patagoniska handelsmän af halfras och hade äfven tillfälle i Buenos Aires samtala om landet med en norsk affärsman, som en längre tid vistats i Punta de las Arenas

och äfven gjort utflykter inåt landet och till Santa Cruz floden. I Bahia Blanka hör man äfven ett och hvarje.

Af hvad man uppfångade skall i det följande med några breda drag hufvudsaken relateras. 69 parisermeridian kan betraktas genomskära landet, och ändpunkterna i norr och söder kunna sägas ligga emellan ungefär 41, 30 och 51, 30 sydliga latituder.

Kordillererna bilda den västliga gränsen mot Chili, medan Atlanten med sina böljor famnar landet i öster. Andernas bärgskedja är som hvar man känner en vulkanisk sådan och har därför gifvit landets västliga hälft dess struktur. Lavan är visst en steril massa, men ingen påstår väl att „ett vulkaniskt ursprung“ betyder detsamma som ofruktbarhet — också bilda de natursköna insjövattnen Wiedma — en essformad sjö uppkallad efter bröderna Wiedma, hvilka upptäkte sjön vid tidpunkten för franska revolutionen. Zeballo och isynnerhet Nahuel-Huopi äro jämte flodernas källtrakter de mest inbjudande ställen en arm syndare kan önska sig.

Omnäjden af sjön „Calhue“ midt i Patagonien är, dag som är, föga känd, liksom hela det vidsträkta landet väster om Chubut, Utacko och Walchito bärgen, som i en båge sträcka sig från Chubut flodens mynne åt NNW till Rio Negros strömfåra. På dessa bärgs sydligaste sluttningar vid Chubuts mynne och därifrån längre norrut utbreder sig den sedan tider tillbaka grundade mycket blomstrande gaelisk-engelska kolonin. Densamma ligger lägrad kring den cirkelrunda af „Delgados“ och „Balders“ krökta landtungor bildade hafsbukten benämd: „Golfo Nuevo“, Den nya viken.

Några af den gaeliska kolonins innevånare som voro i Bahia beklagade ej sin lott men väl den dåliga administrationen.

En svala gör ingen sommar och ett enstaka nybygge har naturligtvis svårt att i allo rosa marknaden.

Det inre landet är — där icke höjder stryka fram — en i vågor gående slätt och kan väl hela södra Sydamerikas natur likmätigt icke vara annat; likaså kan dess jordmån ej vara annorlunda skapad än den argentinska Pampans.

Men Pampan är öfveralt — med få undantag — böjlig under plogen, genom sin fattigdom på sten, och dessutom särdeles lämplig såväl för sådd af hvete som korn och äfven hafre.

I Patagonien tillkommer ännu rågen — vår älsklingsplanta. Potates växer öfveralt „som nässlan bak fähuset". Men det egendomliga för Pampan — och således äfven för Patagoniens slätter — är, att åkerjorden af svartbrun färg döljes af ett lager utaf lös sand, — dock i Patagonien äfven af pimpsten och vulkanartadt stoff. Denna lösa sand, — uti hvilken gräset växer — „con amore" — ligger i ett lager af växlande djup, ifrån några tum ända till 10 aln. Bearbetad med alfluckrare lämnar strax denna jord de bästa sädesskördar en längre tid, utan tillskott af den ringaste gödsel. Vi sågo flere gånger de frodiga axen efter korn och hvete, som fullt mäta sig med dem i Nordamerikanska prärin, om de icke öfverträffa dem. Hafren växer äfven ganska väl vild, engång utsådd.

Ehuru vintrarne uti Patagonien äro stränga nog, förtjäna de icke denna benämning från vår synpunkt sedt, dess mindre i deras jämförelse med Rysslands, Sibiriens eller det Brittiska amerikas. — Blåsten hviner dock skarpt och alstrar norrut de fruktade Pampera-hvirflarne, uppkommande vid sammanstötningen emellan de nordligt varma och de sydligt kalla luftströmmarne. Ingen fara i alla fall ända till Magelhaens sund att äppelträna skulle frysa. Höstmånaderna — våren hos oss — äro troligtvis föga tilltalande; men äro våra det då?

Våren infinner sig snart, snön smälter snabbare än hos oss, och någon fruktan för att rågbrodden skulle frysa

i december, som hos oss Johannetiden, föreligger icke, ja kommer aldrig i fråga. Ofverhufvudtaget är Patagoniens klimat att förliknas vid: den nordliga hälftens vid norra Frankrikes, och den sydliga vid Danmarks — det är som man ser icke Ivalojoki uti klimatväg.

Men i andra hänseenden har Patagonien sitt Ivalojoki. Floderna hysa pärlsnäckan, rikedom på fiskar och kräftdjur, utom att till dem gränsande laguner äro en tillflyktsort för tallösa „moln" af vildgäss och änder, hägras, storkar, flamingos och andra simfåglar och vadare, jämväl sköldpaddor. Uttrar — bland hvilka den stora „vattentigern" — och tillochmed bäfvern misstänkes hafva sitt tillhåll i dem. Att de äro guldförande torde ligga inom den största sannolikhets gränser.

Lämnar man antingen forsande eller lugnt framflytande strömmar och sjöar med deras kristallklara vatten samt öfvergår till bärgen, „anderna", hvarifrån de hafva sitt upphof, så känna väl alla läskunniga andernas rikedom på metaller och ädla stenar. Särskildt förtjänar omtalas att man numera äfven funnit koppar och stenkol.

Hvad „floran och faunan" vidkommer så representeras den förra af patagonisk fura, utan stickande barr men väldig till sina dimensioner, ceder, bok och ekskogar.

Äfven en art röd björk, gran — också med mjuk barr — och slutligen ännu diverse andra fanerogamer. Kryptogamerna äro däremot, så när som på dem i urskogen, jämförelsevis fattigare företrädda. Vanligt gräs, kaktus och ormbunkar omväxla poetiskt med tistlar. Så det än ljöde, måste vi säga att „blomsterängar" icke ofta smeka synsinnet i Patagonien. Undantag gifvas dock såsom uti ängderna vid Chubuts källor, Nahuel Huopis. Men „finnes" där icke mycket blommor, så säges intet att de därför icke kunna „införas" dit. Oknen „Traversée" söderom Rio Negro är beväxt med ljung — kärvorden och dock

ej älskad. Visserligen gifves i Patagonien äfven öknar, fullständigt sterila.

Faunan är ej alt för mångfaldig. Pampans orrar och rapphöns. Ännu i vilda skaror kringlöpande nötboskap. Ett ofantligt antal förvildade hästar, nandu-strutsar, gama-hjorten och isynnerhet den nyttige hornlöse hjorten „Guanako“ gifva fullt upp med villebråd åt de glessådda indianerne — tehuelcherna — och den tyvärr ofta förekommande puma-katten. Talrika ormar blygas ej häller visa sig.

Till slut skadar ej omnämna i Patagonien befintliga varma källor och som ett kuriosum hela — „soda-sjöar“.

På senare år har den argentinska regeringen tykt det lämpligt att lägga beslag på Patagonien. Chili bestrider Buenos Aires rätt härtill, och hvardera staten utsänder militära band emot de arma tehuelcherna, som naturligtvis hata dem bägge lika. Argentinerna torde de dock vara mera afvogt stämda emot, hvartill denna republiks dåliga tjänstemän icke torde bidragit med så litet.

Ett sådant krig hafva vi redan omnämt. En i landet fullkomligt främmande har ej mycket att frukta af dessa indianer, blott han kan göra sig hälst litet förstådd på deras dialekt. Spanska är icke rådligt att använda.

Dessa indianer torde mera än några andra rödskinn i våra dagar förete en äkta indiantyp så till utseende som seder. I det inre af landet torde någonstädes gifvas en ort hvarest en höfding bor, den de hembära sin aktning likt zigenaren sin drottning. De äro stora till växten, snyggare än flertalet af sina stamfränder norrut och på Eldslandet och ifriga jägare med bolas — en lasso med två tunga järnkulor på två skilda snoddar. Sin dräkt nämna de „tjiripâos“, sina hyddor „taldos“ och sin huf-

vudgud — de hafva flere — kalla de „gulischûh“. Till sitt utseende äro dessa indianer ingalunda fula. Deras älsklingsföda är köttet efter unga ston och deras förnämsta nöje — tobak under alla former.

Medan Perus indianer voro soldyrkare, hafva de patagoniska vildarna sina „månskensfester“, hvarvid det på Eldslandet emellanåt går så lifvadt till att några personer af de andra blifva uppätna. Kannibalismen har så många former!

Till slut ett ord om sjön Nahuel Huopi, som med sitt kristallklara vatten i ljuf enslighet ligger inbäddad bland Andernas med yppig urskog beklädda höjder. Dess djup är ofantligt, storleken står ej efter, kanske den öfverstiger Genfersjöns.

Jordmånen är fruktbar och den okunnige indianen får med sitt primitiva värktyg af trä olika sädesslag, majs, bönor, ärter, potäter och tillochmed söta batater att spira upp och frodas. Hvilken kultur skall ej denna trakt engång skåda! Javäl Patagonien är så att säga ett ledigt land. Få se hvad för ett „patagoniskt sällskap“ en vakker dag skall lägga beslag på landet — eller en del däraf.

I samma fart några ord om Eldslandet. Eldslandet tillhör Chili. Det är betäkt af höga bärg och lär vara lika naturskönt som ogästvänligt genom sitt ombytliga klimat. Däremot äro Magelhaens öarna, Dawson m. fl. „förtrollande öar“. Rika på skog och mineralier besitta de ett godt klimat och stor fruktbarhet. En mängd ångare passera hvarje månad genom Magelhaens sund.

Uppgifterna om dem stamma från en norrman, herr S*, kompanjon till en aktad skeppsmäklare E*:d i Buenos Aires, och som personligen en tid vistats i dessa näjder.

Vi skola emellertid nu återgå till beskrifningen öfver vår vidare ridt genom Pampas.

Mörbultad à la indian.

Då jag insamlat noggranna upplysningar om trakten kring Rio Negro, den nära dess utlopp belägna köpingen och fortet Carmen eller Patagones samt den andra stora floden Rio Colorado, beslöt jag, ännu villrådig om framtiden, ehuru utan fruktan för den onde „Gualichu“ — Patagoniens djäfvul — att rikta kosan mot den stora sjön Urre Lauqueh, genom hvilken floden Chapelifûu flyter. Chapelifûu är ett stort vattendrag, hvars källor samla bidrag i norr ifrån S:t Louis och Mendoza, ja ända ifrån S:t Juan. Den är Pampans, den västliga delvis med småskog bevuxna stora vildmarkens flod, och indianen har där ännu sitt rikliga fiske och sin ostörda jaktmark.

De höga bärgen vid Fort Argentino omkring floden Soucechicos öfre lopp utstråla med sluttningar, höjder och raviner ända till sjön Urre Lauqueh och Chapelifûu, hvarest den skogbeväxta regionen börjar.

I motsats till araben föraktar gauchon stokreatur, föredragande hingstar och valackar. Som ridhästar äro stona otvifvelaktigt dock lämpligare än både bångstyrige hingstar och lata valackar. Önskar man rida hastigt och jämt bör man använda stoet.

„Marikita“ var ett ovanligt stort, eldigt och kraftigt djur och hade blott färgen emot sig; det var en fuchs med oregelbundna hvita fläckar utan all symmetri anordnade på hals, svans, rygg och sidor, därtill var det ena ögat rödt, medan det andra var blakt, nästan hvitt, men hvarken hund, häst eller människa böra bedömas efter — håret.

Marikita löpte under ett dygn sina 20 leguas = 10 finska mil under ett jämt galopp och det gå icke våra trafvare hemma i Finland och göra efter.

Utan fruktan för tadel, då jag ej viste mig här äga fiender, ensam i ödemarken, samt då ett afstånd på ett tiotusental af mil låg emellan mina vänner och mig, men

trött och full af vemod galopperade jag hän öfver en kisel och salpeterslätt. Rio Colorados och Rio Negros flodbäddar äro rika, alldeles för rika på salpeter för att låta en vegetation spira upp.

Landskapet här är kanske mera omväxlande i sina olika nivelleringar än den egentliga Pampas norrut men äfven så mycket ödsligare och mindre bebodt. Jag red par dagar utan att se en enda människa. Blott några ilskna skallerormar, de evinnerliga „kuvitt-krås-widah“, tofsviporna, några mindre än förut talrika hjordar af nötkreatur, i stället ofantliga fårskockar och stora skaror vilda hästar korsade min stråt.

Några gånger såg jag den märkvärdiga „Tatapuyan“ eller borstiga Baliton, ett bältdjur — *Euphratus Setosus — el Dosypus?* — som talrikt förekommer i det egentliga Patagonien. Så snart man nalkades drog det sig ihop till ett klot, liknande en kurbits eller vattenmelon. Gråa till färgen och med ofta långa likt flimmerhår rörliga borst som glimrade i solen såg jag af dessa klot vid kaktusväxter ibland hela tiotal. Puman säges roa sig med att rulla det stackars bältdjuret tils det förbittradt framsticker hufvudet uti hvilket vilddjuret ögonblickligt nafsar.

Marikita var ett annat slags kräk än Dorotillo. Eldig och snabb var hon dessutom passgångare, som gjorde att man lättare uthärdade i sadeln.

I denna trakt råder stor vattenbrist och solen baddar obarmhertigt. Nätterna förefölIo emellertid varmare än i Afrika.

Före solnedgången uppnådde jag en „chincha-franceses“ boställe — pulperia — hvilken låg vid kanten af en ravin med en sumpmark belägen nedanom.

Några ruskiga halfindianer hade, därom oombedda, gjort mig sällskap under den sista leguan.

Af tvänne onda ting väljer man det mindre. Jag begynte reflektera och intogs af aningar om att af mina

tilltänkta planer att närmare känna Patagonien på pulsen skulle varda intet. En svala gör ingen sommar, och med bara krafter — äfven de ej att skryta med — samt god vilja är det svårt att göra andra nytta men lätt att skada sig själf.

Då jag såg de båda karlarne ljudlöst rida på hvardera sidan om mig och fruktade att låta dem få höra min rådbråkade spanska — en blandning af engelska, franska, svenska, finska, italienska, ryska, par spanska ord samt ett och annat oljud ännu — stannade jag därför plötsligt utanför pulperian. Etablissementet bestod af en större i vinkel uppförd blockhusartad byggnad jämte åtskilliga uthus. Några tallar, eucalyptus och rönnar garnerade taflan. Luften var utomordentligt klar och jag inbillade mig långt i fjärran norrut öfver Pampan se en skymt af Sierra Caruntstans höga bärgskedjor. Pulperians ägare kunde franska. Man hade äfven sagt mig att största delen af pulperiornas värdar här voro af fransk-indiansk härkomst.

Värden — metizen — var mycket förbindlig, lät mig rida in på gården, afsadla hästen, som jag anhöll få till natten placera i ett lider fyldt med illa luktande hudar — detta af rädsla för att man skulle stjäla djuret, hvilket längre inne i vildmarken lättare inträffar.

Själf fick jag ett drägligt rum. Rummet var inuti kalkrappadt, hade fyra järnsängar, ett aflångt bord i midten och ett dussin stolar. En spegel med en stor ram af svart poleradt trä, uti hvilken ram fysionomin framstack skönjbarare än i självfva spegelglaset, som af tid och fukt illa åtgåtts. I en af väggarne var en lucka som ledde till köket. Köket hade en orimligt lång spisel af järn, utur hvilken en ryslig hetta utvecklades af den till bräddarne instoppade torkade fårgödseln.

Fårgödseln är det allmänna bränslet i dessa trälösa regioner. Den prepareras ute i fållan på ett särskildt sätt och hugges torkad i fyrkantiga stycken, en fot i diagonalen.

Framför spiseln sysslade en af de i kampen så ofta påträffade långa, karlavulna kvinnorna, från de Baskiska provinserna.

Jag inlät mig med henne i samspråk och berättade att jag redan sett flere af hennes landsmaninnor här på Pampan.

Min med henne inledda bekantskap visade sig sedermera hafva varit en räddning från — Herran vete.

Sedan jag begärt och genom väggluckan erhållit en portion „mâté“, insomnade jag nämligen på en af sängarne och vaknade icke förrän senare på natten vid ljudet af röster.

Ett ljussken lyste mig i ögonen. Högligen förundrad såg jag en af de fördömda ridkamraterna från sista leguan i går med en lykta i handen och rökande en pappersciganett sitta på en stol, medan jag fann mig själf starkt bunden till händer och fötter. Det var kanske min lycka att jag ej vaknat vid procedyren, ty en medfödd oppositionsanda hade väl kunnat föranleda farliga trakasserier med bofvarne. Naturligtvis trodde jag det var meningen råna mig.

Efter ett ögonblicks betänkande gaf jag till ett utrop. Karlen med lyktan försvann strax genom dörren, och kort därpå inkommo tre män som „sans soucis och sans cérémonie“ grepo fatt i min magra lekamen och buro mig ut på gården.

„Lykt-gubben“ gick förut och så bar det af ett stycke ut på kampen, hvarest man nedlade mig i en djup grop.

En och annan puff tydde på att jag icke just hade att göra med gentlemän. Min oro växte värkligen, sedan karlarne sakta fnissande aflägsnat sig. De hade ju sina stora bredbladiga knifvar, eller skulle de drifva grymheten så långt att lefvande begrafva mig. . .

Jag begynte allvarsamt öfvertänka, hvart idéer kunna föra folk och i hvilka belägenheter principer kunna försätta en — Gud bevare, om de äro orätta på köpet. — — Under den halfva timme jag låg i gropen tänkte jag ganska skarpt öfver de mångfaldiga äfventyr resor kunna medföra.

I studiet af det mänskliga lifvets elände var det värkligen „magistergraden" jag nu promoverades till. I „Gropen" i Helsingfors har man det gemytligare för ögonblikket — rann mig bland annat i sinnet. Man kunde i sanning kalla situationen: löjligt allvarsam.

Ändtligen hörde jag steg och då månen emellertid börjat lysa urskilde jag att det var den baskiska köksan som visade sig uppe vid gropkanten.

— „Monsieur" — sade hon. — „Den gemena karlhopen sofver och man har bedt mig titta efter er — men jag skall hjälpa er bort, jag. — Det är skam att behandla en främling på det här viset, en människa som ej gjort någon för när." —

— „Men hvarför har man satt mig hit?" mumlar jag.

— „De mördade häromdagen en karl på krogen, och nu vilja de då tjänstemannen anländer utpeka er som mördaren."

— „Mjuka tjänare" — tänkte jag — och påminde mig den i närheten stående gamla rönnens öfver gropen framskjutande grenar, kvinnan lutade sig ned och afskar med stor möda repet som fängslat mina ben, nästa ögonblick stod jag upprätt och fick äfven händerna fria.

„Men hvad skall jag nu göra — ni goda människa?" — Jag tackade henne hjärtligt, trykte hennes händer och kyste henne utan att skämmas på pannan. „Och huru skall jag kunna betala min skuld till er?"

— „Tyst, icke så högt" — yttrade käringen. —

„Ni måste genast packa er af, och hvad betalning vidkommer så är jag visst bara en fattig enka men kan

väl hjälpa en främling från rackares händer utan att fordra någon ersättning.

En tjänst ber jag eder om — innan ni reser sätter ni mig på en stol i köket. Därefter får ni vara god binda för min mun med er stora sadelduk samt mina händer med någon af de här repstumparna. — Ni förstår mig väl?"

Jag förstod mer än väl — men hvad var att göra — ingen tid att förlora.

Såsnart jag med hennes bistånd samlat mitt pick och pack, sadlat „Marikita" och var färdig att „bättre fly än illa fäkta" — skred jag således till den oridderliga handlingen och band kvinnan som kanske räddat mitt lif vid — köksbordet. Under hennes ögon stack jag dock $^3/_4$ delar af mitt lösa kapital eller 10 nationaler i en gammal tékopp på en hylla öfver bordet.

Försiktigt smög jag ut från gården, kastade mig på min präktiga „Marikita", hvilken i samma ögonblick man satte sig på dess rygg föll in i det häftigaste galopp. Jag aflossade några pistolskott, så förväget det än var, för att ej behöfva tänka mig den gamla, goda kvinnan altför länge i sin tvungna position.

Detta äfventyr hade emellertid stadgat mitt beslut att lämna sjön Urre Lauqueh och Patagonien åt deras öde.

Utan all uppmuntran och med koleran i perspektiv kan en familjefar vika äfven för mindre. Kommenderade därför till mig själf: bort med alla griller och marsch raka vägen hem igen!

Jag riktade därför med tillhjälp af den graderade kompassen färden norrut mot den väg, som öfver Carunstanbärgen leder från Fort Argentino öfver Fort Puan till sjön Karhué.

Därifrån tänkte jag begagna mig af något pass i kedjan för att på andra sidan fortsätta färden mot järnvägslinjen från Bahia Blanka.

Jag färdades i riktning af genomskärningspunkten af 61° longitud från Paris och 37° 40′ sydlig latitud.

Jag vill ej närmare skildra dessa dagars hetsridt. Vill icke tala om mig själf, men på slättmarken fick „Marikita“ sträcka ut för att under åtskilliga timmar ibland bärgsklyftor, kisel, kalkstenar och hvassa skifferflisor få sina hofvar ömma och sedan igen sträcka ut, utan återvändo.

En natt råkade vi in midt i en skara nog argsinta svarta långhåriga svin, dem jag i dunklet ridit öfver och hvilkas blod råkat i svallning.

Jag skulle varit illa däran — var isynnerhet rädd att de med långa betar försedda galtarna, som fnyste på alla sidor, skulle skada hästens ben — samt tänkte redan använda revolvern, om icke lyckligtvis i detsamma en fryntlig, ovanligt korpulent gaucho stött ihop med mig och hjälpt mig ur dilemman.

Han bearbetade svinen till höger och vänster med sin lasso så grundligt att vi slutligen fingo vägen fri.

Gauchon sennor José medtog på sadelknappen en större gris, den han slagit ihjäl med skaftet på sin ridpiske.

Ännu engång måste jag beundra dessa gauchor när de äro till häst. Jag, mager och vig, som trott mig från ungdomen hjälplig ryttare, en af de oförvägnaste näst vår ryktbara ryttmästare E. v. W., kom ingen hvart emot denna ganska feta sennor Jose. S:r J. underrättade mig — — han talade franska lika bra som jag spanska och kanske litet bättre ändå — att han var höfvitsman för boskap och mark på det ställe vi befunno oss. Det var: förvaltare för ett distrikt af en stor estancia, tillhörig den rika hidalgofamiljen V—t i Buenos Aires.

Denna estancia, sade gauchon, hade införskrifvit rashästar och tjurar från Europa, för hvilka betalats från 10 till 20 tusen francs stycket. Regeringen lär på något sätt uppmuntra införseln at rasafvelsdjur. På hans rancho

(torp) funnos bland annat 2:ne stora normandiska arbetshingstar.

Vid ankomsten till den gästvänlige och jovialiske mannens hem fann jag att husbonden för de två „normanderna“ uppbygt ett bättre hus än för sin trogne José! Sådan är världens gång!

Månen belyste slutet af vår väg som delvis gick öfver en sumpig näjd. — Det var redan på andra sidan Pillahuinco höjderna.

Jag observerade ett näste af sumpbäfvrar — myopotamus. — S:r J. lade märke till platsen; skulle någon dag söka fånga några. — Också några ormar slingrade sig i vår väg, och min kamrat snärtade skickligt till dem med lasson, så att de blefvo liggande på ett ställe, krumbuktande och hväsande. En kolossal fågel satt på toppen af en enslig hängpil.

På „ranchon“ välkomnades vi af värdens dotter, — en vacker fyllig mörk kvinna — och af hustrun till en hans arbetare. Mannen var för tillfället någonstädes ute på kampen. Hans, S:r Josés, hustru hade nyligen dött i en lungåkomma — lunginflammation? — hvilket föranledde den humoristiske mannen till en vemodig betraktelse. Man hade nedstuckit en „azodado“ eller en i hvardera ändan tillspetsad järnstör jämte häfstång uti marken och på densamma spetsat den från sitt innanmäte befriade grisen, med hull och hår. En eld af fårgödsel och några stickor uppgjordes omkring den på azodadon spetsade grisen, hvilken snart omhvärfdes af flammor och i ett nu visade sig som en ypperlig och mör stek. Hela personalen satte sig i stugan omkring spisen på hvad man hade till hands, en trefot, en sadel, någon kista. Med spis menas här högen af brinnande fårgödsel, medan skorstenen utgjordes af ett mindre hål i taket igenom hvilket stjärnor tindra. Ett nytt ämne till grubbel för våra kära fennomaner, om icke möjligtvis rökpörtet

härifrån leder sitt ursprung. Hvar och en framtog sin bredbladiga knif, skar sig en bit ur grisen och lät sig väl smaka. Det var nu sennor José uttrykte sig beklagande öfver att hans döda hustru icke fick vara med om kalaset.

Vanliga födan är får — oxe — och häst.

Det soltorkade köttet ätes på ett annat sätt. Man virar det kring en käpp likt ett rep, sedan tager man en ända i munnen — vrider käppen och tuggar, tuggar och tuggar, vrider och vrider.

Efter måltiden sjöng värdens dotter en stump vid ett slags zittra. I allmänhet befann jag mig helt bra igen efter den obehagliga natten hos metizen.

Jag promenerade en stund ute och såg efter Marikita, som afbetade gräset af alla krafter, liksom anade det henne att följande dag kräfde en större kraftansträngning.

Häpnadsväckande föreföll mig äfven nu den ofantliga mängden af eldflugor; hela Pampan och luften till en viss höjd var liksom uppfyld af större och mindre eldgnistor.

Grodorna hördes äfven kväka, det är dock icke något kväkande utan låter som en hornskramla.

Min värd proponerade mig att resa in till estancian, och då jag gärna ville se en „herrgård ute på Pampan" emottog jag tacksamt tillbudet.

Vi hade dock en 5 à 6 timmars ridt framför oss.

Efter att om morgonen hafva undfägnats med mâté och några torra „galetas" — runda skorpor af stenars hårdhet — och jag å min sida bjudit på „en konjak", begåfvo vi oss ergo i väg.

Ehuru gauchorna äro lata jordarbetare äro de icke därför opraktiska. Våra landtmän skulle hafva mycket att lära af dem t. ex. i alt hvad till „husfågelsafvel" hör. Min vän José hade kalkoner, fasaner, höns och ankor af olika raser, som ungar fångade rapphöns och tillochmed en pösande påfågel, att icke tala om de i en stor bur

gödda „papegojorna“. Dessa senare hämtas från de norra provinserna.

En annan observation gjorde jag äfven, den nämligen att gauchokvinnor — liksom negresser — liksom kvinnor i allmänhet — dock mer' än de flesta af sitt släkte — äro ytterst svaga för „glitter, bjäfs och band“. —

Med mycken bedröfvelse sade mig äfven S:r Josés dotter, att hon nog så gärna skulle vilja köpa tvål och kam m. m. dylikt — men att det var för dyrt att enkom därför fara till den aflägsna „Almazén“.

Jag öfverlämnade naturligtvis till henne „i alla finländske caballeras namn“ — min kam och min tvål; — och jag tror att mången skulle afundats mig de tacksamma, strålande ögonkast, som vankades för artigheten.

Hvilket lysande fält för „laukkuryssar!“ Äfven „vandrande judar“ skulle väl rosa marknaden — men kanske lättare bli ihjälslagna af det okruserliga folket, som genast vill pruta ned hälften.

Under vår galoppad till estancian längs en af några hjulspår bestående väg sprungo fem stycken strutsungar af kalkoners storlek pipande framför oss. S:r J:é försökte få fatt dem och hade redan lasson färdig till kastning svängande öfver hufvudet, då strutsungdomen kilade undan i ett vidsträkt tistelsnår — orsaken till många förargelser här i landet.

Man färdas mycket lättare på en väg af några hjulspår nedtrampad än öfver en alldeles obanad pampa. Det ofta höga gräset hindrar icke farten och man har en något vidare synkrets till disposition, hvilket afböjer faran af att hals öfver hufvud med „bäcklarne i vädret“ få aflägga visit i ett biskatscha-hål.

Under min färd på Pampas var gräset emellertid öfveralt jämförelsevis kortare. Det är norrut i de varmare distrikten där det når en stor höjd, högre än ryttarens på

hästen. Boskapen kan då naturligtvis afbeta blott de färskaste skotten.

Emellanåt tänder man äfven eld på gräset, såsom jag sett det göras på Dacotas prärier i Nordamerika.

Efter en kort konversation med sin „torpare" kom Don E. V—t, sonen — ty fadren vistas sällan här, — mycket älskvärdt och skakade hand med mig.

— „Vous êtes un homme du monde", sade han i en förbindlig ton: „Soyez bienvenu". — Jag tog af hatten med en viss högtidlighet och hoppade af hästen. Min vänlige kamrat José tog afsked och jag bjöds af Don E. upp till karaktärsbyggnaden. Denna familj hade jag händelsevis hört omtalas som en af de förmögnare i landet. Den härstammade från en gammal spansk adel, och stamfadren hade hitkommit redan under Filips dagar. Desto större förundran väkte det hos mig att se den flärdlöshet och enkelhet, med hvilken såväl boningshus som bohag voro inrättade. Några porträtt af gamla förfäder med pipskägg, pansarskjorta och styfva kragar blickade ned på sin fina, men spenslige och som det föreföll något förvekligade och blaserade ättling. Tapeterna hade remnat och det hvitlimmade taket hade stora fläckar efter regnvatten, som läkt igenom. Fruntimrens budoarer voro visserligen något luxuösare, och matsalen var ganska hemtreflig med sin kamin, sina mjuka, längs väggarne löpande divaner, emedan nästan hela rummet fyldes af den stora ellipsformade bordsskifvan, som var öfvertäkt med en skinande duk af hvitt siden — dock ej ombytt sedan — en vecka.

Möjligt är att då familjen så sällan vistas å stället remontsumman ej varit för högt tilltagen.

För estancias ogifta gauchor var ett vidlyftigt lider uppfördt, med en praktisk rund järnugn midt i rummet — skorstenens tjänst gjordes äfven här af ett rökhål. Spanmålsbodarna voro jämförelsevis solida, af hårgjorda nog

underhaltiga tegel, i hvilka någon lera ej förekommer. Till sitt yttre utseende äro de bruna, med ena sidan jämn, den andra skroflig. Af ungefär lika längd med våra äro de dubbelt tunnare.

Så galet det än låter borde tegelaffärer kunna bära sig — som „barlast“ vid tillfälle.

Annars stod herrgårdens jordbruk på den lägsta möjliga ståndpunkt. Det vida största antalet estancior idkar alls icke jordbruk eller mejerirörelse, de äro uteslutande boskapshandlande.

Så märkvärdigt äfven detta låter borde smörexporten hit bära sig — och icke endast som barlast.

Vännen O. P* — den f. d. svenske maskinisten — stod som „ren jordbrukare“ vida öfver någon „estanciero“ i hela republiken.

Men äfven denna estancia hade arrendatorer, mest fransmän, som voro idoga jordarbetare.

Don E* sade mig att hans faders estancia räknade 6 à 7,000 hästar, — utom de dyra rasdjuren ett tiotal — vidare 120,000 får och 18 till 20,000 nötkreatur. Svin dessutom.

Det anmärkningsvärdaste på estancian var den utomordentligt vackra parken, uti hvilken växte de mest olika träslag, hvilka blifvit planterade af farfadrens far, hvarför somliga trän hade en vördnadsvärd ålder och aktningsbjudande dimensioner. Denna estancia tedde sig äfven ståtligt, där den låg midt i den ofantliga gräsöknen.

För närvarande hafva dock nästan alla estancias och tillochmed arrendatorer mer eller mindre vidsträkta planteringar af trän och buskar.

Utsikten från verandan var ej häller så oäfven, då några upphöjningar och en liten flod, som utmynnade i ett blånande träsk, förhöjde Pampans olika färgskiftningar.

Länge och väl sutto Don E* och jag samtalande vid en flaska vin om förhållanden i Argentinien — och äfven om sådana i „Vårt land“.

Jag beräknade att han väl var den tusende främlingen af bättre stånd och bildning, den jag under mina resor så vidlyftigt och så objektivt som möjligt utbredt mig för — öfver Finland, och jag kan försäkra det är inte det lättaste här i världen skildra „våra“ förhållanden, och sedan på olika språk i olika länder.

Då jag åter steg till häst för att begifva mig af, hade jag ett äfventyr med en arg Durham tjur, som i dag första gången utsläptes och bölande och skrapande upp marken med klöfvarne icke ville begifva sig af till den flock af kor, som blifvit hemkörda från slätten för att få honom med sig.

Under det Don E* och jag skakade handen till afsked, rände besten mot en flock skrattande gauchor, som skingrades åt alla håll, därpå gjorde han helt om och kom pilsnabt emot oss. Don E* klängde sig upp på verandan och skrek åt mig „allez! allez!“ — Jag gaf „Marikita“ ett piskrapp och man kan tänka sig denna anblick: först jag på den frustande Marikitas rygg, sedan den ilsket bölande och fnysande tjuren; därefter en flock råmande kor med svansarne i vädret, slutligen några ridande gauchor svängande sina lassos, och allra sist ursinnigt skällande vindthundar

---

Den franska kolonin låg fjärran bakom mig, i dag hoppas jag få sikte på den första rysk-tyska mennonitkolonin Niévâs. Näjden begynte åter vara mera bebodd. Då och då bildade popplar, pilar och det lätt groende eucalyptus — samma trä som i Afrika numera planteras vid Kongostatens stationer emot febern — allèer på hvardera sidan om vägen, så att man nästan hade skydd för solens strålar.

Nyligen slagna ängar — för städernas behof, ty på pampan har man gräs året om — susande majsåkrar, mog-

nande hvete och kornfält samt äfven tobaksplanteringar uppfångades af ögat.

Det var mycket hett och då vi passerade en af regn uppsväld bäck, lade sig till min bestörtning Marikita plötsligt på magen, förnöjsamt flåsande vid den svalka som det rinnande vattnet förorsakade.

Mig bekom detta oförmodade bad icke rätt väl, då jag vrickade foten och dessutom blef alldeles nedsmutsad.

Men den som går i leken får tåla den. Efter några duktiga piskrapp kommo vi åter i väg och uppnådde snart därpå en hel karavan af lin och ull-foror hvilka gjort halt för middagshettan.

„Under" en sådan väldig kärra gjorde jag försöket, att själf sittande under bottnen uthänga i solbaddet de våta klädespersedlarne.

Efter ½ timmes dröjsmål kunde jag fortsätta ridten.

En stor väg, det vill säga ett ställe af Pampan, där ständig körning med hjuldon förtagit gräset all lust att frodas, löpte än spikrak, likt en väldig brun matta utlagd på ett väl bonadt golf, än gick den i zig-zag omkring inhägnade åkerfält eller stora vattengölar — men hela tiden hade man vägen i ögonen, en oöfverskådlig sträcka.

Vid solens nedgång passerade jag förbi en pulperia, hvarifrån flere stora vägar ledde åt olika håll och där en hel mängd åkdon af olika slag jämte tjudrade ridhästar häntydde på en stor rörelse. Sittande på hästryggen drack jag utanför bodens yttre gallervärk ett par skålar mâté.

Mâtéet hvilket beredes af bladen efter en växt — yerba — som blott anträffas i de varma trakterna på norra sidan af 30° s. lat. transporteras hit jämte andra produkter, såsom tropiska frukter o. s. v., uti samma med jättehöga ravendukskurar öfvertäkta stora kärror, hvilka sedan användas till export af varor härifrån, förnämligast lin och ull.

Mâtéet inpackas i om stora uppblåsta dynvar påminnande, af ogarfvade späda kalfvars skinn ihopsydda säkkar, hvilka innan mâtéet inlägges dränkas i något slags ämne eller öfverstrykas därmed, hvilket gör dem stenhårda och vattentäta. Mycket tunga äro balarna äfven. Mâtéet är mycket fint pulveriseradt och liknar närmast — snus. Hvarifrån de strån och stickor härleda sig, man ser i gauchornas pannor, vet jag ej, såvida de ej äro en tillsats af någon sämre vara à la vår „cikorie". Mâtéet är så starkt att man sedan en skål blifvit utdrucken med den ofta smakfullt ciselerade sugskeden kan påspäda vatten i oändlighet. Dryckens smak är bitter men läskande, och då man vant sig vid den äfven angenäm för gommen.

Solens skifva berörde just synlinjens rand då jag .... men vi hafva så ofta talat om sol och måne att vi anse oss tvungna utsäga att detta ingalunda härrört af en önskan att i vår nyktra och praktiska tid narra folk i en poetisk sinnesstämning. Herran skall veta att år för år poeternas antal minskas, medan t. ex. korfmakarnes ökas, likasom antalet af — förlåten uttrycket — andefattiga kritici med utpräglad håg för skiljetecknen i stället för det som står att läsas mellan raderna. Ledsamt nog gå nuförtiden de grannaste illusionerna i kvaf, medan det mera lumpna och lättare användbara träder fram och visar sig likt en segersäll hjälte för en gapande hop ..... altnog solens skifva berörde horisonten och dess sneda strålar alstrade underbara ljuseffekter.

Icke underligt att man vid anblicken af detta skådespel förstår att sjömän och slätters befolkningar — araber, gauchos och indianer — ägt en rikare fantasi och en större poetisk begåfning. De uppmärksamma lättare stjärnhimmeln än t. ex. de bland skyhöga, natursköna alper och fjäll boende schweizarne och norrmännen, hvilka måste pålägga sig en besvärlig bärgsvandring, innan de lyckas få sin synkrets vidgad.

Kanske det äfven är därför schweizare och norrmän äro så genompraktiska. Att kolonisterna på Far Wests prärier äro så ytterligt prosaiska synes gåtfullt.

Säkert är att man ensam på hafvet, — det må nu vara ett haf af vatten, sand eller gräs — jämförelsevis mycket mera kommer sig att observera effekterna af „värmets och ljusets", ja vårt mänskliga lifs urkällas solens och vår underliga bolagists, månens olika sätt att visa sina respektiva ljuseffekter, synnerligen deras på haf och stora slätter så praktfulla färgskiftningar öfver de vida ytor ögat här i en enda öfverblick kan omfatta.

Solnedgångarne ute på oceanen äro värkligen emellanåt så underbara att icke ens den rikaste fantasi förmår tänka sig dem, desto mindre en oöfvad penna naturtroget skildra dem.

En afton tror man sig vid horisonten hafva ett helt landskap af fruktansvärda vulkaner med långsamt rinnande glödgad lava, hvilken så småningom betäcker en leende bygd med skogar, kyrkspiror och glittrande floder.

En annan gång synes himlahvalfvet till ansenlig höjd skimra af städse i hvarandra uppgående mångdubbla regnbågar eller som uti instrument synliga ljusspektra af sol och stjärnor.

Ofta ser man molnen bilda hemlighetsfulla grupper, likt skuggor ur Ossians dikter eller andra sagovärldar. Dock bero dessa granna, tilltalande eller afskräckande hallucinationer endast af de olika tunga molns sakta rörelser, hvilka vanligtvis till aftonen i de soliga länderna och hafven lägra sig vid horisonten. En enkel förening af de mest olika dagrar skapa dessa gudasköna syner. Om någon gång synkretsen är fri från dunster, ser man åter denna strålande gloria, vi äro vana skåda målad öfver madonnans hufvud...... Solskifvan rörde altså lätt vid horisonten, då jag uppnådde toppen af den „pampavåg", på hvars motsatta sluttning den första rysk-tyska

mennonitbyn hade uppstått — också ett resultat af en af tidsandans bålda strömningar — den militära. Detta idoga folk har flytt för att icke uppoffra sin tro på bibelordet: „att den, som tager till svärd, skall med svärd förgås“. De äro kanske icke tillräckligt stoiker för att tänka sig att det ju i det hela taget är likgiltigt, på hvilket sätt man går sin jordiska förintelse till möte.

Emellertid där låg den fridfullt med sina glimrande tak af zinkplåt och sina hvita och röda tegelhus, ordnade alldeles efter principen för det vanliga ryska bysystemet. En liten flod slingrade sig bakom de yttersta husen i Niévâs och försvann sedan snart bland Pampans gräs.

Emellan böljande hvete, korn och hafrefält — hafren hade dessa kolonister medfört från Ryssland — löpa breda, svartbruna vägar förbi enstaka hvita ranchor och tegellador hän i riktning mot de vid horisonten bakom järnvägen uppstigande Tandil bärgen, som här med sina sista toppar skjuta ut i Pampaslätten. De ofta nämda eucalyptus och pilarter växa här öfveralt vid vägkanten.

Där borta ligger järnvägsstationen „Hinojo“ och den vid densamma befintliga mennonitkolonin af samma namn. Ännu hafva mennoniterna kolonier i San Jasinto och S:t Michel. Dessa mennoniter äro katoliker, hafva en kyrka i hvarje by med en gemensam pater.

Hvarje by har sin skola och sin magister, huru lärd må lämnas osagdt. Hela samhället har en af regeringen ur dess sköte uttagen s. k. alkald — motsvarande den ryske byäldste eller vår kommunalnämds ordförande. Sheriffen åter har särskilda instruktioner, enligt regeringens öfverenskommelse med kolonisterna.

Då jag såg tvänne mennoniter d. v. s. två män med utprägladt ryskt utseende gående längs en tvärväg, som ledde öfver en åker nedför den ganska branta flodsluttningen, påskyndade jag galoppet och upphann dem äfven i samma stund „mörkrets dystra slöja“ lade sig öfver Pam-

pan, mennonitbyn och den uttröttade okände främlingen samt hans „sprängkörda“ häst.

Här ute på prärin är slöjan dock ej fullt så dyster äfven om månen håller sig dold, ty de redan nämda eldflugorna svärma i miljoner på marken och tillochmed högt öfver ryttarens hufvud.

Jag inlät mig i samtal med mennoniterna — dels på tyska, dels på ryska — hvarvid kolonisterna tyktes bemöda sig att så ofta som möjligt inblanda spanska ord. Om något folk hänvisar på möjligheten af alla språks engång skeende amalgamering — på Volapük — så nog göra mennoniterna härstädes det.

Annars hafva de hedervärda fredsmänniskorna glömt mycket och lärt sig litet. Utan att mera ordentligt känna sitt modersmål — tyskan, hvilket de uppblanda med ryska ord och uttala nog säreget, förstå de ej häller riktigt ryskan, därjämte har numera en stark dosis spanska sentenser etc. tillkommit, så att deras språk i sin helhet väl kan tituleras som — rotvälska. Måtte det icke i vårt fädernesland komma därhän!

Vi sade „fädernesland“, detta ord torde för närvarande för samfundet i fråga vara en obegriplig sak. Då de härstamma från Schlesien eller Sachsen, flyttade de under Katarina II regering till Kamska och Saratowska guvernementen i Ryssland, hvarifrån de vid första ryktet om allmän värneplikt emigrerade hit. Deras ursprungliga afsikt var att begifva sig öfver till Förenta staterna, men argentinska regeringen erbjöd dem genom en agent i Hamburg halft oberoende och andra privilegier, hvarför de styrde kosan till La Plata regionen. En del vistades en tid i Brasilien, hvars klimat dock snart dref dem ut och kom dem att alla samlas här på den hälsosamma Pampas.

De äro efter alla dessa äfventyr blefna fullständiga kosmopoliter och föreföllo vara det ännu. Geschäftet fram-

för alt, medan orden fädernesland och patriotism på dem utöfva just ingen invärkan. På senaste tid hafva dock några af deras eldiga ungdomar, dem argentinska regeringen undfägnat med „kakor af staten", påbörjat ett slags agitation för att bringa sina fäder till att proklamera sig som argentiner.

I förbigående må nämnas att La Platas regering är en mycket liberal sådan. Den gamla engelsk-gaelisk-vikinga kolonin vid Golfo Nuevo har tils dato bibehållit sina ursprungliga plägseder, språk m. m.

Inlärandet af spanskan försiggår frivilligt i anledning af detta språks renhet, lätta uttal och andra företräden.

Kastar man här en tanke öfver till det fria Nordamerika, där engelskan af befallande, praktiska skäl dominerar, men äfven öfriga språk hafva sin fria talan, faller man ovilkorligen i förvåning öfver de unge amerikanske nevöernes, oafsedt deras ännu ej fullbordade uppfostran, så mycket vidare synkrets, bland annat uti språkfrågor, i bredd med den troligen af ålderdomssvaghet, dag som är, så fanatiska svärmor Europa.

Hvilken gåta är icke tillvarans orättvisa beskaffenhet för hvarje nutidens rättänkande, bildade människa. Men man träffar ej städse på den Herkules, som förmår rengöra Augias stall, hvarför som den enda trösten kvarstår hoppet om andra förbättrade existensformer, låt vara under andra betingelser och på andra världar.

I allmänhet voro mennoniterna nöjda med sin lott. „Vi hafva undsluppit stränga vintrar, massor af snö, skatter, vargar och tschinovnikar" uttrykte de sig.

Emellertid, vår promenad lyktas och vi gå redan förbi de första husen i kolonin Niévâs. Från fönstren på de af skiffer, kalksten och röd klibbig mylla uppförda husen lyste ljuset från små lampor med hvita kupor. Ett mildt skimmer reflekteras mot de hvitrappade väggarne på den motsatta sidan af den trånga, i rysk stil gående

bygatan och frammanar skuggbilder af en ryttare och tvänne vandrare. Vi gå förbi en öppen plats där några större upplysta byggnader utpekas som kyrka och skolhus. I nästa ögonblick begynna den lilla kyrkans klockor att pingla och toner af sång och orgel tyda uppå att mennonitbyarnes „pater“ nyss anländt från storbyn Hinojo för att hålla vespern. Det låg något högtidligt öfver den lilla byn på den ändlösa Pampas.

Vid den' lilla flodens strand lyste eldar, och stjärnorna tindrade klart. Luften var ljum och god. En stor hop folk gick ur kyrkan, stilla, utan sorl eller prat. Följande med strömmen kom jag till ett i proportion starkt eklläreradt långt hus, tillhörande byns landthandlande och restauratör.

Någorlunda vänligt emottagen satte jag mig på en bänk i butiken och blickade på raden af folk som syntes otåligt vänta på begärda varor. Om en stund insteg landthandlarens hustru, en af de kraftfullaste kvinnor jag sett, samt inbar en „tuya“ dekorerad till julgran, som placerades på disken. Mängden korsade sig. — Mennoniterna voro katoliker. — Jag åter grep efter min svensk-finska almanacka i bröstfickan. Riktigt. — Julhälgen stundade.

Landthandlanden i Niévâs var en duktig karl, och kunde på honom tillämpas skriftens ord om att människan bör föröka sig.

Malthusian var han då icke, ty med sin bastanta hustru hade han under ett femtonårigt äktenskap — sexton barn.

I aflägsna kolonier äro barn visserligen ett kapital, och som paret i fråga ännu ej fylt 35 år, hinner deras rikedom antagligen betydligt förkofras därborta.

Landthandlanden och en viss S****:ter, den senare en mångberest fiffikus och tusen konsters man, hade bägge varit i Brasilien, S****:ter därefter äfven i Chili.

Mycket godt berättar man här i landet om Chili, och S****:ter befästade den goda tanken om denna stat. Gamle S. S* i Tandil hade äfven gifvit Chili åtskilliga „mentions honorables".

Chilis regering „puffar" mindre än den argentinska, men är desto mer att förlita sig uppå. „Onda ting stöter man på öfveralt", yttrade sig S****:ter, men för anglosaxer, germaner, skandinaver och nordeuropeer i allmänhet har Chilis torra, rena luft ett välgörande inflytande. Dess natur är skön och storartad. Torkan besegras med vattenledningar, som skickligt ledas från floder och sjöar på Andernas sluttningar eller ur borrade brunnar. Regeringen och de högre kretsarne äro jämförelsevis kraftfulla och rättvisa samt ovanligt arbetsamma och energiska för sydliga luftstreck.

Liksom i de andra sydamerikanska staterna hafva de gamla aristokratiska familjerna makten, men det är de i andra stater förekommande fördärfvade emigrantlycksökarne Chili jämförelsevis är fri ifrån. Främlingar bemötas öfver höfvan väl om de äro ärligt, arbetsamt folk. Sedan länge finnas blomstrande tyska och engelska kolonier samt skandinaviske affärsmän.

Följande dag bar det vidare i kort galopp utmed den dammande landsvägen till Hinojo. Det var hett i solskenet och vi voro ganska illa däran, såväl hästen som jag Djuret hade varit vid bästa hull då vi begynte stormmarschen, nu skulle äfven den hungrigaste indian försmått taga sin „lunch" af kräkets skinn och ben. Om mig själf kan jag värkligen säga att jag åtskilliga veckor slitit mera hund än hvilken eskimås prisse som hälst. „De döde rida fort" skref Schiller, fort hade jag ridit och mera död än lefvande kände jag mig.

Den som tagit Hin i båten måste äfven ro honom öfver; ej häller lär det vara sista gången man har „mörksens majestät" ombord. . . . .

Vägen glänser i solen som gäddrag i vattnet, och dammet hvirflar omkring oss.

De äro sannerligen dammets regioner, dessa. Minsta vindfläkt upprör värkliga moln af dam som täpper mun, öron, näsa och bländar ögonen.

Några mennonitkvinnor, iklädda rysk nationalkostym, spansk mantilj och — med solfjädrar, blicka förvånade efter de förbikilande två och fyrbenta skuggorna.

Middagstiden under en hetta på ungefär 40 ° C. anlände jag till Hinojo. I Hinojo tyckes en liflig värksamhet vara rådande, ty blicken mötes allestädes af till hälfen uppförda stenhus, hvilka tyckas efterträda de forna jordkojorna.

Då jag hade ett slags rekommendation till patern, fader S*, så red jag långsamt genom en af trän skuggad gata i riktning af en kyrkspira, som reste sig midt i den lilla staden. Red därunder förbi den „gamla“ kyrkan, hvilken jag igenkände på korset och några grant målade hälgonbilder af trä. Liksom flere äldre byggnader var denna uppförd af skiffer och kalkstenar ur Tandilbärgen, utan tecken till murbruk. Taket var af halm och visade hvilka svårigheter det är i Pampan att „få tak öfver hufvudet“.

Jag anlände till kyrkan, som omgifven af träställningar skulle sett helt prydlig ut — såvida den ej tydligt nog lutat åt ena sidan, utom att andra långväggen dessutom måtte varit någon aln för kort. En häftig dispyt försiggick som bäst emellan fyra personer högt uppe på „tinnarna af templet“. Som jag sedermera erfor gälde det just nybyggnadens nog ojämt fördelade proportioner.

Jag steg af hästen och blickade uppåt, där ordväxlingen emellan de fyra Hinojo herrarna fortgick med oförminskad styrka, tils ett hotande åskväder, som hvilat öfver Tandilbärgens yttersta höjder, nära till byn plötsligt bröt lös och under ett hiskligt dundrande urladdades öf-

ver byn. Inom några ögonblick var luften förmörkad och „Pamperan“ utgöt sig med sedvanligt raseri, hvilket visserligen ej räkte altför länge. Hällregnet genomblötte dock grundligt de från tornspiran hastigt nedstigande Hinojo notabiliteterna, hvilka i brådskan emellertid ej uppmärksammat en trång passage, hvarest dessutom stora spikar stucko fram ur plankan och i ett nu fångade patern och alkalden, en äldre man med en viktig uppsyn. Då deras trätobröder, regeringens ombud, en arkitekt, och den fjärde, antagligen byggmästaren, längesedan hunnit till sina tjäll, tog jag tillfället i akt och klef upp, ehuru själf alldeles våt, samt befriade först patern och sedan alkalden ur deras obehagliga läge, som tvungit dem förhålla sig stilla, så kär deras söndagsdräkt var dem.

Patern, en lång man med glasögon och jesuiternes skarpa, intelligenta blick, tackade mig ärligt och bad mig om en timme besöka honom. Alkalden däremot tog mig till min häpnad afsides, yttrande med ena handen på bröstet och med den andras pekfinger mot höjden: „Titulus månde ej veta att det är jag, som är N:o 1 här i mennonitkolonierna. Patern har på långt när ej så mycket att skaffa med regeringen och järnvägsstationschefen som jag. Det var min rock, ni först borde hafva befriat från spiken!“ Ad notam! Han vände sig om och aflägsnade sig utan att bevärdiga min ringa person med så mycket som en nådig nick. Otack är världens lön tänkte jag, men mådde därför ej bättre, ty de kringstående mennoniterna, som hört den mig tilldelade skrapan, ville icke ingå närmare bekantskap, hvarför jag fick söka en lång stund, innan jag fann logis för natten.

Pater S. emottog mig vänligt men med en viss reservation. Och hvad kan också en ett tiotusental engelska mil från sin fädernebygd befintlig främling äga för pretensioner!

Patern var emellertid nog artig upplysa en påhängsen och enträgen frågare om ett och hvarje som angår kolonier och utvandringar till detta land. Han uppfylde dessutom min begäran om ett intyg öfver min härvara. Sådana intyg har jag haft sed vid olika tillfällen och på olika ställen i världen anhålla om. De utgöra ett slags minne af alt hvad man lidit, försakat och slitit, visserligen ej i ens eget fädernesland, men i främmande aflägsna bygder, och sedan som sanningsvittnen.....

Mennonitsamhället i Olavaria har inrättat sig efter ryskt mönster — som möjligtvis är det klokaste. I jämförelse med de skandinaviska i Tandil och T*:qvists, den franska i Piqué och de af olika nationer skapade omkring Santa Fé torde dock Olavaria ännu hafva mycket att tänka på.

Dessa mennoniter, med all aktning för deras energi och arbetsamhet, förefölllo mig i „androm styckjom", icke minst i „dryckjom", betydligt mera genomträngda af ryssarnes sämre än af tyskarnes bättre egenskaper. Med tysk oginhet mot åtminstone främlingar förena de vissa icke fullt angenäma drag ur den ryska bondens karaktär, isynnerhet vore de i behof af grundlig „omtvålningsceremoni".

Att i det rika landet, med goda resurser isynnerhet vid detta laget, då de redan vistats ett tjog af år på stället — framföralt älska den föga tilltalande rätten „Schtinkkäse" är sannerligen förvånande. Men hvar och en har frihet att följa sin smak.

Hvar och en må vandra sitt lif på sitt sätt — själen flyger nog en dag hän, medan af kroppen malas benmjöl. . . .

Ett egendomligt intryck gjorde på mig de af mennoniterna begagnade fyrhjuliga kärrorna och seltygen efter rysk modell. Hvilken tjusande syn för herrar panslavister — och dem bland våra gubbar som känna sig stöpta uti

samma form, den originella medlemmen af ridderskapet och adeln ej att förglömma.

Med en sorgsen blick skildes jag följande afton från Marikita och begaf mig till fots bärande på mig alt hvad jag ägde till den nog aflägse liggande stationen. „Terru-Terru“ fåglarne skreko sig onödigtvis hesa vid min hastiga frammarsch, huggorm liknande reptiler tvungo mig på några ställen till „halt och batalj;“ ett par djäfvulshorn — frukten från en ört — fastnade utan föregående anmälan uti min utnötta kamelhårsjacka, och då nu äfven mörkret inbröt och jag i fjärran upptäkte tågets lanterna, hörde bruset af de hastigt rullande hjulen och slutligen hvisselsignalen, så fjäskade jag så tillvägs att jag hufvudstupa föll ned i en stor sankig vattenputt som sträkte sig utmed järnvägsvallen. Jag uppnådde perrongen i sista laget, nästan på vippen att blifva förvägrad biljett på grund af min ruskiga uppsyn och figur, uti hvilken man misstänkte kolerans härjningar.

Ännu en tripp till trakten af Santa-Fe efter äfventyren på Pampas och sedan åter hem. Förbi skola skymta minnen från höger och vänster. Bekanta från forna tider skulle nicka ända från Red-Riwers och Bosforens stränder, om de blott kunde skönja den rullande skutan ute på Ocean.

Januari 1887.

VIII.

Hvarjehanda notiser och nyheter från La Plata staterna.

Slaktandet i och utom „Saladeros“.

Ehuru Australien är rikast på får samt äfven Kaplandet, likt för öfrigt hela Afrika, icke häller lider brist på nöt och djur af alla slag — torde man emellertid med skäl kunna påstå att Argentinien är den stat där budgeten och kursnoteringen hvilar på „oxarnas“ nackar, utan att därför förneka det en del af bördan visserligen äfven tynger på hästars, fårs och svins.

Från den höjd man innehar då man sitter på en medelstor häst kan blicken öfverfara en yta af 5 kilometers radie, men hvarthän man än låter blicken irra öfver den vida Pampan, skall man nästan utan afbrott iakttaga ofantliga hjordar af boskap, antingen sammanträngda i stora flockar — hästar, får och svin, — eller spridda i formliga jägarekeder — nötkreatur.

Hundradetal skepp gå årligen till Europa med fruset kött, talg, hudar och en stor massa ull. Den argentinska ullen är icke tvättad, ej häller så fin som den australiska, men betingar sig äfven ett billigare pris. Det är säreget

att företagsamme män — om sådana alls finnas i vårt land — där „silakkan", som innehåller föga af för hjärnan behöflig fosfor, är allmänt födoämne och där bonden sannerligen sällan har en „höna i kitteln", där „kött geschäft" borde löna sig, som mycket annat ännu, att företagsamheten, säga vi, icke tagit ihop med annat än verop öfver ryska tullar på: fruset kött — kanhända?

Ehuru köttet också i Argentinien har sitt pris, sjunker detta dock vid „en gros" affärer till ett minimum. Man bör dock känna till affären — ty „den" är en narr som låter narra sig.

Emellertid gifvas aktningsvärda affärsmän i Argentinien för hvilkas förbindelser man kan hysa fullt förtroende.

Om man försättes i häpnad öfver expedierandet af svin vid slakterierna i Chikago, så förefaller slaktandet af hästar och oxar i Laplata såsom något ännu grandiosare. Det beror för resten uppå hvad man egentligen har för begrepp om ordet „storartad" för ett i stort omfång företaget slaktande — väl icke af människor — men af hästar, får, nötkreatur och svin.

Vid det stora hästslakteriet i „S:t Nicolas", som ligger vid Parana floden emellan Buenos Aires och Rosario, köras dagligen tusental af de arma djuren i en stor inhägnad, hvarest de darrande i alla lemmar med spetsade öron uppmärksamt rikta de kloka ögonen på den lasson svängande „peonen".

En järn-spårväg leder från en uti inhägnaden upprest „galge" till det inre af slakteribyggnaderna. I galgens tvärbjälke är ett blockvärk eller blott en vanlig ring fästad. Så snart lasson faller om djurets hals släpas det till galgen och blir i en handvändning och halfstrypt upphissadt. En uppe posterande karl klubbar nu djuret, som i detsamma bedöfvadt nedfaller på den nedanför befintliga vagnen, hvilken omedelbart rullar in i det bredvid stående huset, där hästen, efter det huden afdragits, i ett nu upp-

skäres och styckas. Hudarne föras till torkhuset, köttet i kokhusets kittlar för talgens utdragning, och endast hela bärg af hvitnade ben och hufvudskålar vittna följande dag om den lifliga, gnäggande hop på några tusental som ännu den föregående under ystra skutt ilat fria på Pampas. Vi hafva sett två hästar affärdade och styckade på fem minuter af en och samma personal. —

I det inre af landet, där ordnade slakterier icke förefinnas, slaktas t. ex. de redan som kalfvar kastrerade och sedan åratal på kampen kringirrande halfvilda oxarne enligt en just icke om förfinade mänskliga känslor vittnande metod. Den ridande „peonen" låter lasson falla, en annan afhugger med en hvass huggknif senorna på bakbenen; och då det ursinnigt bölande djuret rusar ut ur inhägnaden, sticker en tredje gaucho det i nacken eller bringan.

På en anmärkning öfver den vidlyftiga proceduren svarade man: att kreaturen voro så vilda att det ej vore möjligt annorlunda nalkas dem.

Se här ett stoff för anhängarne af den „nya skolan" att skildra „lifvets nakna värklighet". Mån tro icke man äfven bland oxar, hästar och får kunde iakttaga psykologiska gåtor? Mån tro ej äfven de — mer än någonsin människan — gruppera hela den öfriga världen kring sitt värda individuum! Hvilket intressant studium det af tvåbentas och fyrbentas olika uppfattning under svängningen i galgen — förstås ett moment innan exekutionen.

Argentinskt mejeriväsende.

Besynnerligt för visso är att de sydamerikanska mjölkkorna, liksom de afrikanska, icke fås att gifva mjölken, med mindre kalfven först sugit på spenarne och sedan hålles i närheten. Det är en löjlig syn att se en flock af kor röra sig i städerna från port till port, med de bakom

dem hoppande kalfvarne, hvilkas mular täckas af en nosgrimma eller hvilkas hufvuden tillochmed äro helt och hållet instuckna i säckar.

Grästillgången året om gör uppdragandet af „gödboskap“ lämpligare. Hvarken stadsinnevånare eller landtbor förakta dock „smör“ på brödet eller med steken, ehuru denna vara liksom mjölken jämförelsevis är dyr och ofta nog omöjlig att erhålla. Man ammar därför barn här i landet icke mycket kortare tid än midtemot i Afrika! Konserverad prässad mjölk och smöraffärer borde, tycker man, väl kunna arrangeras till detta land likaväl som till faktorierna längs Afrikas kuster.

Utom enskilda undantag å någon intresserad miljonärs lyxetablissement står mejerihandteringen i dessa länder på den allra lägsta ståndpunkt. Vi sågo t. ex. en smörtjärning å en fin familjs estancia försiggå på det föga invecklade sätt att man band en mindre säck af skinn innehållande grädde vid sadelringen på en yster häst. En pojke med rivênckan i handen kastade sig på djuret och så bar det af öfver „biskatschahögarna“.

Efter en stund återkom pojken. Säckens innehåll spildes i ett lerkärl och därur uttogos några om smör påminnande klimpar. . . . .

Gauchonationaliteten och indianer.

De fordom så vilda „guaranerna“ på Pampan hafva numera uppgått i de såkallade gauchorna. Vill man råka en fullblodig indian måste man resa långt in till floden Chapelifûu's, Rio Colorados eller Rio Negros öfre lopp, om man icke önskar fara direkte till det inre af Patagonien — där ännu i denna stund rödskinnen föra sina förfäders lif. Att gauchorasen uppkommit beror på att det sydamerikanska rödskinnet, oafsedt all öfrig samstämmighet med sin stamfrände på den norra kontinenten,

likväl skiljer sig från denne i förmågan att på sig inympa vissa af civilisationens fordringar. Så t. ex. begagna kvinnorna gärna näsduk och karlarne fås tillochmed att skäligt bra arbeta på Tucumans sockerfabriker, tillochmed i Bolivias och Perus grufvor. Det inre Brasiliens vildar äro de mest oresonliga, och några af den stora Amazonens bifloders öfre lopp torde ännu då och då under månens matta sken få bevittna hvarjehanda kannibaliska orgier.

I själfva Buenos Aires kan man dock ännu här och där få se en „värklig indianska“ med det ramsvarta, rika håret och de blixtrande ögonen sakta skuffa fram en barnvagn, iklädd en modern dräkt, däri icke ens turnyren fattas. Eller träffar man en sådan röd, ehuru osminkad skönhet vid — baletten.

Gauchorna äro visserligen „mera civiliserade“ än deras rent röda förfäder, men om de äro ett bättre folk än „civiliserade indianer“, därom äro meningarne stridiga. — Deras råa slaktarelif på Pampas gör möjligtvis sitt till att de vid egennyttig beräkning eller blodets svallning otvifvelaktigt äro mycket farligare „puukko-junkare“ än de våra, däruppe i Kalajoki. Utom den bredbladiga stora knifven ser man äfven skaftet af en gammalmodig revolver ständigt sticka fram öfver läderbältet, då de med armen upplyfta panchon för att utdricka sin „absint“ framför krogdiskens gallervärk. Många besynnerliga plägseder hafva från indianerna öfvergått till gauchos och från dem tillochmed nått de rena europeerna. Pipan och mâtéskålen med dess sugsked gå från mun till mun.

Ölglaset — ja tillochmed champagnen — gör på samma sätt. Egendomligt är att i en provinsstad se hela batterier af flaskor — och ett enda glas i ett lag på ett tiotal personer. Kanske glasets dyrhet värkar i sin mån, i detta fall visar det behofvet af en glasindustri, åtminstone af — glas.

En utsökt artighet består i att sticka en större köttbit på en gaffel för att sedan räcka den åt sin granne, det må nu vara „gårdsfröken själf". Gauchons boning består af en halmtäkt jordkoja, vanligtvis hvitmenad. Pampas frigjord från gräset utgör golfvet, och skorstenen liksom ugnen betraktas som — lyxen af ett eget konstgalleri hos oss.

Gauchorna äro dömda att undanträngas af den invandrande rasen af italienare, som arbeta hårdt med den usla makaronifödan, medan de, gauchorna, arbeta intet, ehuru de lifnära sig med kött. —

Kampen för tillvaran, hvari det fattigare intellektet, den svagare viljan får vika för den starkare, skall äfven här visa sin kraft. Det fruktansvärda i denna kamp för tillvaran består dock i att förr eller senare, om kompromisser icke räcka hvarandra handen öfveralt och uti alting, så kan, då hjulet ständigt rullar, en vacker dag inträffa att bladet vänder sig — att den svage lär sig att blifva stark.

Tucuman och dess omnäjd. Kuriosa.

Järnvägen från Rosario — en stad, den några förutspått att en gång blifva dessa länders hufvudstad — delar sig vid Villa Maria eller Nuevo åt tvänne olika håll. — Den ena linjen går öfver S:t Louis tlll Mendoza och skall väl snart öfvergå Kordillererna vid San Juan.

Den andra viker norrut och sträcker sig från Cordoba till Tucuman, en af sydliga Sydamerikas pulser.

Å samtliga dessa orter rasar nu koleran med en häftighet hvartill blott den varma årstiden, nya länders och deras regeringars oerfarenhet och invånarnes håglöshet ger fördubblad kraft.

Tucuman ligger i en ljuflig dalsänkning, vid foten af Kordillererna, omgifven nuförtiden af vidsträkta sockerrörfält.

Icke långt ifrån staden befinner sig äfven den fordomtima så fruktansvärda vulkanen Aconguija. Åt nordost sträcker sig den väldiga urskog som längre bort omfattar floderna Pilcamayos och Bermejos hela lopp, ja i en enda räcka så att säga fortgår till Amazonflodens savanner.

Den närmaste argentinska skogstrakten nämnes „Gran Chaco och Bermejoland. Se där ett land för skogsaffärer, de ädlaste träslag och ingen fruktan för att icke hitta stammar som icke fylla diametermåttet.

Vi skola här bifoga en förteckning på de förnämsta träslagen.

1) *Kibratscha Colorado* — ljusröd — håller väl i vatten, utmärkt järnvägsunderlag, hårda bjälkar.

2) *Kibratscha blanca* — gulröd — lämplig till vagnshjul m. m.

3) *Piquilin* — ljusröd — användes till att sönderstöta majs och till pilspetsar.

4) Vanlig *röd ceder.*

5) *Noga,* svartbrunt möbelvirke.

6) *Cathouhou,* gul och grön, liknar Yerba-maté, för möbel.

7) *Tipa,* ljusgrön och lätt.

8) *Pacará,* duger ej till bränsle — men till att sågas som plankor.

9) *Tarco,* ljusbrunt, lämpligt till betsning.

10) *Laurel,* mörkbrun nötfärg — för möbel och att betsas.

11) *Ujacan,* mörkbrunt, mycket hårdt.

12) *Algarabe,* liknar till färgen våra cigarrlådor — vagnsredskap, bränsle.

13) *Palo blanco,* ljusgult — till hjul och vagnaxlar.

14) *Lantza,* ett hvitt trä, böjligt och begagnas till bågar.

15) *Arrayan-azeillo,* liknar vårt alträ till färgen, men mycket hårdt och tungt som Kibratscha, har svart märg och duger till spjut.

16) *Orque civil* — sågas till bräder och bränsle, ljusbrunt.

17) *Cevil,* rödbrun, det yppersta bränsle äfven i fuktigt tillstånd.

18) *Virarú* — ett hvitt träslag, till värktyg, bränsle m. m.

Då vinet jämte tobaken mest produceras söderut i Mendoza och San Juan, är Tucuman distriktet åter anmärkningsvärdt för sina sockerrörsfält och sockerfabriker jämte den dessa åtföljande destillationen af bränvinsspiritus. Sockret „raffineras icke". Arbetarne utgöras mest af indianer utaf „Matakis" stammen, som lätt igenkännas på deras nationalmärke, en blå sten eller träbit instucken midt på nedre läppen. —

Tucuman är ett redan gammalt samhälle, som med Cordoba — hvilket har ett berömdt astronomiskt observatorium — och Mendoza framställer typen för spansk-amerikansk fornkultur. Staden var 1811 sätet för en nationalförsamling och har sedan dess, stolt däröfver, städse varit — „argentinsk-patriotisk" — samt mycket intresserad af politiken.

I dessa dagar följer Tucuman med sin tid — förfärdigar socker och destillerar bränvin på ett femtiotal fabriker, sysslar med export till Bolivia och import per järnväg från Rosario.

Efter senaste krig emellan Chili och Bolivia & Peru förlorade Bolivia sin kustremsa och anlitar nu uteslutande Tucuman vägen.

Peru är ett vinland, ganska fruktbart och skogigt, detta senare är visserligen äfven Bolivia, som annars är sterilt. Bolivias rikedom och mångfald af mineralier är så ansenlig och marken där så uppfyld af stoft efter ädla

stenar, att en nyharfvad åker bokstafligen skimrar i „regnbågens färger“ uti solskenet, — berättade en sagesman åt mig.

Från diamanter är ett tuppfjät blott till „de sköna“. De sköna i Tucuman äro värkligen att beaktas, så när som på några invandrade tyska „Zucker meistrar“ — är folket här af en ren spansk-indiansk ras.

Om kvällarne, när gasen tändes och „månen skiner på fästet blå“, bör man vistas på stadens fyrkantiga centralplats. Där ser man ett otal kreolskor och metizskor i brokiga mussliner, med mantiller och solfjädrar eller rättare „månfjädrar“. Societén går fram och tillbaka utmed två sidor och ett hörn. Demimonde-damer och muntra ungherrar med mera sinne för de nyssnämda än för förnäma sennoritas promenera på de två återstående sidorna och tre vinklarne. De muntra ungherrarne äro med öfveralt, men damerna ur de skilda kretsarne anse det högeligen opassande öfverskrida sina respektive råmärken. Den gamla spanska etiketten har ännu djupa rötter i det inre af Sydamerika.

När den förra presidenten engång anlände till Tucuman, uppvaktades han kl. 12 på natten af ett dussin damer från stadens bästa familjer, hvilka med en djup nigning anmälde sig som — uppasserskor!

En ensam anblick i sitt slag erbjuder en kappränning à la Pampa. Under det att en del mänsklighet, den fåtaligare af kvinnokön — långsamt rider genom eucalyptus allén upp till det på en höjd belägna klostret, hvars kyrkor ringa till ottesången, begifva sig däremot alla öfriga innevånare i staden, alla „per häst“ på ett eller annat sätt ut till det ställe af „kampen“ där gauchor, metizer och indianer skola rida i kapp. Det egendomliga härvid är

att det här tillgår på ett något från det allmänna bruket afvikande sätt. De båda täflande rida emot hvarandra i „pin karriär“ för att söka hinna först förbi den käpp som utmärker halfva vägen. Beräkningen erfordrar icke många svårigheter. De båda karlarne spränga rakt mot hvarandra. De arma hästarnes pannor och bringor sammanstöta, ryttarne tumla ned och man har noga reda på stället dit hvardera hunnit. Att hästarne emellanåt krossa pannbenet och gauchorna sin nacke betyder mindre — åskådarne äro afkomlingar af en ras, van vid tjurfäktningar och därtill ännu indianhetsningar. Att en och annan tysk „Zucker-meister“ däremot vid dessa kollisioner, så stark och duktig han än må vara, känner sig illa till mods, är ju ej att undra öfver.....

Högtidlig är anblicken af Andernes kala snöbetäkta hjässor med deras herskare, den slocknade vulkanen Aconguija, med den nedanför molnen rika skogsvegetationen uti hvilken ännu i dag kondoren, skallerormen och delvis indianen oförkränkta styra och regera. Nere på slätten ser man omkring staden blott pinier och eucalyptus, och söderut sträcker sig så långt ögat når Pampan till Rio Chapelifûus öfre lopp och städerna kring Cordoba, San Louis, Sierras de las Manos m. fl. Norrut begynner urskogen „Gran Chaco“, omfattande en area mycket större än hela Finlands. Floderna Pilcamayo och Bermejo, som utgjuta sig Paraguayfloden, och Rio Salado, som mynnar ut längre ned i själfva Parana, skola en dag skåda jättestora flottor af dyrbart virke flyta ned för sina strömmar, behändigt upptagna af fartyg liggande i den djupa och segelbara Parana.

Ett sydamerikanskt indian-konstvärk — en ring. Består af 8 till 10 utomordentligt tunna ringar, hvilka alla äro hopsatta som länkarne i en kedja men genom sinnrika böjningar på ett ställe af hvarje ring skildt och noga beräknadt kunna de hopfogas — till en enda tjock guldring, omöjlig för den oinvigde att upplösa eller tvärtom sammanfoga. Dessa ringar hafva, så tunna de än äro hvar för sig, de konstigaste figurer och bilder helgjutet framstälda, då de sammanfogas till en bred ring. I solskenet blixtra dessa inskärningar likt diamanter. Ringarne äro af Peru guld, och ofta ser man i dem insatta orimligt små ädelstenar, hvilka då i form af armband frambringa en bländande ljuseffekt på en sennoritas hvita eller en indianskas rödbruna, skinande armar.

Västerut från „Gran Chaco" ligger det öfver all beskrifning pittoreska landskapet Jujuij (uttalas Hûhuii'), där Andernas väldiga toppar blicka ned på det amerikanska „Kaschmirs" leende dälder, hvarest bananen, ananasen och andra tropiska produkter odlas. Bolivia tager efter senaste krig alla sina europeiska produkter öfver Tucuman, Salta och Jujuij, och järnvägen därifrån öfver bärgsorten Quiaca är redan under byggnad.

En annan härlig fläck af Argentiniens jord är förvisso Paranas delta. En skild järnvägslinje leder till det här nyligen uppvuxna „Campana" — Buenos Aires „Oserki", med den olikhet likväl att S:t Petersburgarne föga kunna göra sig en föreställning om „Campanas" naturprakt. Paranas många armar flyta som spegelblanka åar emellan blomsterhöljda persiko, schebun och mandelträn.

Lika långt ungefär från Buenos Aires söderut på andra sidan vid Atlanten ligger „Ensennada", till hvilken

äfven en järnväg är bygd. Ensennada är för Buenos Aires hvad „Long Branch“ är för den nordamerikanska förnäma världen.

De mest omtykta fiskarna äro „Corvidas“. Äfven jätteflundran ses på „Mercadon“.

Med fiskeriväsendet är annars icke väl beställdt, och en företagsam fransk affärsman öfverförde nyligen ett antal franske fiskare från Kanalen öfver oceanen för att påbörja ett systematiskt drifvet fiskeri uti La Plata viken.

En sydamerikansk indianbåge med pilar. Bågen är gjord af lantzaträ och öfverdragen med det fina bastet af samma träslag, flätadt i rutor af två olika bruna färgnyanser. På tre ställen är bågen prydd med tjocka, starka och tvinnade ullgarn af olika färg — i regnbågens. Bågens korda är en famn.

Pilarne, ifrån en till två alnar långa, äro af arragon eller piquelin trä, påsatta ett skaft af pampu (bamburör). Spetsen är oftast påstruken med det fruktansvärda Urûty-giftet. Äfven bruka de låta giftiga ormar spruta sitt gift på pilen genom att sticka dess spets i gapet på den retade reptilen. I pilstjärten befinna sig två så klipta fjädrar efter vilda gäss att pilen roterar under flykten. Bambuskaftet är en centimeter vid roten. Med sina bågar träffa de ofelbart på en distans af ända till 100 steg, men pilen flyger äfven längre.

Några ord om Paraguay.

Vi nämde Paraguayfloden och kunna icke undgå att, om också helt hastigt, beröra det land denna flod genomrinner.

Paraguay jämte det österut liggande numera åter förvildade „Terra de Missiones“ är af några tyska läkare och andra skildradt såsom ett intressant och ganska hälsosamt land. Såvida man iakttager vissa sundhetsregler lider man ej stort af hettan. Bland annat bör man läska sig med kaffe eller mâté, icke intaga kopiöst af vatten eller „refrescas“; samt — i motsats till i Central Afrika — sofva ute i luften hälst i grannskapet af eucalypter. Hufvudstaden „Ascencion“ lär icke vara att förakta såsom stad betraktad, och befolkningen är relativt mera utvecklad än i öfriga stater.

Härtill lära enligt hörsägen tvänne saker bidragit. De numera utdrifne jesuiternas utmärkta skolundervisning i förra århundradet och i början af detta samt det öfvervägande antalet kvinnor. Det ena sammanhänger med det andra. Till jesuiternas skolor strömmade mest de veka och godhjärtade Paraguay fruntimren, medan det „otäcka“ könet som vanligt visade sig hårdt och oböjligt. I intet land sägas fruntimren hafva så mycket att säga som där i landet, så många de än äro, och likväl lära de vara missnöjda med sin lott. Vårt århundrades kvinnor i norden äro det äfven. Skilnaden ligger i de olika skälen. De ena äro missnöjda med att det finnes så litet karlar, de andra för att det finnes för mycket. . . . .

De rundtomkring Paraguay liggande stora vildmarkerna, indianer och borgerliga krig, samt några epidemier hafva härjat manspersonalen, likasom ett vekligt och stilla lif i hemknuten snart förvandlar äfven oss alla nordanmän till — käringar.

Språket är en guarani dialekt. Paraguay är väsentligen en indianstat, den enda som denna ras skapat. Dess diktatorer hafva varit välment folk men dåliga diplomater, och efter den senaste svåra striden mot de förenade Brasilien, Uruguay och Argentinien förlorade landet mycket

af sitt område och relativt — ännu mera människor. En berömd tysk resande rosar dock innevånarnes natur jämte landet, oaktadt alla utståndna bitterheter.

Kolonierna vid Santa Fe.

Santa Fe ligger vid ett bredare ställe af Parana, där bifloden Rio Salado kommande från Gran Chaco flyter in. Santa Fe liksom den nedanför floden liggande Rosario, hvilken senare af några förutspås engång varda hufvudstad, detta för sin ypperliga hamn och sitt centrala läge, äro båda uppåtgående städer. Hvad Santa Fe vidgår är staden tilsvidare en enformig sträcka af hus med några breda gator, planterade med oliv och eucalyptus, men näjden inåt landet är nu redan stadd i full blomstring genom det stora antal af därstädes grundade åkerbrukskolonier. På de senaste tio åren har Santa Fe trakten tagit väldiga skutt framåt i odling af alla möjliga produkter och hvartill alla nationer hafva bidragit. Snart skall dess namn klinga ute i världen ej mindre berömdt än självfva trakten kring Chikago. Maskinväsendet har här nått en stor fullkomning af brist på arbetskrafter. För öfrigt förtjäna dessa jordbrukskolonier en skild studie, som utrymmet i denna bok ej medgifver.

Corralen och hästens tämjande.

Jag har alt från pojkåren älskat hästar och alt från liten byting suttit en ganska stor del af mitt lif till häst, och likväl, hvilken stympare är icke jag, ja tillochmed självfvaste regementsberidarne eller cirkushopparne — emot dessa djärfva „peoner“, när de fånga den vilda fålen i corralen och sedan kasta sig på Bucephalens rygg samt flyga öfver slätten.

Den unge hingsten, som första gången pröfvas uti „den ädla ridkonsten“, är oafsedt det fruktansvärda betslet med dess kugghjul icke att leka med. Som en stormvind bär det af under de vildaste krumsprång, kullerbyttor, stegringar och sparkningar åt alla väderstreck — gauchon sitter orubbligt lugn, oskadad på den lätta recadosadeln, och om några timmar återkommer han likgiltigt ledande en skummande, flämtande och svettig häst, nu spak och from som ett lam.

Det är inga långvariga dressyrer här ute. Man förstår väl huru den enda djurskyddsförening, som en kortare tid funnits i landets hufvudstad, äfven den blifvit upplöst, ty ho är den som ensam länge kämpar mot strömmen?

Huru kloka hästarna äfven här äro, såg jag på infödingarnas sätt att straffa dem. — De fastbundos med ett kort rep vid en påle på ett saftigt ställe och de andra hästarna gingo fria omkring, gnäggande och betande. Aldrig gör djuret samma dumhet om igen — en sak som man ej gärna kan säga om oss människor.

Som „hästkännare“ äro argentinarne tämligen medelmåttiga. Brakerade engelska och ryska kampar säljas för „fullblodsras“, och själfva låta de ett ofta dyrbart djur falla för klubban — för skinnets och talgens skull.

Ännu „ditt och datt“ om klimat och djurlif.

Ehuru Pamparegionen befinner sig ansenligt nedanom vändkretsen — Buenos Aires har ungefär Gibraltars läge på norra jordhalfvan — så är dock solens invärkan på det vidsträkta slättlandet ofantligt stor. Ehuru de amerikanska kontinenterna proportionsvis anses kallare än motsvarande trakter i andra världsdelar, så gäller detta omdöme väl mera den norra hemisfären, hvarest Brittiska Columbia har somrar som Spanien och vintrarna lika Rysslands.

Patagonien åter har visserligen en kännbar vinterköld, mest märkbar vid ihållande sydliga och sydvästliga vindar, men ostlig eller nordlig blåst kan däremot komma snön att plötsligt smälta bort, ja inhibera hela vintern — Eldslandets undantagen. Dessa fukt-vintrar[1] gifva sig då tillkänna genom täta dimmor. Sommartiden medföra de förra vindarne klar himmel, de senare häftiga, tätt påkommande störtskurar.

Sommarvärmen alstrar äfven ett oerhördt mikroskopiskt lif i gölar och på gräset. Anmärkningsvärd är också den för de jämförelsevis högst obetydliga vattnen stora fiskrikedomen. Små bäckar hysa 4 à 5 skålpunds fiskar. Oaktadt ingen „fiskeristadga" reglerar fångsten, utsinar icke fisken. Fiskeriet i små floder tillgår på så sätt att en karl med en håf i handen långsamt spatserar mot strömmen. Laxforeller, harr och den oundvikliga gäddan samt diverse andra för Sydamerikas vattendrag säregna arter utgöra dessutom en läcker spis åt otaliga fåglar af vadaresläktet.

Pampans hönsfåglar utbytas i Gran Chaco emot de snart sagdt „kolossalt" talrika papegojorna; särdeles en grön medelstor art förmörkar ibland luften mera än de gräshoppsvärmar den förföljer.

Gräshopporna måtte öfverflyttat till Pampas ifrån gamla Egypten, — en sådan skada förorsaka de emellanåt. Besynnerligt nog tyckas de här undvika mera odlade platser!

IX.

Ett kort utdrag ur de sydamerikanska staternas frihetskamps historia.

En kort tid efter revolutionen, medan de Napoleonska krigen upprörde Europa, begynte äfven de sydamerikanska frihetsrörelserna. Bildade, tänkande element hade tillkommit eller uppodlats under den långa tid som förflutit sedan Atahualpas och Huascars, Pizarros, Almagros och Castros dagar. Rasen var icke mera spansk utan halfindiansk, och förhållandena likt dem i Nordamerika för stora att tåla ett förmynderskap, mindre gagnande och ännu mera sträft än engelsmännens. Jesuiternas storartade civilisatoriska och själfuppoffrande värksamhet emellan Paraguays och Uruguays vattenflöden utbredde sig vida ikring, medan Paulisternas djärfva ströftåg i det inre af Brasilien gjorde sitt till att lära Sydamerikas folk känna sin kraft och sitt oberoende.

Sydamerikas natur är rik och praktfull, och sådan är äfven dess historia, fängslande och romantisk. Dess närvarande institutioner äro tillräckligt stabila att för den företagsamme affärsmannen — kapitalisten — erbjuda nödig säkerhet, dess „jaktmarker“ lika rika och lättare tillgängliga än ekvatorial Afrikas framtiden förbehållna regioner. . . .

Det märkvärdiga årtalet 1808 besatte engelsmännen under Spaniens dåvarande trångmål Buenos Aires samt en del af Laplatastaten.

En ädel fransk emigrant, öfverste Liniers, lyckades dock med en handfull folk fördrifva engelsmännen. Emottagen af befolkningen med acklamation, utnämdes han af den tacksamma spanska regeringen till guvernör. — Afundsjukan och det hemliga missnöje som dock redan fått fast rot i alla Spaniens sydamerikanska kolonier tvang emellertid snart Liniers, som både ville förblifva sin suverän trogen och lika litet önskade ett inbördes krig — att frivilligt draga sig tillbaka.

Den 25 maj 1810 bildade då Cobildo Moreno och Savoedra den första revolutionära juntan. Ungefär samtidigt utbröto äfven oroligheter i den norra delen af kontinenten, hvarest i Venezuela den sedan så berömde „Simon Bolivar“ stälde sig i spetsen för oafhängighetsmännen.

Bolivar var en rik godsägare, uppfostrad i Europa, och med alla en Washingtons egenskaper.

I Chili uppäggade bröderna Carrera, understödda af intrigörer från Laplata, folket till uppror.

En junta bildades i november 1811. Det var dock först efter en mängd äfventyr och bröderna Carreras fördrifvande som chilenerna, icke hysande fullt förtroende för den med en undsättningshär anlände Laplata generalen San Martin, under O. Higgins proklamerade sitt fullständiga oberoende 1 januari 1818.

De ekvatoriala länderna tillkämpade sig under Bolivars ledning det ena efter det andra sin frihet. Bolivar hade härvid att genomgå alt hvad mänsklig enfald och elakhet samt vidriga öden kunna skapa. Förräderi; en öfvermäktig, välrustad fiende; inbördes oenigheter ända till borgerliga krig; förtal alstradt af afundsjuka; landsförvisning och sjukdom. Bolivars ståndaktighet rubbades icke, tils han slutligen af den ena efter den andra af de utaf

honom skapade staterna erkändes som fäderneslandens räddare och folkens fader. Bolivar dog på sitt landtställe nära S:t Marthe den 17 december 1830, bekymrad för de af honom skapade staternas framtid.

Argentinien, Uruguay och Paraguay hade genomgått gemensamma kriser.

General Alvéar var direktör för juntan 1815, men hade att strida om makten med en annan general Rondeau samt den ryktbare Artigas, hvilken senare förklarat sig som oberoende protektor öfver provinserna Entre Rios och Santa Fe.

Banda Oriental — Uruguay — och Monte Vidéo eröfrades under de argentinske generalernas strider af den brasilianske härföraren Lecor. Artigas försökte fåfängt motsätta sig ockupationen.

Nationalförsamlingen i Tucuman hade emellertid för att göra slut på tvedräkten till direktör utnämt Don Martin Puêredon.

Anarkin fortfor dock i åratal, tils ändtligen den ädle och vise „Rivadavia“ enhälligt valdes till argentinska republikens president. Oroligheter utbröto likväl ånyo. Monte Vidéanarne förklarade sig självständiga och Rivadavia inskeppade sig till Europa.

Det grymmaste guerillakrig fortgick därpå, då till slut den sedan så bekante „Rosas“ blef guvernör i Buenos Aires samt småningom lyckades befästa sin makt öfver alla staterna.

Hans politik leddes icke alltid af samvetsgrannhet, och känd är hans låtsade afsägelse af makten à la César.

Romantiska sägner gå ännu i dag om general Rosas berömda dotter, hvilken ofta ingrep mildrande och försonande i sin faders öfverhöfvan stränga åtgärder. Argentinien torde hafva denna kvinna att tacka för grundläggande af den högre undervisningen och biblioteken.

Donnans grace till häst och hennes fritt fladdrande långa svarta hår bringade ovilkorligen gauchorna till den vildaste förtjusning. Donna Carmens hår lär numera vara upphängdt i nationalmuseet och därstädes stundligen beskådas af en mängd sennoritas. Hennes lefverne skildras i lysande färger af en gammal mulattgaucho.

Törhända invärkar det eldiga minnestalet dag som är på gången af landets politik och uppskrufvande af dess patriotiska känslor.

Skada att vi därhemma icke äga någon relik af en sådan skön patriotisk kvinna — den behöfde ju ej nödvändigtvis bestå af en gammal chignon, en turnyr vore kanske tillfylles. Fänriks Ståls sägner i tryck utgöra väl när alt går ikring en dyrbarare relik. . . .

Under Rosas tid framlefde Paraguay jämförelsevis lyckliga dagar, en frukt af jesuiternas utmärkta själfuppoffrande civilisatoriska värksamhet och därefter doktor Francias tyranniska men upplysta regering.

Ehuru äfven på senare tider rubbningar i det politiska lifvet stört lugnet, synas Laplata staterna numera fastare i sina institutioner och gå måhända en lysande, säkert en blomstrande framtid till mötes. Den till Argentinien påbegynta emigrationen kittlar förvärfsbegären och alstrar stora kommersiella förbindelser, dem man gärna såge utsträkta ända till „Vårt land“.

X.

Några ord om fjärran näjders samband med „Vårt land“.

Februari 1887.

Hvarje människa begåfvad med vanligt förstånd, utrustad med någorlunda iakttagelseförmåga samt stående på en viss bildningsgrad skall ovilkorligen under långväga resor till främmande länder snart upptäcka de fel och brister hans person och världsåskådning behäftas med; mer' än så, lifvas han af patriotiska känslor, skola ofrivilliga eller medvetna jämförelser småningom bringa honom till insikt af de lyten, som i hufvudsak vidlåda förhållandena i hans fädernesland.

Intolerans i religiösa frågor, ensidiga språkstrider, brist på företagsamhet i kommersiella sträfvanden, skuggrädsla i politik och hyperkritik i literärt hänseende, klandersjuka och ömtålighet för självkritik, hvarigenom det för framåtskridandet viktiga „fria tankeutbytet“ förlamas, o. s. v. äro visserligen oting dem man äfven utan fjärran vandringar endast med god vilja lätt kan öfvertyga sig om, men likasom den komparativa anatomin i vår tid mer' och mer på sig riktar vetenskapsmännens rättmätiga uppmärksamhet i anledning af sin stora betydelse för den fria forskningen, kan man väl med fog på samma grund påstå att just „nuförtiden“ ett land icke får helt och hållet sluta sig inom sig själft, för såvidt lifvet är det kärt, utan nödvändigtvis måste ställa sig i förbindelse med andra länder — knyta bekantskaper af hvilka man säkert kunde lära

ett och hvarje; vänner skulle förvärfvas och förmåner vinnas.

Saknaden af själfständig representationsrätt uti utlandet — hvaraf den rent diplomatiska knapt torde vara att beklaga, medan man däremot gärna såge konsularvärksamheten ställd på en gagneligare, mera fosterländsk och för en sjöfartsidkande nations som vår rättvis botten — bristen af direkta förbindelser utgör visserligen en hämmande faktor, men är ej att orda om, dels i anledning af sin „konstitutionella" karaktär, dels för sin jämförelsevis mindre betydenhet.

Det spörsmål vi närmast här upptaga är vårt lands aktivare ingripande i världshandeln, hufvudmedlet för höjandet af ett lands kapitalstyrka. Storindustrins uppblomstring står ju äfven i närmaste beroende till världshandelns utveckling. Källan beror af sitt aflopp. Tusental forsar vänta på användning. Ändlösa torfmossar ligga odikade af brist på rörelsekapital.

Medan man i Tyskland får billiga lån för att gräfva en simpel brunn, i England betalar 2 % ränta och i Chikago tillochmed blott någon kalf eller gris, tvingas den finländske jordbrukaren taxera sin jord öfverhöfvan högt för erhållandet af inteckningar löpande med 5 %, 6 % och ännu högre intresse och ränteberäkning.

Taget efter bokstafven förefinnas väl lediga kapital inom landet. Men dessas „isolerade" natur, lätta placering redan hemma och den i proportion mindre numerären gör, att de knappast komma i betraktande såsom motorer i världshandeln.

Vi behöfva otvifvelaktigt en betydligt större kapitalstyrka, hoc est: ett vida större antal kapitalister. Af sig själf skulle då snart forsarnes kraft drifva skofvelhjul och ur torfmossarna rika skördar uppspira, utan all veklagan öfver höga tullar vid Terijoki....

Huru skola nu dessa nödiga kapital hopbringas? Vi upprepa: medels ett energiskt ingripande uti världshandeln.

Huru skall detta försiggå och hvad menas härmed? Äfven förut ha ju Finlands skepp plöjt alla zoners vatten. Javisst, men tiderna växla. Fordom afgjorde några ensamme kämpar stridens utgång, nu föras massor i fält och den mer eller mindre skickliga ledningen kastar sedan vikten i vågskålen.

Enskilde skeppsredare förmå numera intet med sina långsamt seglande, litet rymmande träskutor, då däremot en mäktig association under ledning af erfarne store kapitalister obetvingligt och segerrikt skall utsända sin „armada“ af stolta ångare och väldiga järnseglare: „från Novaja Semljas fjäll till Ceylons brända dalar“.

Hvart skola dessa våra stolta fartyg afgå? Hvarifrån och med hvad last? Först tillåta vi oss utsäga att man naturligtvis främst bör uppsöka de marknader, där konkurrensen ännu är jämförelsevis ingen eller obetydlig, samt dem de stora kulturfolken icke lagt beslag på.

Därefter taga vi oss friheten yttra att associationer och fackmän väl „självfa“ veta att basera sin värksamhet där, hvarest det för ögonblicket ter sig fördelaktigast. „Vi“ våga längre fram blott framkomma med några blygsamma vinkar.

Afsättning gifves öfveralt och allestädes, beror blott af att taga reda uppå hvar den visar sig gynsammast.

Frakt och last erhåller man äfven, fast från egna landamären, fritt ombord invid Skatudden — så snart den ändtligen reglerats — vid Sandviken; Åbo, Hangö, Kotka, Trång- och Toppila sunden m. fl. hamnar böra väl ej häller ringaktas lika litet som Petersburg, Kronstadt, Reval och Riga. . . . .

Hvarför skall icke vårt land kunna producera industrialster lika bra som trots andra civiliserade, sjöfartidkande nationer. Järnmanufakturer, kattuner, tyger, pap-

per, glas m. m. Naturen har i våra forsar gifvit oss ett besparadt kapital, det t. ex. engelsmän och tyskar tvingas låta gå upp i „ånga“. I följd häraf kan den obetydliga fraktkostnaden öfver Östersjön och Nordsjön lämnas obeaktad. Tjära, trävaror, „sten“ — en artikel som tål huggas på — mejeriprodukter o. s. v. Införas åter kunna en sådan mängd nyttiga och nöjsamma alster och råvaror, härintils förbisedda och nästan okända, dem nationen dock hade behof utaf.

Hvilken enorm vinst innefattar ej direkta förbindelser! Endast genom dyra mellanlänkars och profryttares afdankande skrapar man ihop miljoner. — Skall man fördraga mellanhänder, må det då varda våra egna i Ryssland och Spanien, Tyskland och Britannien. Framtidens sak, blott man ej rädes!

Man klagar öfver stagnation i världshandeln, höga skatter och tullar, ringa efterfrågan på produkter, fabriksrörelsers nedläggning och allmän arbetslöshet, och man klagar kanske med rätta.

Emellertid härflyter detta onda till största delen ifrån den tröghet och de fördomar som ständigt återföra mänskligheten på gamla redan längesedan uttrampade vägar.

Olyckligtvis äro dock värdshusen invid mycket befarna vägar öfverfylda.

Enskilda mäns energiska försök att utforska nya lönande marknadsplatser, exempelvis senast den ryktbare Stanleys, skulle medföra föga nytta, om icke hela nationer, åtminstone associationer, starka genom kapital och enighet fortsatte och utvecklade det påbegynta värket.

Knapt var Amerika upptäkt och svärmen af lösligt sammansatta forskare- eller äfventyrare-element öfver ocea-

nen, innan spanska korporationer påbörjade exploateringen af Sydamerika.

Ej lång tid efter de första kolonisternas bosättning på Manhattan ön, där New-York nu tronar, inleddes regelbundna förbindelser emellan Europa och Amerika af företagsamme män. Indiska kompaniets och Brittisk-Kanadensiska pälsvärksföreningen, andra engelska och franska associationer och på senare tider äfven tyska hafva hvar på sin tid och på olika trakter af jorden utbredt civilisationen, skyddat miljoner för hungerns kval och biträdda af sina modiga medhjälpare sjömännen bundit främmande, ofta fiendtliga folkslag med vänskapens band vid hvarandra.

Kongos internationella handelsbolag är ju numera blifven en värklig makt och en världsfredens apostel.

De praktiske „Yankees" sträfva mer och mer att sluta sig tillsammans. Handeln, industrin och jordbruket räcka hos dem troget hvarandra handen.

Hvarför kan icke äfven hos oss tänkas en närmare sammanslutning emellan kapitalister och fackmän i och för större företags förvärkligande. Enighet ger styrka och frambringar otvifvelaktigt stora resultat.

Ett finskt handelskompani behöfver ju ej äga den utsträckning som något af de stora kulturländernas, ehuru det synes obegripligt hvarför det icke skulle kunna omfatta hela landet och sålunda ernå aktningsvärda dimensioner.

Många bäckar små göra en stor å.

Kapital skulle icke saknas, blott företagsamhet och patriotism skulle gripa värket an!

Om små bolagskap misslyckas, är därmed icke sagdt att de stora skola gå i kvaf.

Om kolonisationer i Amurlandet med finländske medborgare icke haft framgång, är därmed ej bevisadt att faktorier på Afrikas västkust och i Polynesien eller kolonier i Patagonien och på ön Dawson vid Magelhaens sund icke skulle kunna uppblomstra.

Då engelsmän och tyskar ej behöfva våra produkter och vår medvärkan, månne icke mindre försigkomna samhällen nog hade behof af dem, isynnerhet som de tilsvidare af de stora civiliserade folken äro jämförelsevis ouppmärksammade.

Mån tro ej vårt land hade en större vinst af att den årligen alt starkare utflytande emigrantströmmen riktades mot vissa eller fast en enda punkt och stode under ledning af landsmän, något stort konsortium af affärsmän, i stället för att den (emigrationen) nu planlöst dunstar bort i obekanta öden.

Måtte vårt land snart se skeppsfarten skjuta ny fart och forsarne drifva upp industrin, utan påtryck af förhöjda tullar.

Länge skulle det ej töfva innan torfmossarna då blifva dikade, ödemarken odlad, frosten lindrad. Inhysingen hade kanske tillgång på argentinskt fläsk när skörden felslog, och nationalrätten „salt silakka" kunde saklöst försvinna.

Tillägg.

En mängd naturvetenskapliga, statistiska och merkantila uppgifter, dem vi gärna låtit inflyta i boken, samt uttalanden af sakkunniga personer öfver handelsförbindelsers ordnande på de afrikanska och syd-amerikanska handelscentra tvingas vi beklagligtvis af olika skäl utesluta, ehuru de redan varit utarbetade för tryck. Hugade intresserade äro emellertid i tillfälle att å Edlundska bokhandeln erhålla anvisning hvarest de ofvannämda uppgifterna stå att erhållas.

Innehåll: